

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

PRÁVNICKÁ FAKULTA

**HROMADNÉ ŽALOBY
V ČESKÉM PROCESNÍM PRÁVU**

Diplomová práce

Vojtěch Novotný

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Petr Smolík, Ph.D.

Katedra občanského práva

Datum vypracování práce: 30. 11. 2015

Čestné prohlášení:

Prohlašuji, že předloženou diplomovou práci jsem vypracoval samostatně a že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne

.....
Vojtěch Novotný

Poděkování:

Rád bych poděkoval vedoucímu své diplomové práce panu JUDr. Petru Smolíkovi, Ph.D. za cenné rady, připomínky a čas, který věnoval vedení práce.

Obsah

Úvod	7
1 Hromadná žaloba v civilním procesu	9
1.1 Východiska.....	9
1.1.1 Smysl hromadných žalob.....	11
1.1.2 Problematika aktivní legitimace	11
1.2 Historický exkurs	12
1.3 Terminologické problémy	14
2 Podoby hromadných žalob	18
2.1 Skupinová žaloba	19
2.1.1 Podmínky přípustnosti skupinové žaloby	20
2.1.2 Posuzování přijatelnosti žaloby soudem (Certifikace)	21
2.1.3 Průběh řízení	22
2.1.4 Vymezení členů skupiny (Opt-in, opt-out).....	23
2.1.5 Postavení členů skupiny.....	25
2.1.6 Role soudu	25
2.1.7 Předmět řízení	26
2.1.8 Náklady řízení (Financování řízení)	27
2.2 Reprezentativní žaloba	28
2.2.1 Spolek jakožto reprezentativní žalobce	29
2.2.2 Postavení členů skupiny.....	30
2.2.3 Programová reprezentativní žaloba	30
2.2.4 Ad hoc reprezentativní žaloba	31
2.2.5 Náklady řízení (Financování řízení)	32

3	Přehled řešení ve vybraných zahraničních právních řádech	33
3.1	Hromadná žaloba v USA (class action)	33
3.1.1	Předmět řízení a žalobní nároky	34
3.1.2	Podmínky přípustnosti class action.....	34
3.1.3	Typy class action	35
3.1.4	Zahájení a průběh řízení	36
3.1.5	Hodnocení.....	37
3.2	Hromadná žaloba ve Švédsku (opt-in).....	38
3.2.1	Zahájení řízení, aktivní legitimace.....	38
3.2.2	Předmět skupinového řízení.....	38
3.2.3	Podmínky přípustnosti	39
3.2.4	Průběh skupinového řízení.....	39
3.2.5	Hodnocení.....	40
3.3	Hromadná žaloba v Německu	40
3.3.1	Vzorové řízení obecně	41
3.3.2	Předmět vzorového řízení	41
3.3.3	Zahájení vzorového řízení	42
3.3.4	Průběh vzorového řízení	42
3.3.5	Hodnocení.....	44
4	Česká právní úprava hromadných žalob	45
4.1	Historie právní úpravy.....	46
4.2	Platná právní úprava.....	47
4.2.1	Lis pendens a res iudicata	48
4.2.2	Skupinové řízení ve věcech nekalé soutěže	49

4.2.3	Skupinové řízení ve věcech ochrany práv spotřebitele.....	53
4.2.4	Skupinové řízení ve věcech obchodních společností.....	54
4.2.5	Skupinové řízení v dalších věcech stanovených zvláštními právními předpisy (řízení o neplatnost veřejné dražby)	68
4.3	Dílčí problémy platné úpravy.....	69
4.3.1	Postavení prvního žalobce	69
4.3.2	Postavení třetích osob (členů skupiny)	70
4.3.3	Výkon rozhodnutí (exekuce)	72
4.3.4	Ústavně konformní aplikace	73
5	Hromadná žaloba de lege ferenda.....	75
5.1	Návrh zákona o skupinovém občanském soudním řízení	75
5.2	Úvahy de lege ferenda.....	79
5.2.1	Obecné spolkové žalobní právo	79
5.2.2	Komplexní úprava skupinového řízení	80
	Závěr	83
	Seznam zkratk	87
	Použitá literatura	88
	Resumé.....	92
	Summary.....	93
	Klíčová slova	94

Úvod

V souvislosti s rozvojem moderní globalizované společnosti, projevující se mimo jiné standardizací obchodních a dalších postupů v důsledku vzniku tzv. globálních hráčů a rozmachu komunikačních technologií, ztrácí výlučné individualistické pojetí civilního procesu, typické pro evropskou právní tradici, potřebnou míru účinnosti. Vzhledem k tomu, že případný zásah do kolektivních práv v rámci soukromoprávních vztahů není vhodné sankcionovat jen pomocí prostředků veřejného práva, přicházejí na řadu hromadné žaloby a s nimi kolektivní prosazování práv v civilním soudním řízení.

Smysl hromadných žalob spočívá v zajištění procesní ekonomie a v odbřemenění soudů, dále v posílení spravedlnosti tím, že zamezí nežádoucímu rozpornému rozhodování ve shodných situacích, a v překonání racionálního nezájmu, tedy zvýšení žalobní motivace díky snazšímu přístupu k soudu i pro osoby, které by jinak samy nežalovaly. V neposlední řadě nelze zapomínat na tržně-regulační funkci hromadných žalob, neboť ty mohou působit na podniky činné na trhu i preventivně. Hromadná žaloba je institutem známým z angloamerické právní kultury, konkrétně americké class action, v posledních několika dekadách se však začíná v různých podobách prosazovat i v mnoha evropských státech.

Důvodem výběru tohoto tématu je zejména jeho aktuálnost a akutní potřeba novelizace současné nevyhovující české právní úpravy v kontextu se skutečností, že ze strany zákonodárce a odborné veřejnosti není tématu věnován patřičný zájem. Práce bude rozdělena do pěti kapitol, tvořících tři relativně samostatné celky. První část bude věnována výkladu teorie a definici základních pojmů, v druhé části stručně rozeberu některé zahraniční právní úpravy hromadných žalob a poté ve stěžejní části práce podrobím analýze českou právní úpravu tohoto institutu, zhodnotím ji a připojím úvahy de lege ferenda.

V první kapitole nejprve podrobněji přiblížím teoretická východiska, definuji smysl a účel hromadných žalob a objasním související problematiku aktivní procesní legitimace. Dále stručně popíši historický vývoj, ze kterého plyne, že hromadné prosazování soukromých práv civilnímu právu není zcela cizí, a upozorním

na terminologické problémy, které se v otázce institutu hromadné žaloby v českém právním prostředí objevují.

Druhá kapitola bude obsahovat dělení hromadných žalob na žaloby skupinové a reprezentativní, popis jejich charakteristických rysů a předností. Současně zde vysvětlím některé základní pojmy.

Ve třetí kapitole se budu zabývat vybranými zahraničními právními úpravami hromadných žalob, konkrétně americkou class action, kde je uplatňováno opt-out řízení (kdy členové skupiny, kteří se svou účastí nesouhlasí, mají možnost z řízení vystoupit), dále úpravou švédské skupinové žaloby, jež zakládá opt-in skupinové řízení (nároky je třeba jednotlivě přihlašovat) a na závěr německým vzorovým řízením v záležitostech kapitálového trhu, které představuje kompromis mezi individuálním a hromadným řízením.

Čtvrtá kapitola bude mít v práci zásadní význam, neboť ji věnuji analýze a hodnocení české právní úpravy, zejména pokud jde o ustanovení § 83 odst. 2 a § 159a odst. 2 občanského soudního řádu, z nichž se dovozuje existence hromadného řízení, a která rozšiřují překážku litispendence a rei iudicatae ve věcech nekalé soutěže, ochrany spotřebitele a v některých korporátních věcech. Dále se zde budu krátce zabývat řízením ve statusových věcech právnických osob, jež je upraveno v zákoně o zvláštních řízeních soudních a neopomenu zmínit ani související hmotněprávní úpravu, především co se týče procesní legitimace některých spolků k podání reprezentativních žalob (ve věcech nekalé soutěže a ochrany spotřebitele). Poté nastíním dílčí problémy českého pojetí a podrobím platnou úpravu kritice z hlediska práva na spravedlivý proces.

Poslední kapitola bude věnována úpravě hromadných žalob de lege ferenda. Ještě předtím, než se pustím do vlastních úvah, stručně zde představím již existující pracovní materiál, který si klade za cíl přijetí komplexní úpravy skupinového řízení, a jemuž zatím podle mne nebyla věnována odpovídající pozornost. Posléze nabídnu své koncepční úvahy a vytyčím kurz, kudy by se měla v ideálním případě úprava hromadných žalob ubírat.

1 Hromadná žaloba v civilním procesu

1.1 Východiska

Fenomén hromadných žalob souvisí z pohledu právní teorie s nejobecnějšími otázkami, zejména s funkcí civilního procesu a účastí na něm. Funkci tradičního civilního procesu lze spatřit v poskytování ochrany a zajištění nucené realizace porušených nebo ohrožených subjektivních práv.¹ Klasická koncepce vychází z toho, že právní ochrana poskytovaná soudy je přísně individualizovaná, tedy že se „v soudním řízení rozhoduje o individuálních určitých právech a povinnostech individuálních, konkrétních subjektů a uložené povinnosti jsou rovněž individuálně vymáhány se vší autoritou státu a veřejné moci.“² Jen tak je možné dostát požadavku práva na spravedlivý proces, které je každému garantováno v čl. 36 Listiny základních práv a svobod (dále LZPS) a čl. 6 evropské Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

Moderní doba si žádá tento přístup alespoň v některých oblastech přehodnotit ve smyslu zavedení hromadného procesního nástroje, jenž se dokáže vypořádat se situacemi, kdy většímu (ba i neurčitému) okruhu osob vznikají shodné nároky ze shodného právního důvodu. Jde především o oblasti ochrany spotřebitele, ochrany proti nekalé soutěži nebo ochrany životního prostředí.³ Kumulací těchto nároků se dá odůvodnit i potřeba poskytování soudní ochrany ve prospěch mnoha poškozených subjektů. Koncentrace kapitálu a splývání trhů, charakteristické pro dnešní globalizovaný svět, vytváří faktickou nerovnost mezi subjekty (na jedné straně tzv. globální hráči, např. velkoobchodní řetězce, na straně druhé pak spotřebitelé), kdy se silnější strana snaží uzavřít množství obchodních vztahů na základě standardizace postupů se stranou slabší. Dojde-li ze strany silnějšího subjektu k ohrožení či porušení

¹ ZOULÍK, František. Problematika hromadných žalob se zřetelem k českému právu, in TICHÝ, Luboš (ed.), *Procesní ochrana kolektivních zájmů*, Karolinum, Praha 2008 (AUC Iuridica 2005 (4)), s. 12.

² WINTEROVÁ, Alena. Hromadné žaloby (procesualistický pohled). *Bulletin advokacie*. 2008, č. 10, s. 21.

³ WINTEROVÁ, Alena, SMOLÍK, Petr. Hromadné žaloby, in PAUKNEROVÁ, Monika, TOMÁŠEK, Michal. *Nové jevy v právu na počátku 21. století IV: proměny soukromého práva*, Karolinum, Praha 2009, s. 353-354.

práva mnoha jednotlivců, tradiční prostředky právní ochrany ztrácí dostatečnou míru účinnosti.⁴ Není efektivní zvláště projednávat tisíce podaných individuálních žalob týkajících se totožných nároků. Tento postup jednak zbytečně zatěžuje už tak přetížené soudy, může ale vést i k nežádoucímu různému rozhodování ve shodných situacích.

Další důvod, který opodstatňuje vznik institutu hromadných žalob, se objevuje v případech, kdy jsou individuální nároky jednotlivých poškozených subjektů (typicky spotřebitelů) nízké hodnoty a naopak náklady potřebné na jejich vymození (popř. vynaložený čas a námaha spojená s uplatňováním nároku) jsou o mnoho vyšší. Poškozeným se v takových situacích nejeví jako rozumné nárok jednotlivě vymáhat.⁵ Tento jev se v zahraniční literatuře nazývá „rational apathy“⁶ (racionální apatie, racionální nezájem) a právě efektivní procesní nástroj, který by poskytoval možnost kumulace nároků a jejich jednotného vymáhání, by ho dovolil překonat.

České procesní právo teoreticky umožňuje, aby se neomezený počet účastníků nechal zastoupit společným zmocněncem (§ 91 OSŘ), nebo soud může v zájmu hospodárnosti řízení spojit věci, které byly zahájeny samostatně (a skutkově spolu souvisí nebo se týkají týchž účastníků), ke společnému řízení (§ 112 OSŘ). Tyto postupy nepředstavují speciální procesní problém, všechny dotčené osoby jsou účastníky řízení a o jejich právech a povinnostech bude jmenovitě rozhodnuto. Po praktické stránce se však nejedná o uspokojivé řešení nastíněných problémů: Pokud je okruh dotčených subjektů příliš široký, popř. rozptýlený, těžko mohou zkoordinovat společný postup (tím spíše, že o sobě navzájem většinou ani nevědí).⁷

Jmenované instituty českého práva jsou v mnoha případech jistě užitečné, nelze je však označit za hromadnou žalobu (i přes mnohost účastníků), nýbrž jako žalobu společnou. Stejně tak o hromadnou žalobu nepůjde tehdy, pokud jeden subjekt podává

⁴ SMOLÍK, Petr. Meze užití skupinové žaloby v českém civilním procesu - současnost a vyhlídka, in TICHÝ, Luboš (ed.). *Procesní ochrana kolektivních zájmů*. Karolinum, Praha 2008. (AUC Iuridica 2005 (4)), s. 105.

⁵ WINTEROVÁ, Alena, SMOLÍK, Petr. Hromadné žaloby, op. cit., s. 353.

⁶ VAN DEN BERGH, Roger. Private Enforcement of European Competition Law and the Persisting Collective Action Problem. *Maastrich Journal of European and Comparative Law*. 2013, roč. 20, č. 1, s. 14.

⁷ WINTEROVÁ, Alena. Hromadné žaloby (procesualistický pohled), op. cit., s. 21.

žaloby na mnoho osob ze stejného právního vztahu, protože takové žaloby jsou (ač podávány najednou) vždy po procesní stránce individuální.⁸

O hromadnou žalobu se jedná tehdy, je-li podávána „v zájmu většího okruhu osob, které mají shodné nebo obdobné nároky, avšak nejsou účastníky řízení o nich, i když z výsledku řízení mohou potom profitovat.“⁹ Ani z této definice ale nelze bez dalšího univerzálně vycházet, jak vzápětí popíši.

1.1.1 Smysl hromadných žalob

Z výše nastíněných problémů vyplývá smysl hromadných žalob. Tím je jednak „zajistit přístup k soudu i osobám, které by jinak z různých důvodů samy nežalovaly,“¹⁰ ať už pro bagatelní povahu nároků poškozených, či z jiného důvodu. Dále „naplnit princip procesní ekonomie,“¹¹ tedy princip hospodárnosti řízení, který je hromadnou žalobou zajištěn tak, že nebude nutné vést mnoho řízení se stejným (nebo velmi podobným) skutkovým stavem. A konečně „zajistit změnu chování u žalovaného.“¹² Žalovaný (např. velká společnost) se má do budoucna sám snažit vyhýbat se protiprávnímu jednání, což z hlediska motivace jen stěží zajistí prohra v jednom individuálním sporu. Eventuální neúspěch ve sporu v případě kumulace mnoha nároků v hromadné žalobě je naopak daleko citelnější. K tomu je možné, pro zajištění odstrašujícího účinku pro žalovaného, vedle reparační funkce přiměřeného zadostiučinění v penězích, „přiznat i úlohu sankční, neboť ta má působit na žalovaného jako trest za porušení práva včetně odstrašujícího účinku.“¹³

1.1.2 Problematika aktivní legitimace

S podáváním hromadných žalob pochopitelně souvisí i problematika aktivní legitimace k žalobě, na kterou bych zde rád upozornil. V závislosti na zvoleném členění a konkrétním druhu hromadné žaloby se uplatňuje jak legitimace věcná, tak i procesní.

⁸ Tamtéž, s. 22.

⁹ Tamtéž, s. 22.

¹⁰ ZIMA, Petr. Skupinové žaloby a české právo. *Právní fórum*, 2007, roč. 2007, č. 3, s. 95.

¹¹ Tamtéž, s. 95.

¹² Tamtéž, s. 95.

¹³ SMOLÍK, Petr. Hromadné žaloby - současnost a výhledy české právní úpravy, in DVOŘÁK, Jan, KINDL, Milan (eds.). *Pocita Martě Knappové k 80. narozeninám*. Praha: ASPI, 2005, s. 394.

„Věcně legitimován je ten účastník, který je subjektem hmotněprávního poměru, o němž se v řízení jedná.“¹⁴ Žalobcem se může stát jen subjekt, který je sám nositelem v žalobě tvrzeného práva. Věcná legitimace je v tomto případě, stejně jako u tradiční individuální žaloby, podmínkou pro úspěch žaloby hromadné.¹⁵

Druhou variantou jsou žaloby podávané na základě aktivní procesní legitimace, která je definována jako „zákonem založené oprávnění domáhat se s úspěchem práva, jehož není daný subjekt ve sféře hmotněprávní nositelem a ani to o sobě netvrdí.“¹⁶ Žalobu podává soukromý subjekt, který sám není věcně legitimován, a to za účelem ochrany zájmů třetích osob. Důvodem takového počínání je fakt, že si subjekt ochranu těchto zájmů stanovil jako svůj cíl (typicky jde o ochranu spotřebitele nebo životního prostředí). Od konkrétní právní úpravy se odvíjí i způsob, kterým je určen okruh těchto subjektů. Někde jsou přímo vymezeny zákonem, jinde podléhají schválení vlády, či musí splnit dané podmínky (např. počet členů, doba trvání). Reprezentovat zájmy skupiny může i státní orgán (státní zastupitelství nebo ombudsman), zde hovoříme o hromadné žalobě veřejné.¹⁷ Koncepčními problémy (mj. vymezením skupiny, účastí nositelů práv na řízení, závazností rozhodnutí), které s sebou přináší rozšíření žalobní legitimace, se budu zabývat v práci dále. Stranou naopak ponechám veřejnou žalobu, protože ohniskem mého zájmu budou žaloby podávané soukromými subjekty.

1.2 Historický exkurs

Přestože by se mohlo zdát, že hromadné prosazování soukromých práv je civilnímu právu zcela cizí, z historického vývoje vyplývá, že tomu tak není. V mnoha historických etapách existovala různá pojetí ochrany kolektivních zájmů.

Za první z historických milníků lze považovat zavedení tzv. *actio popularis*. Jednalo se o lidovou žalobu, známou z římského práva, ke které byl aktivně legitimován

¹⁴ WINTEROVÁ, Alena, MACKOVÁ Alena a kol. *Civilní právo procesní. První část – Řízení nalézací*. Praha: Linde, 2014, s. 135.

¹⁵ SMOLÍK, Petr. Meze užití skupinové žaloby v českém civilním procesu – současnost a vyhlídka, op. cit., s. 111.

¹⁶ WINTEROVÁ, Alena, MACKOVÁ Alena a kol. *Civilní právo procesní. První část – Řízení nalézací*, op. cit., s. 137.

¹⁷ SMOLÍK, Petr. Meze užití skupinové žaloby v českém civilním procesu – současnost a vyhlídka, op. cit., s. 112.

kterýkoliv občan Říma.¹⁸ Žaloba nebyla přípustná obecně, ale pouze v těch případech, kdy byl uplatňovaný soukromý zájem zároveň i zájmem veřejným (zájmem všech římských občanů). Actio popularis byla předchůdcem žaloby reprezentativní (viz dále).

V 19. a 20. století dochází v některých státech k rozvoji tzv. veřejných žalob. Ty byl většinou oprávněn podat státní orgán (např. státní zástupce) ve veřejném zájmu, prospěch v případě jejího úspěchu mohl ale plynout i soukromým osobám. Žalobcem nebyl nositel subjektivního práva, tudíž musel být procesně legitimován zákonem, který vypočetl určitou skupinu případů, kdy bylo možné veřejnou žalobu podat.¹⁹

V Anglii bylo uzákoněno reprezentativní řízení (representative proceedings) po dlouhém vývoji v 70. letech 19. století. Dávalo možnost žalobci nebo žalovanému, aby reprezentovali zájmy třetích osob, podstatné bylo upravit i procesní postavení členů zastupované skupiny. Representative proceedings se ve své původní podobě stalo předlohou pro americkou class action (především doktrína tzv. bill of peace, která umožňovala vyřešit množství sporů v jediném řízení).²⁰

Základ pro dnešní podobu reprezentativní žaloby, ke které jsou procesně legitimovány některé spolky, byl položen na konci 19. století ve Francii. Zákon o profesních společenstvech, který byl v roce 1884 přijat, opravňoval mj. zemědělce, živnostníky nebo zaměstnance volně se sdružovat s cílem chránit zemědělské, obchodní, průmyslové a hospodářské zájmy. Ačkoliv zákon jmenovaným společenstvům dával i obecné žalobní právo, nespécifikoval, v jakém rozsahu může být uplatněno. Nejasné proto bylo, zda musí být pro podání žaloby věcně legitimovány, anebo mohou žalobou chránit obecný zájem celého stavu. Až v roce 1913 bylo jasné stanoveno, že přímý zásah do subjektivních práv není nutný, a že profesní společenstva jsou oprávněna chránit zájmy celé zastupované profese. Obecné spolky podobného postavení dosáhly až později, vzorem se stalo německé spolkové právo.²¹

¹⁸ Tamtéž, s. 382.

¹⁹ ZOULÍK, František. Problematika hromadných žalob se zřetelem k českému právu, in TICHÝ, L. (ed.), *Procesní ochrana kolektivních zájmů*, Karolinum, Praha 2008 (AUC Iuridica 2005 (4)), s. 12.

²⁰ BALARIN, Jan. *Kolektivní ochrana práv v civilním soudním řízení*. Praha: Centrum právní komparatistiky, Právnická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, 2011, s. 124.

²¹ Tamtéž, s. 125.

I americká class action, která někdy bývá ztotožňována s hromadnou žalobou jako takovou, musela do současné podoby projít spletitým vývojem. Prímým předchůdcem class action bylo pravidlo Federal Equity Rule 48, jež přijal Supreme Court v roce 1842 a které umožnilo podávat hromadné žaloby v situacích, kdy bylo na jedné straně sporu příliš mnoho dotčených osob (členů skupiny). Členy skupiny nebylo nutné zapojovat do řízení, pokud soud seznal, že jejich zájmy jsou dostatečně reprezentovány. Zároveň pro ně rozhodnutí soudu nebylo závazné, což však nebylo příliš efektivní. Proto soud v roce 1853 vyložil pravidlo tak, že ačkoliv členové skupiny nejsou účastníky řízení, jsou přesto rozsudkem vázáni. Tento přístup byl v roce 1912 přijat i novým Federal Equity Rule 38.

O class action hovoříme od roku 1937, od přijetí Federal Rules of Civil Procedure (FRCP), resp. článku 23, jenž je pro americkou hromadnou žalobu stěžejním. Původně čl. 23 FRCP zavedl tři druhy class action, v nichž se uplatňovala jak metoda opt-in, tak opt-out (viz dále). Reformou z roku 1966 bylo od tohoto dělení upuštěno, byl ponechán výlučně model opt-out a v čl. 23 FRCP byl vymezen test specifických procesních požadavků, které musí žaloba splňovat, aby se jednalo o žalobu hromadnou.²² Předmět class action nebyl hmotněprávně omezen. Dříve byla používána především v oblasti občanských a politických práv, jejím prostřednictvím byl řešen problém rasové segregace. V současnosti hraje roli v oblastech obchodu s cennými papíry, ochrany spotřebitele, ochrany životního prostředí nebo v oblasti nekalého soutěžního jednání.²³

1.3 Terminologické problémy

V následující kapitole bych rád upozornil na nejednotnost terminologie v otázce institutu hromadné žaloby, která v českém právním prostředí panuje. Ta pramení především z absence komplexní právní úpravy tohoto jevu, resp. neexistence legální definice hromadné žaloby. Jelikož česká právní úprava s pojmem ani jinak nepracuje, definice i systematika je přenechána právní teorii. Ačkoliv je patrná snaha právní teorie tuto systematiku vytvořit (nezřídka inspirovaná zahraničními právními řády), nepodařilo

²² Tamtéž, s. 127.

²³ WINTEROVÁ, Alena. Hromadné žaloby (procesualistický pohled). *Bulletin advokacie*. 2008, č. 10, s. 21.

se zatím nalézt obecně přijímané řešení. Z tohoto důvodu si v následujících odstavcích kladu za cíl ve stručnosti přiblížit nabízená teoretická řešení některých autorů a posléze zvolit jedno, které si propůjčím pro další účely této práce.

Pojmem hromadná žaloba označuje F. Zoulík *„všechny případy, kdy žalobce jedná v zájmu nikoliv svém vlastním, ale v zájmu řady subjektů, u nichž výsledek řízení ovlivní jejich právní pozici.“*²⁴ Ty dělí do dvou větví: První skupinu, která má nést název skupinová žaloba, tvoří *„žaloby na zákaz nebo zdržení se určité činnosti, kterou podává buď subjekt s věcnou legitimací, nebo instituce chránící určité kolektivní zájmy; rozsudek má účinky proti neohrazenému okruhu osob, jichž se předmět řízení rovněž týká.“* Druhou skupinu, pro kterou navrhuje označení kolektivní žaloba, tvoří *„žaloby, které nesměřují jen k zákazu činnosti, ale i k náhradě škody nebo jinému peněžitému plnění; okruh osob musí být v tomto případě určitý, takže po vyřešení základu sporu jednotliví poškození musí přihlašovat (resp. uplatňovat) své nároky.“*²⁵ F. Zoulík však dále zmiňuje i terminologii švédského zákona o skupinových řízeních a nastiňuje možnost dělení žalob na soukromou skupinovou žalobu, (*„kterou podává subjekt, který je sám nositelem práva, ale vystupuje jako zástupce osob v obdobném postavení, které však nejsou účastníky řízení“*), žalobu organizace (*„kterou podává neziskové sdružení, jež podle svého statutu chrání zájmy spotřebitelů nebo zaměstnanců“*) a veřejnou skupinovou žalobu (tu *„podává úřad, jemuž tato kompetence byla svěřena“*).²⁶

Podobně L. Tichý volí za rozlišovací kritérium jednak osobu žalobce a dále zájem, který tento prosazuje. Zatímco hromadnou žalobu *„podává jeden či více nositelů zájmů či nároků, které svědčí neohrazenému počtu dalších osob“*, přičemž *„jsou nároky shromažďovány tak, aby byly co nejefektivněji prosazeny“*, o skupinovou žalobu se pak jedná, je-li *„žalobcem určitý kvalifikovaný subjekt, který je zpravidla na základě zákona oprávněn žádat v zájmu jiných o ochranu kolektivního zájmu“* (zde jde o *„nadosobní zájem směřující zejména k abstraktní kontrole právních úkonů“*). Jako třetí možnost L. Tichý nabízí vzorovou či modelovou žalobu, kde však nejde

²⁴ ZOULÍK, František. Problematika hromadných žalob se zřetelem k českému právu, op. cit., s. 11.

²⁵ Tamtéž, s. 13.

²⁶ Tamtéž, s. 14.

o „samostatný druh žaloby, ale pouze o následky, které reflektují ochranu kolektivních zájmů“.²⁷

Dle P. Smolíka je „nejvhodnějším hovořit o všech typech žalob jako o žalobách hromadných,“ které rozděluje na žaloby veřejné a skupinové. V případě žalob veřejných je žalobcem „orgán veřejné moci nebo jiná korporace zřízená či uznaná zákonem“ a skupinových je žalobcem „člen skupiny či kolektivu, jenž je sám nositelem žalovaného hmotného práva.“ Žaloby skupinové pak vnitřně dělí „podle toho, zda nositelů práva je uzavřený či neuzavřený počet“ na žaloby kolektivní a skupinové.²⁸ P. Smolík dále (shodně s F. Zoulíkem) připomíná i švédské řešení, tzn. dělení na veřejnou, reprezentativní a soukromou skupinovou žalobu.²⁹

A. Winterová povětšinou ztotožňuje pojem skupinové žaloby s žalobou hromadnou či kolektivní.³⁰ Dále však navrhuje i členění hromadných žalob (tedy žalob podávaných „v zájmu většího okruhu osob, které mají shodné nebo obdobné nároky, avšak nejsou účastníky řízení o nich, i když z výsledku řízení mohou potom profitovat“) na žaloby soukromé (skupinové), kde „žalobce je sám věcně legitimován, uplatňuje své vlastní právo, ovšem s účinky i pro jiné“, žaloby společenské (spolkové), které jsou „podávány právnickou osobou, sdružením, které je k žalobě procesně legitimováno proto, že se takovou ochranou zabývá“ a třetím typem jsou hromadné žaloby veřejné, které slouží k ochraně „hromadných práv, které jsou zákonem svěřeny státnímu nebo veřejnému orgánu“.³¹ V pozdějším příspěvku je tento způsob dělení zachován, jen společenská žaloba je doplněna přízviskem „reprezentační“.³²

²⁷ TICHÝ, Luboš. Procesní ochrana kolektivních zájmů – přehled řešení, in TICHÝ, Luboš (ed.). *Procesní ochrana kolektivních zájmů*. Karolinum, Praha 2008. (AUC Iuridica 2005 (4)), s. 47.

²⁸ SMOLÍK, Petr. Meze užití skupinové žaloby v českém civilním procesu - současnost a vyhlídky, in TICHÝ, Luboš (ed.). *Procesní ochrana kolektivních zájmů*. Karolinum, Praha 2008. (AUC Iuridica 2005 (4)), s. 107.

²⁹ Tamtéž, s. 107.

³⁰ WINTEROVÁ, Alena. Procesní důsledky skupinové žaloby v českém právu, in WINTEROVÁ, Alena, DVOŘÁK, Jan (eds.), *Pocta Jiřímu Švestkovi k 75. narozeninám*, Praha 2005, s. 347.

³¹ WINTEROVÁ, Alena. Hromadné žaloby (procesualistický pohled). *Bulletin advokacie*. 2008, č. 10, s. 22.

³² WINTEROVÁ, Alena, SMOLÍK, Petr. Hromadné žaloby, in PAUKNEROVÁ, Monika, TOMÁŠEK, Michal. *Nové jevy v právu na počátku 21. století IV: proměny soukromého práva*, Karolinum, Praha 2009, s. 354.

J. Balarin volí členění na žalobu skupinovou, „*kteřou podává žalobce (ať už jednotlivec, orgán veřejné moci nebo právnická osoba oprávněná hájit zájmy třetích osob) za skupinu osob, které disponují totožným nebo obdobným nárokem vůči témuž žalovanému*“ a žalobu reprezentativní, kterou „*podává žalobce (zpravidla právnická osoba oprávněná hájit určité sektorové zájmy veřejnosti) za skupinu osob, které však v reprezentativním řízení přímo ani nepřímo nefigurují – nemají upravené procesní postavení.*“ Rozlišuje tradiční reprezentativní žalobu (postupní žaloba, kterou jsou prosazovány nároky konkrétních osob) a kolektivní reprezentativní žalobu (kde nejsou vymáhány „*individuální nároky, ale např. náhrada újmy (škody) způsobené kolektivnímu zájmu*“).³³ Vedle toho zde figuruje i vzorová žaloba, jejímž účelem je „*dosáhnout rozhodnutí, které bude sloužit jako podklad (vzor) pro rozhodnutí jiných věcí se stejným skutkovým základem.*“³⁴

S postupem času je zřejmý určitý vývoj v pojmosloví. Teoretické koncepce jednotlivých autorů se navzájem nevyklučují, jen na danou problematiku nahlíží z různých úhlů pohledu, případně nabízejí jiná vnitřní členění. Některé způsoby dělení dávají větší důraz na osobu žalobce, který má zastupovat nezúčastněné osoby, resp. jeho aktivní legitimaci; jiné způsoby se více soustředí na roli členů skupiny, resp. na závaznost rozsudku na osoby, které nejsou účastníky řízení. O další podrobné srovnání uváděných řešení tu však nejde. Zatímco v české právní teorii užívání pojmů není dosud jednotné, na evropské úrovni se začíná pomalu formovat.^{35,36} Proto v dalších částech práce budu vycházet z nejobecnějšího dělení na žalobu skupinovou a reprezentativní, které se evropskou terminologií inspiruje, přičemž pojem hromadná žaloba budu k těmto užívat jako nadřazený.

³³ BALARIN, Jan. *Kolektivní ochrana práv v civilním soudním řízení*. Praha: Centrum právní komparatistiky, Právnická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, 2011, s. 17.

³⁴ Tamtéž, s. 18.

³⁵ Tamtéž, s. 16.

³⁶ Viz terminologický glosář sestavený na půdě Consumer Law Enforcement Forum (CLEF), dostupný z http://www.cojef-project.eu/IMG/pdf/d_CLEFfinalguidelines_76647.pdf.

2 Podoby hromadných žalob

Smyslem následující kapitoly je definice základních pojmů a vymezení teoretických východisek, na která navážu v dalších částech práce. Vzhledem k různorodosti institutu hromadné žaloby zde nebudu podávat výčet všech možností, které jednotlivé národní úpravy nabízejí, ale pokusím se nekriticky vytyčit obecné zákonitosti.

Jak dále blíže popíši, rozdíl mezi žalobou skupinovou a reprezentativní tkví především v postavení členů skupiny v řízení a v závaznosti rozhodnutí. Pro členy skupiny, kteří se řízení účastní na základě podané žaloby skupinové, je rozhodnutí soudu závazné (popř. pro ně v případě pozitivního výsledku představuje exekuční titul). Opačně tomu ale je u rozhodnutí vzešlého z reprezentativního řízení, jež je ve své podstatě klasickým dvoustranným sporem, ve kterém zájmy skupiny hájí třetí osoba jako reprezentativní žalobce (obvykle spolek).

Existence subjektu, který zastupuje skupinu osob (kolektiv), je pro podání hromadné žaloby a následnou organizaci řízení klíčová. Tento subjekt je označován jako kolektivní zástupce (dále též jako zástupce skupiny či reprezentativní žalobce, v závislosti na druhu řízení) a zpravidla je stranou sporu, nehledě na roli zastupovaných členů skupiny. Rozlišují se tři kategorie kolektivních zástupců: Prvním z nich je nositel práva, tedy člen samotné skupiny, přičemž kolektivním zástupcem se může stát kterýkoliv z členů, jeho nárok však musí představovat typický vzorek nároků ostatních členů. O aktivní věcnou legitimaci kolektivního zástupce půjde pouze v tomto případě. Druhým subjektem, tentokrát procesně legitimovaným, je spolek – soukromá právnická osoba, která reprezentuje zájmy členů skupiny modelově v reprezentativním řízení (není však vyloučena ani aktivní legitimace k zahájení skupinového řízení). V tomto případě lze žalobu podanou právnickou osobou soukromoprávního charakteru označit jako žalobu spolkovou. Kolektivním zástupcem může být i orgán veřejné moci, je-li jeho

legitimace dána zákonem. Legislativně je potřeba vymezit jednak okruh oprávnění, ale i orgán samotný. Veřejný orgán bývá legitimován k žalobě skupinové i reprezentativní.³⁷

Úloha kolektivního zástupce je značně komplikovaná, a to obzvláště v řízení skupinovém. Jeho úkolem je vedle plnění standardních procesních povinností organizační činnost, spočívající v motivaci zahájení řízení, obstarání finančních zdrojů, zajištění účasti členů skupiny (prostřednictvím jejich informování o zahájeném řízení), ale i v jednání s odpůrcem. Řadový člen skupiny by mohl jen stěží zvládnout celou organizaci a financování řízení, proto je jeho vedení často svěřeno profesionálu: specializovanému spolku, advokátovi (který má zvláště v prostředí americké class action specifické postavení) nebo orgánu veřejné moci.³⁸

2.1 Skupinová žaloba

Skupinové řízení, jež je párovým pojmem ke skupinové žalobě, je možné obecně charakterizovat jako nejuniverzálnější způsob ochrany kolektivních zájmů. Touto cestou lze dosáhnout nejen negatorních a restitučních nároků, ale i individuálního peněžitého plnění jako náhrady škody.³⁹

Aktivně legitimován k žalobě je kterýkoliv ze jmenovaných subjektů: nositel práva, spolek i veřejný orgán. Záleží toliko na vůli zákonodárce, jak oprávnění k zahájení řízení vymezí. Na skupinové řízení může být překvalifikováno i řízení individuální, pokud jsou splněny stanovené podmínky. Členové skupiny zpravidla nejsou účastníky řízení, vždy však mají upravené procesní postavení a rozhodnutí pro ně zakládá překážku věci rozsouzené, pozitivní výsledek pak znamená exekuční titul.⁴⁰

Na základě toho, zda se procesní kolektiv nachází na žalující nebo žalované straně, lze rozlišit skupinové řízení aktivní a pasivní. O aktivní skupinové řízení se jedná v případě, kdy skupina poškozených osob uplatňuje nároky proti jednomu

³⁷ BALARIN, Jan. *Kolektivní ochrana práv v civilním soudním řízení*. Praha: Centrum právní komparatistiky, Právnická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, 2011, s. 47-52.

³⁸ Tamtéž, s. 53.

³⁹ BALARIN, Jan, TICHÝ, Luboš. Kolektivní ochrana procesních práv v ČR: sen či skutečnost? (návrh právní úpravy a jeho odůvodnění). *Bulletin advokacie*. 2013, č. 3, s. 20.

⁴⁰ Tamtéž, s. 21.

žalovanému, o pasivní tehdy, kdy individuální žalobce postupuje proti skupině žalovaných se svými negatorními nebo určovacími nároky.⁴¹ Dále se budu zabývat skupinovým řízením aktivním, jelikož v praxi představuje významnější jev.

2.1.1 Podmínky přípustnosti skupinové žaloby

Podáním skupinové žaloby nevzniká soudu povinnost automaticky ji po věcné stránce projednat. Soud nejprve musí posoudit, zdali jsou splněny procesní podmínky skupinového řízení, tedy podmínky specifické, které přistupují ke standardním procesním podmínkám. V různých právních rádech jsou odlišné, avšak obecně lze shrnout, že jde o podmínky trojího druhu: „*navrhovaný předmět řízení musí být způsobilý k hromadnému projednání, hromadné projednání předmětu řízení musí být účelnější než individuální postup, a žalobce musí představovat dostatečnou garanci řádného zastoupení zájmů skupiny.*“⁴²

Ačkoliv následující výčet podmínek užívá anglické terminologie, která vychází z teorie class action (USA), postupně se vžila i v mezinárodním prostředí.⁴³ Pro připuštění žaloby se lze setkat s následujícími podmínkami:

- a) Numerosity – dostatečné množství členů skupiny. Jedná se o osobní rozměr, který požaduje, aby skupina byla dostatečně široká, ale též rozptýlená. Není vyžadováno, aby jednotliví členové byli jmenováni (to by ani nebylo dost dobře možné),
- b) Commonality – právní i skutkové otázky mají být společné pro celou skupinu,
- c) Superiority – požadavek, aby skupinové řízení představovalo nejvhodnější způsob rozhodnutí o uplatněných nárocích,
- d) Manageability – procesní zvládnutelnost skupinového řízení (zejména v případě široké skupiny s množstvím individuálních nároků),
- e) Typicality – nárok uplatňovaný zástupcem skupiny má být nárokem typickým pro celou skupinu. Funkce zástupce skupiny má být svěřena členu skupiny,

⁴¹ Tamtéž, s. 20.

⁴² BALARIN, Jan. *Kolektivní ochrana práv v civilním soudním řízení*, op. cit., s. 70.

⁴³ BALARIN, Jan, TICHÝ, Luboš. *Kolektivní ochrana procesních práv v ČR: sen či skutečnost?*, op. cit., s. 21.

jehož individuální zájem koresponduje se zájmy ostatních členů. Tento zájem však nemusí být nutně identický, postačí, pokud bude průměrný,

- f) Fair and adequate representation – podmínka, která vyžaduje po zástupci skupiny, resp. advokátovi, aby spravedlivě a přiměřeně chránili zájmy celé skupiny, a to stejnou měrou.⁴⁴

2.1.2 Posuzování přijatelnosti žaloby soudem (Certifikace)

Jsou-li podmínky splněny, soud (v závislosti na právní úpravě) buď v řízení rovnou bez dalšího pokračuje, anebo žalobu certifikuje, tedy zvláštním usnesením deklaruje splnění procesních podmínek (jedná se o završení předběžného řízení, jehož cílem je právě certifikace). Rozdělení do fází nekoresponduje se zásadou arbitrárního pořádku,⁴⁵ která je charakteristická pro obecné sporné soudní řízení.⁴⁶ Výhodou certifikace je zejména možnost okamžitého instančního přezkumu, kterou tato varianta dává, a z toho plynoucí právní jistota v dalším průběhu řízení.^{47,48} V případě, že podmínky splněny nejsou, soud řízení zastaví,⁴⁹ což však nevylučuje následnou možnost uplatnit nárok u soudu prostřednictvím individuální žaloby.

Výsledkem certifikačního řízení je rovněž výběr zástupce skupiny (resp. advokáta), který bude skupinu zastupovat. I když má být zástupce vybrán ze členů skupiny, nemusí jím být samotný žalobce. Při výběru je nutné dodržet podmínky zastoupení, hlavně co se týče totožnosti zájmů, ale též ohledně dostatečného materiálního a odborného zázemí, které má zajistit kapacitu skupinové řízení vést. Je pravomocí soudu vyměnit osobu zástupce skupiny za jinou způsobilou osobu, a to tehdy, kdy původní zástupce svou činnost nevykonává řádně.⁵⁰

⁴⁴ BALARIN, Jan. *Kolektivní ochrana práv v civilním soudním řízení*, op. cit., s. 70 an.

⁴⁵ Zásada jednotnosti řízení; zákon neukládá soudu povinnost dělit řízení do zvláštních částí.

⁴⁶ SMOLÍK, Petr. Hromadné žaloby - současnost a výhledy české právní úpravy, in DVOŘÁK, Jan, KINDL, Milan (eds.). *Pocita Martě Knappové k 80. narozeninám*. Praha: ASPI, 2005, s. 398.

⁴⁷ BALARIN, Jan. *Kolektivní ochrana práv v civilním soudním řízení*, op. cit., s. 74.

⁴⁸ Nestane se tedy, že odvolací soud zruší meritorní rozsudek pro nesplnění procesních podmínek až po pracovním dokazování, jelikož žalovaný se může odvolat již proti samotnému certifikačnímu usnesení.

⁴⁹ Odmítnutí žaloby je krajním řešením, soudce se nejprve v kooperaci s žalobcem pokusí pozměnit předmět sporu, aby řízení mohlo proběhnout.

⁵⁰ BALARIN, Jan. *Kolektivní ochrana práv v civilním soudním řízení*, op. cit., s. 48.

Certifikační usnesení však není rozhodnutím definitivním, soud může v průběhu řízení ze závažných důvodů své závěry o splnění předpokladů řízení přehodnotit. Výsledkem pak bude tzv. decertifikace, tedy odmítnutí certifikace, jejímž následkem bude zastavení skupinového řízení.^{51,52}

2.1.3 Průběh řízení

Je-li žaloba certifikována, je potřeba informovat členy skupiny o zahájení řízení. Tato povinnost je většinou svěřena ustanovenému zástupci skupiny, který buďto adresně, ale spíše neadresně (formou veřejné vyhlášky, v tisku, prostřednictvím sítě internet), vyzve členy skupiny, aby se do řízení přihlásili (opt-in), nebo naopak vystoupili (opt-out), nemají-li o účast v daném řízení zájem.⁵³ Pro vstoupení do řízení nebo vystoupení z něj je stanovena lhůta, jejímž smyslem je dosáhnout účelu skupinového řízení: Těžko si lze představit situaci, kdy se členové skupiny rozhodují o účasti v řízení teprve v době, kdy je již zřejmý výsledek sporu, stejně tak je však důležitá i pro zajištění jistoty o rozsahu předmětu řízení.

Jakmile lhůta uplyne, probíhá vlastní řízení o meritů věci. V závislosti na předmětu uplatňovaných nároků se může řízení po rozhodnutí o základu věci, který je společný všem členům, rozpadnout do řízení dílčích (ať již do menších skupinových řízení, jejichž předmětem budou nároky členů podskupin, nebo přímo do řízení individuálních). Dvoufázovost řízení však zeslabuje hromadný charakter řízení. O hromadnou fázi se jedná jen, dokud není rozhodnuto o základu věci, druhá fáze, ve které členové skupiny uplatňují své jednotlivé nároky samostatně, má individuální povahu. Cílem individuální fáze je získání exekučních titulů.⁵⁴ Pokud je to možné, měl by být preferován jednofázový postup, jehož výsledkem bude kompletní vyřešení sporu, což uspoří čas i náklady řízení.⁵⁵

⁵¹ Právě to je v očích kritiků nedostatkem tohoto postupu, neboť možná dodatečná změna usnesení přivádí soudy k možnosti rozhodovat neuváženě.

⁵² BALARIN, Jan, TICHÝ, Luboš. Kolektivní ochrana procesních práv v ČR: sen či skutečnost?, op. cit., s. 22.

⁵³ BALARIN, Jan. *Kolektivní ochrana práv v civilním soudním řízení*, op. cit., s. 54.

⁵⁴ SMOLÍK, Petr. Hromadné žaloby – současnost a výhled české právní úpravy, op. cit., s. 398.

⁵⁵ BALARIN, Jan. *Kolektivní ochrana práv v civilním soudním řízení*, op. cit., s. 67.

Případná exekuce, ke které dochází, nesplní-li žalovaný v rozsudku dané povinnosti, bude vedena standardně. Rozsudek představuje exekuční titul pro všechny členy skupiny (i přes to, že v něm v případě opt-out nejsou jednotliví členové jmenováni).

2.1.4 Vymezení členů skupiny (Opt-in, opt-out)

Způsob vzniku skupiny se odvíjí od zvoleného modelu skupinového řízení. Model opt-in (option-in) dává možnost dotčeným třetím osobám do skupiny vstoupit, za členy skupiny tak jsou považováni pouze ti, kteří se přihlásí. Kdežto model opt-out (option-out) umožňuje výslovně se z věcně vymezené skupiny vyloučit, přičemž kdo tak neučiní, zůstává členem skupiny a je vázán pravomocným rozhodnutím. Oba přístupy však mají společné, že účast v řízení záleží na projevené vůli člena skupiny.⁵⁶ Pojmy vychází z terminologie americké class action a vzhledem k jejich výstižnosti se ujmají i v Evropě.⁵⁷

První možnost, řízení opt-in,⁵⁸ je komplexně upraveno např. ve Švédsku. Z řešení lze vyzorovat snahu posunout se od striktně individuální povahy řízení k rozhodování hromadnému. Nositelé stejných nebo obdobných práv kladně reagují na výzvu, čímž jsou zařazeni do vymezené skupiny a poté je závazně rozhodováno pouze o nárocích vstoupivších členů. Pokud se oslovený člen kladně nevyjádří, k řízení nepřistoupil.⁵⁹ Procesní strana je vymezena individuálně, členové skupiny tvoří kolektiv individualizovaných osob. Rozhodnutí představuje exekuční titul pouze pro zúčastněné členy, naopak ti, kteří se nepřihlásili, mohou své nároky uplatnit v samostatných řízeních.

Výhodou modelu opt-in je zejména to, že řízení se vždy účastní pouze členové skupiny, kteří projeví vůli se řízení účastnit. Nemůže se tedy stát, že se ho účastní ti,

⁵⁶ Výjimkou je tzv. mandatorní skupinové řízení, kdy není možné se ze skupiny vyloučit.

⁵⁷ WINTEROVÁ, Alena. Hromadné žaloby (procesualistický pohled). *Bulletin advokacie*. 2008, č. 10, s. 22.

⁵⁸ Přestože v českém právu není skupinové řízení komplexně upraveno, některé prvky systému opt-in lze nalézt v řízení insolvenčním.

⁵⁹ SMOLÍK, Petr. Meze užití skupinové žaloby v českém civilním procesu - současnost a vyhlídka, in TICHÝ, Luboš (ed.). *Procesní ochrana kolektivních zájmů*. Karolinum, Praha 2008. (AUC Iuridica 2005 (4)), s. 111.

kdo s řízením nesouhlasili nebo se o jeho konání vůbec nedozvěděli. Naopak nevýhodou je náročnější organizace vstupu do řízení a tzv. problém racionálního nezájmu. K tomu dochází tehdy, jsou-li nároky poškozených pouze bagatelní povahy (např. utrpěná škoda je příliš nízká). Tehdy se jeví jako racionální tyto jednotlivě nízké nároky nevymáhat a k řízení se nepřipojit (pokud se o vzniklé škodě poškození vůbec dozvěděli), což však vede ke zmaření možnosti reparace škod. Difusní (rozptýlené) škody, které jednotlivě tvoří pouze nárok bagatelní, tvoří v souhrnu mnohdy významnou částku.⁶⁰

Variantou druhou je řízení opt-out, známé především z USA. V tomto případě soud rozhoduje o právech všech členů, kteří tvoří věcně vymezenou skupinu, pokud z řízení nevystoupili.⁶¹ Skupina je tvořena všemi osobami, které splňují dané definiční znaky (tzv. význaky) právního postavení osob.⁶² V tom lze spatřovat kontroverzi tohoto přístupu, jelikož i když je členům dána možnost vyloučit se, je třeba brát v úvahu, že někteří z nich se o probíhajícím řízení vůbec nedozví. Výsledkem je rozhodnutí, které zavazuje jak ty členy, kteří s řízením úmyslným setrváním ve skupině souhlasili (resp. neprojeví nesouhlas se setrváním ve skupině), tak i ty, kteří souhlas nedali, což poněkud koliduje s právem na spravedlivý proces. Přitom je třeba zdůraznit, že výsledek sporu může být pozitivní, smírný, tak i negativní. Obhájit tento model je možné jednak prostřednictvím zásady *vigilantibus iura*⁶³ (která musí být doplněna důsledným informováním členů skupiny) nebo i tím, že skupinové řízení budeme považovat za proces *sui generis*, čímž ho vyvážíme z požadavků na klasické individuální sporné řízení.⁶⁴ Výhodou modelu opt-out je nepochybně větší efektivita v oblasti vymáhání difusních škod, též však větší odrazení potenciálních delikventů od protiprávního jednání.⁶⁵

⁶⁰ BALARIN, Jan, TICHÝ, Luboš. Kolektivní ochrana procesních práv v ČR: sen či skutečnost?, op. cit., s. 22.

⁶¹ SMOLÍK, Petr. Meze užití skupinové žaloby v českém civilním procesu - současnost a vyhlídka, op. cit., s. 111.

⁶² BALARIN, Jan. *Kolektivní ochrana práv v civilním soudním řízení*, op. cit., s. 54.

⁶³ Právo přeje bdělým.

⁶⁴ BALARIN, Jan. *Kolektivní ochrana práv v civilním soudním řízení*, op. cit., s. 55.

⁶⁵ BALARIN, Jan, TICHÝ, Luboš. Kolektivní ochrana procesních práv v ČR: sen či skutečnost?, op. cit., s. 22.

2.1.5 Postavení členů skupiny

Zvýšení procesní efektivity, jež dává skupinovému řízení smysl, lze dosáhnout „prostřednictvím koncentrace projednání nároků a tento cíl lze uskutečnit jen za předpokladu, že zájmy členů skupiny budou realizovány v podstatných ohledech jednotně a že nebude třeba individuálně projednávat jejich stanoviska nebo řešit specifika jednotlivých nároků.“⁶⁶ Proto je vedení sporu v rukou zástupce skupiny, jenž uplatňuje práva všech členů skupiny - jeho úkolem je chránit zájmy všech členů, a to odborně a nestranně.

Naproti tomu procesní postavení ostatních členů skupiny je značně omezené. Účastníky řízení nejsou, nenáleží jim odpovídající procesní práva, nemohou disponovat řízením ani jeho předmětem, ačkoliv výsledek řízení je pro ně závazný. V určitých případech jsou však členům přiznána některá procesní práva (např. oprávnění být slyšen, možnost podat odvolání, nebo právo pokračovat v řízení o odděleném nároku, pokud bylo skupinové řízení zastaveno), anebo je soudu svěřen zvláštní dohled nad jejich právy a zájmy.⁶⁷

2.1.6 Role soudu

Soud má ve skupinovém řízení specifickou roli, označovanou jako litigation management.⁶⁸ Pod tímto pojmem se skrývá potřeba zajistit účinné vedení sporu. Ne snad, že by v klasickém soudním řízení soud tuto úlohu neměl, avšak při vedení řízení o skupinové žalobě se ze soudce stává doslova jeho manažer.

Z toho plyne povinnost soudce aktivně dbát na efektivní průběh řízení, což ve zkratce znamená vytvoření plánu průběhu sporu (stanovení sporných otázek, způsob a pořadí jejich projednání), vymezení časového harmonogramu, kdy mohou členové být slyšeni u soudu (popř. předkládat námitky), soudce ale bdí i nad dalšími procesními

⁶⁶ BALARIN, Jan. *Kolektivní ochrana práv v civilním soudním řízení*, op. cit., s. 56.

⁶⁷ SMOLÍK, Petr. Meze užití skupinové žaloby v českém civilním procesu - současnost a vyhlídky, op. cit., s. 110.

⁶⁸ BALARIN, Jan, TICHÝ, Luboš. *Kolektivní ochrana procesních práv v ČR: sen či skutečnost?*, op. cit., s. 22.

otázkami. Přitom i způsob komunikace soudu se stranami je odlišný od tradičního řízení, k projednávání některých otázek dochází i na neformálních jednáních.⁶⁹

Soud též představuje záruku ochrany zájmů členů skupiny. Tuto úlohu má vedle zástupce skupiny, avšak právě i nad ním vykonává dohled. Povinností soudce je jednak ustanovení vhodného zástupce, současně pak kontrola nad tím, aby neprosazoval své zájmy, které by kolidovaly se zájmy skupiny, a nad dalším výkonem jeho povinností (předmětem posouzení není věcná správnost postupu). V případě, že zástupce toto neplní, soudce ho může odvolat a nahradit jinou osobou. Vedle toho soudu přísluší i zvláštní schvalovací oprávnění některých dispozičních úkonů, např. změna nebo zpětvzetí žaloby, či uzavření smíru.⁷⁰

Vzhledem ke zmíněné nutnosti specializace soudů se jeví jako vhodné zvláště stanovit jejich věcnou příslušnost. Nabízí se přitom dvě možná řešení: Buďto je hromadná (skupinová) žaloba projednávána soudy vyššího stupně, tedy soudy odvolacími, nebo jsou ke skupinovému řízení některé soudy přímo určeny (např. nařízením vlády).⁷¹

2.1.7 Předmět řízení

Univerzálnost skupinové žaloby spočívá zejména v tom, že jejím prostřednictvím mohou být uplatňovány nároky jakéhokoliv druhu, předmět řízení v tomto ohledu není omezen. Zatímco nároky negatorní (na zdržení se jednání), restituční (na odstranění závadného stavu) a určovací vzhledem k jejich nedělitelné povaze neznamenaají problém,⁷² v případě individuálních nároků na plnění (např. náhrada škody) se jistě obtíže dostavují. Problematickou se jeví otázka, jak stanovit výši jednotlivých nároků, resp. jakým způsobem je následně distribuovat. Tyto situace se řeší tak, že je nejprve ve skupinovém řízení projednán základ věci, přičemž řízení se

⁶⁹ BALARIN, Jan. *Kolektivní ochrana práv v civilním soudním řízení*, op. cit., s. 105.

⁷⁰ Tamtéž, s. 107.

⁷¹ SMOLÍK, Petr. Meze užití skupinové žaloby v českém civilním procesu - současnost a vyhlídka, op. cit., s. 115.

⁷² BALARIN, Jan. *Kolektivní ochrana práv v civilním soudním řízení*, op. cit., s. 76.

poté rozdělí do jednotlivých sporů, kde se teprve uplatňují individuální nároky.^{73,74} Alternativně soud stanoví, že žalovaný musí vysouzenou částku odvést do zvláštního společného fondu. Aby bylo možné nároky žalobcům vyplatit, musejí jednotliví členové své pohledávky přihlásit (ve stanovené lhůtě a s patřičnou dokumentací). Pokud jsou jednotlivé pohledávky příliš nízké a jejich distribuce by nebyla účelná, nedojde k vyplacení jednotlivým členům, nýbrž soud stanoví jiný způsob jejich využití. Zvolený způsob má ctít zájmy sledované skupinovým řízením, proto může být přisudek odveden např. neziskové organizaci, která tyto zájmy chrání.⁷⁵

2.1.8 Náklady řízení (Financování řízení)

Procesní financování je jednou z nejdůležitějších otázek, kterou musí právní úprava v souvislosti se zavedením skupinových žalob řešit. Bez hospodářské motivace žalobce (resp. kolektivního zástupce) může i jinak zdařená úprava skupinového řízení zůstat bez odezvy.

Situaci, kdy na sebe poškozená osoba (člen skupiny), jejíž individuální nárok je mnohdy velmi malý, převezme iniciativu k zahájení skupinového řízení, si lze jen obtížně představit. A protože vedení skupinového řízení je organizačně, odborně a finančně dosti náročné, ujímají se ho advokáti, resp. velké advokátní kanceláře (americká class action). Postavení advokáta se z obvyklé role právního zástupce posouvá do pozice podnikatele, který ke class action přistupuje jako k investici. Do řízení vstupuje na základě dohody o odměně podle výsledku ve věci (contingency fees), sazba v případě úspěchu se většinou pohybuje v rozmezí 20 až 30% z hodnoty předmětu sporu a zahrnuje vedle odměny samotné i vynaložené náklady. Značná odměna je motivací k podstoupení procesního rizika a případné ztráty investice (vynaložených nákladů) v případě prohry.⁷⁶

⁷³ BALARIN, Jan, TICHÝ, Luboš. Kolektivní ochrana procesních práv v ČR: sen či skutečnost?, op. cit., s. 22.

⁷⁴ Smyslem je snížení nákladů řízení, které by si vyžádalo náročné důkazní řízení, pokud by soud zkoumal každý případ individuálně již od počátku.

⁷⁵ BALARIN, Jan. *Kolektivní ochrana práv v civilním soudním řízení*, op. cit., s. 79-82.

⁷⁶ Tamtéž, s. 111-112.

Soukromé neziskové financování je další z možností, jak financovat skupinové (a reprezentativní) řízení. Spolky disponují účelově vázanými zdroji (jež získávají ze sponzorských darů, členských příspěvků či veřejných dotací), které mohou k žalobní aktivitě využít. Tyto omezené prostředky mohou být pochopitelně využity k dosažení cílů spolku i jinak, proto spolky musí financování případné žaloby pečlivě zvažovat.

Bude-li hromadnou žalobou sledován veřejný zájem, lze dle některých úprav řízení financovat z veřejných zdrojů. O poskytování těchto zdrojů většinou rozhoduje odborný orgán, který stojí v čele zvláštních veřejných fondů (za tímto účelem zřízených), na základě podané žádosti.

Žalobní činnost může být rovněž financována profesionálními institucemi aktivními v pojišťovnictví. Tyto subjekty si vyberou případy, u nichž předpokládají šanci na úspěch a převezmou rizika a náklady spojené s řízením. V případě úspěchu ve věci jim náleží značný podíl z vysouzeného plnění.⁷⁷

Náklady řízení není účelné zatěžovat členy skupiny. Jejich nároky mají být prosazovány za podmínek, které neodrazují od vstupu do řízení (resp. od setrvání v něm). „*Smyslem skupinového řízení je co možná nejvíc usnadnit prosazení individuálních nároků a riziko spojené s náklady řízení by mělo odrazující účinek (zvláště v případě bagatelních pohledávek).*“⁷⁸ Z tohoto přístupu však existují výjimky. Jde např. o povinnost složit zálohu při vstupu do řízení (opt-in) v některých případech, kdy individuální nároky přesahují určitou hodnotu.⁷⁹

2.2 Reprezentativní žaloba

Reprezentativní žalobu podává na základě aktivní procesní legitimace reprezentativní žalobce za skupinu osob, jejichž práva a zájmy hájí. Hájené osoby nemají nijak upravené procesní postavení a reprezentativního řízení se neúčastní. Řízení je obvykle omezeno na negatorní a restituční nároky. Vzhledem k tomu, že technicky

⁷⁷ Tamtéž, s. 113-115.

⁷⁸ BALARIN, Jan, TICHÝ, Luboš. Kolektivní ochrana procesních práv v ČR: sen či skutečnost?, op. cit., s. 23.

⁷⁹ BALARIN, Jan. *Kolektivní ochrana práv v civilním soudním řízení*, op. cit., s. 108-110.

jde o dvoustranný spor a reprezentativní řízení se tedy po procesní stránce od klasického řízení neliší, není třeba postup zákonem zevrubně upravovat. Případné odchylky mají žalobci usnadnit jeho procesní pozici. Jde např. o zajištění lepší dosažitelnosti důkazních prostředků, neboť těmi disponuje hlavně žalovaný.

Zákon stanovuje, kdo může být reprezentativním žalobcem. Typicky jde o spolky nebo orgány veřejné moci. Hromadný prvek spočívá v tom, že reprezentativní žalobce vědomě a cíleně prosazuje zájmy celé skupiny osob prostřednictvím svého procesního postavení.⁸⁰ Může tak činit buďto „*ad hoc (na základě dohody se členy skupiny), nebo jako programovou součást předmětu své činnosti (zejména v případě spolků), anebo na základě veřejnoprávní žalobní legitimace (veřejné orgány)*“.⁸¹ V nadcházejících odstavcích se zaměřím na žaloby podávané spolky.

2.2.1 Spolek jakožto reprezentativní žalobce

Předmětem činnosti specializovaných spolků bývá ochrana zájmů třetích osob, které může být dosaženo mj. pomocí jejich žalobní aktivity. Aktivní žalobní legitimace spolku vyplývá buď z mimoprocenční dohody žalobce se členy skupiny, nebo spolek musí naplnit zákonem stanovená kritéria, která jsou v různých národních úpravách vymezena různě. Zpravidla se vyžaduje zápis spolku do veřejného seznamu, neziskovost spolku, určitá doba jeho trvání nebo počet členů; jindy postačí splnění formálních požadavků, jako je stanovení předmětu činnosti (např. ochrana spotřebitelů). Důvodem pro tato omezení je snaha zamezit zneužívání práva reprezentativní žaloby podávat. Žalobce pak musí splnění kritérií, jakožto zvláštních podmínek řízení, prokázat u soudu. Jejich nedostatek by vedl k zastavení řízení z důvodu procesní vady.⁸² Přínosem spolků je schopnost soustřeďovat individuální zájmy již před zahájením samotného řízení. V reprezentativním řízení spolek vystupuje jako jediný žalobce, který hájí práva celé skupiny osob.⁸³

⁸⁰ Tamtéž, s. 85.

⁸¹ Tamtéž, s. 86.

⁸² SMOLÍK, Petr. Hromadné žaloby – současnost a výhled české právní úpravy, op. cit., s. 396.

⁸³ BALARIN, Jan. *Kolektivní ochrana práv v civilním soudním řízení*, op. cit., s. 49 an.

2.2.2 Postavení členů skupiny

Ať je skupina vymezena konkrétně jako kolektiv individualizovaných osob, nebo se jedná o skupinu velmi širokou, definovanou pouze obecně, osoby, jejichž zájmy jsou v řízení hájeny, vždy stojí mimo proces. Skutečnost, že členové skupiny nemají žádné procesní postavení a výsledek je nezavazuje (na rozdíl od řízení skupinového), je hlavním charakteristickým rysem reprezentativního řízení.

V případě kladného rozhodnutí představuje rozsudek exekuční titul pouze pro reprezentativního žalobce, naproti tomu pokud byla žaloba zamítnuta nebo bylo rozhodnuto v neprospěch členů skupiny, nezakládá to překážku věci rozsouzené pro případný individuální spor v téže věci.⁸⁴ Z toho důvodu není nutné zavádět zvláštní mechanismy k ochraně zájmů členů skupiny v reprezentativním řízení.⁸⁵

2.2.3 Programová reprezentativní žaloba

V případě programové reprezentativní žaloby bude žalobcem zpravidla spolek, jehož předmětem činnosti je prosazování zájmů třetích osob. Jeho žalobní legitimace musí být dána zákonem, protože sám není nositelem individuálních práv. O zákonných kritériích, která musí spolek pro vznik žalobního práva splnit, jsem se zmínil výše. Vedle toho přistupuje i požadavek na porušení nebo ohrožení práv kolektivu osob (obecného zájmu), nikoliv souboru souběžných zájmů individuálních.

Kolektivem může být konkrétně vymezená skupina osob, dílčí kategorie veřejnosti nebo veřejnost celá. Není přitom nutné, aby byla každá z těchto osob protiprávním jednáním dotčena na svých právech. Naopak aby mohlo být zahájeno reprezentativní řízení, musí být zasaženo do práv takového počtu osob, aby se jednalo o ohrožení nebo porušení obecného zájmu. Kvůli tomu není možné, aby předmětem žaloby byly nároky na individuální plnění.

Předmět reprezentativního řízení je obvykle omezen na nároky negatorní a restituční, popř. určovací, kdy je kladným rozhodnutím soudu vyhověno nejen žalobci,

⁸⁴ Tamtéž, s. 65.

⁸⁵ Tamtéž, s. 108.

ale zároveň celému kolektivu. Výjimečně žalobní petit zní i na plnění peněžité. Těmito žalobami se nelze domáhat reparace individuálních peněžitých nároků (ty není možné ani vyčíslit), ale pouze náhradu tzv. škody na zájmech kolektivních. Když reprezentativní žalobce náhradu vymůže, musí ji neadresně použít na podporu dotčených zájmů (část vymožené náhrady je záhodno přenechat žalujícímu spolku z důvodu žalobní motivace). Tzv. skimming-off žaloby jsou druhým způsobem, jak nárokovat peněžité plnění. Cílem těchto žalob je odčerpání užítku nebo zisku, který žalovaný nabyl protiprávním jednáním (např. užitek získaný z nekalé soutěže).⁸⁶

2.2.4 Ad hoc reprezentativní žaloba

Mezi ad hoc reprezentativní žaloby se řadí žaloby vzorové a postupní. Jedná se o jednoduché procesní prostředky, na základě kterých se teoreticky může stát žalobcem kdokoli, přesto bývá typicky reprezentativním zástupcem spolek. Spolek se stává zástupcem skupiny na základě dohody s jejími členy, přičemž pojem dohoda je třeba vykládat extenzivně (mnohdy spolek o podání žaloby pouze informuje veřejnost).

V případě vzorové žaloby je žalobcem uplatněn vzorový nárok u soudu s úmyslem tento nárok ideálně dovést až k nejvyšší soudní instanci. Ostatní členové se rozhodnou pro svůj postup až na základě výsledku vzorového řízení. Přestože není rozsudek pro ostatní právně závazný, lze jeho důležitost spatřovat ve faktickém významu, který může žalovaný jen těžko přehlížet a bude ho uznávat vůči všem členům skupiny. Tento postup s sebou nese řadu nevýhod: Mezi ty jednak patří riziko promlčení individuálních nároků členů skupiny, jelikož zahájením vzorového řízení se nestaví běh jejich promlčecí doby; dále pak to, že jednotlivý nárok je často bagatelní povahy (ačkoliv jde v souhrnu o významnou hodnotu), což žalobci neumožní využít opravných prostředků.⁸⁷

Postupní žaloba těmito nedostatky netrpí, jde však o úkon, který je organizačně i finančně podstatně náročnější. Reprezentativní žalobce si nechá postoupit individuální nároky členů skupiny a sám je uplatní u soudu. Po skončení řízení buď distribuuje zpět

⁸⁶ Tamtéž, s. 87 an.

⁸⁷ BALARIN, Jan, TICHÝ, Luboš. Kolektivní ochrana procesních práv v ČR: sen či skutečnost?, op. cit., s. 20.

vymožené plnění, nebo s ním naloží jiným ujednaným způsobem. Tento postup je vhodný tam, kde je „zastupovaná skupina tvořena užším okruhem osob a individuální nároky dosahují vyšších částek.“⁸⁸

2.2.5 Náklady řízení (Financování řízení)

V otázkách možnosti financování kolektivního řízení odkazují na výklad v kapitole pojednávající o financování skupinového řízení. Pro řízení reprezentativní je vhodné financování z účelových zdrojů zájmových spolků, financování z veřejných zdrojů v případě ochrany veřejného zájmu (např. v rámci založení určitého partnerství mezi spotřebitelskou organizací a ministerstvem, které kryje náklady organizace) a v neposlední řadě profesionální financování ze strany pojišťovacích institucí.⁸⁹

⁸⁸ BALARIN, Jan. *Kolektivní ochrana práv v civilním soudním řízení*, op. cit., s. 87.

⁸⁹ Tamtéž, s. 111-115.

3 Přehled řešení ve vybraných zahraničních právních řádech

V následující kapitole představím platnou úpravu hromadných žalob (resp. kolektivní ochrany práv) v některých zahraničních právních řádech. Nejprve se zaměřím na americkou hromadnou žalobu – class action, jež představuje symbol pro kolektivní proces, jelikož právě v USA má současné pojetí skupinové žaloby svůj původ. V kontinentální právní kultuře však nelze bez výhrad převzít institut tak typický pro právní kulturu angloamerickou, proto se v posledních desetiletích v mnoha evropských státech vedou na téma kolektivní ochrany práv odborné diskuse za účelem vytvoření vlastní koncepce. Ve své době bylo patrně největším průkopníkem Švédsko, kde pod vedením prof. P. H. Lindbloma vznikla zpráva obsahující návrh zákona o skupinovém řízení. Naproti původně navrhovanému mechanismu opt-out zde však nakonec byla zvolena podoba řízení s konvenčnějším mechanismem opt-in,⁹⁰ jak dále popíší. A na závěr se budu věnovat německému vzorovému řízení, neboť to se zajímavým způsobem snaží skloubit individuální i hromadný charakter řízení a vytváří tak vhodný kompromis použitelný v Evropě.

3.1 Hromadná žaloba v USA (class action)

Americká class action je hromadnou žalobou skupinovou, kterou žalobce (zástupce skupiny) uplatňuje nápravu porušení nejen svých vlastních práv, ale také práv hojného počtu dalších osob (členů skupiny).⁹¹ Dříve byla s hromadnou žalobou jako takovou ztotožňována, ale i dnes je významným inspiračním zdrojem pro úpravy hromadných žalob v dalších státech.

Obecně lze class action rozdělit do dvou systémů hromadných žalob, a to federálních a státních. Většina států federace má svoji vlastní úpravu class action, vždy však do jisté míry vycházejí z úpravy federální, která je obsažena v čl. 23 FRCP,⁹²

⁹⁰ BALARIN, Jan. *Kolektivní ochrana práv v civilním soudním řízení*. Praha: Centrum právní komparatistiky, Právnická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, 2011, s. 143.

⁹¹ TICHÝ, Luboš. Procesní ochrana kolektivních zájmů – přehled řešení, in TICHÝ, Luboš (ed.). *Procesní ochrana kolektivních zájmů*. Karolinum, Praha 2008. (AUC Iuridica 2005 (4)), s. 55.

⁹² Dostupné z: https://www.law.cornell.edu/rules/frcp/rule_23.

příčemž vztahy mezi oběma jurisdikcemi jsou poměrně komplikované.⁹³ Z přijímání tzv. reformních zákonů je patrný soudobý trend federalizace těch hromadných žalob, které se týkají více států, resp. zájmů federálních, a nemají pouze vnitrostátní význam.⁹⁴ Dále budu vycházet pouze z federální úpravy class action.

3.1.1 Předmět řízení a žalobní nároky

Použití class action není vázáno na určitou hmotněprávní oblast a předmět skupinového řízení tak z hmotněprávního hlediska není nijak omezen. I přes obecnost úpravy však lze vyzorovat některé častější oblasti uplatnění, zejména pokud jde o obchod s cennými papíry, ochranu spotřebitelů, poškozování životního prostředí, neřádné komerční praktiky a nekalou soutěž.⁹⁵

Zajímavostí je uplatňování sankčního principu odpovědnosti za škodu v rámci tzv. „punitive damages“ tedy sankční náhrady škody, jejíž účel nespočívá v reparaci (kompenzaci), nýbrž v represi.⁹⁶ Žalovaný musí po prohraném sporu zaplatit značnou částku nad rámec náhrady skutečné škody (mnohdy její čtyřnásobek až desetinásobek), což na něj působí jako trest, včetně odstrašujícího účinku. Vzhledem ke zjevnému zvýšení procesního rizika žalovaného je potřeba k ukládání punitive damages přistupovat obezřetně, popř. je ukládat tam, kde se prokáže úmyslné nebo hrubě nedbalé deliktní jednání žalovaného.⁹⁷

3.1.2 Podmínky přípustnosti class action

Na procesní podmínky skupinového řízení je kladen velký důraz: Obecné podmínky přípustnosti žaloby (tzv. prerequisites) jsou vymezeny v čl. 23(a) FRCP a je nutné je splnit kumulativně. Jedná se o (1) existenci tak početné skupiny, že přistoupení

⁹³ BALARIN, Jan. *Kolektivní ochrana práv v civilním soudním řízení*, op. cit., s. 131.

⁹⁴ WINTEROVÁ, Alena, SMOLÍK, Petr. Hromadné žaloby, in PAUKNEROVÁ, Monika, TOMÁŠEK, Michal. *Nové jevy v právu na počátku 21. století IV: proměny soukromého práva*, Karolinum, Praha 2009, s. 367.

⁹⁵ WINTEROVÁ, Alena. Hromadné žaloby (procesualistický pohled). *Bulletin advokacie*. 2008, č. 10, s. 21.

⁹⁶ WINTEROVÁ, Alena, SMOLÍK, Petr. Hromadné žaloby, op. cit., s. 359.

⁹⁷ BALARIN, Jan. *Kolektivní ochrana práv v civilním soudním řízení*, op. cit., s. 99.

všech jednotlivých členů do řízení je neproveditelné („numerosity“),⁹⁸ (2) přítomnost otázek právních či skutkových, které jsou společné pro celou skupinu („commonality“), (3) reprezentativnost charakteru nároků nebo obran zástupce skupiny vzhledem k nárokům členů skupiny („typicality“) a (4) schopnost zástupce skupiny spravedlivě a přiměřeně chránit zájmy skupiny („fair and adequate representation“).⁹⁹

3.1.3 Typy class action

Žaloba dále musí naplnit znaky jednoho ze čtyř typů class action, které jsou definovány v čl. 23(b) FRCP, a to: (1)(A) incompatible standards class action, (1)(B) limited fund class action, (2) equitable (civil rights) class action nebo (3) damages class action.

O incompatible standards class action se jedná tehdy, existuje-li riziko vydání nekonzistentních nebo různých individuálních rozhodnutí, která by stanovila odpůrci skupiny nekompatibilní standardy jednání (což by odpůrce stavilo do nejasné situace, kdy splnění jednoho rozhodnutí by znamenalo přímý rozpor s rozhodnutím druhým). Limited fund class action předvídá takové nebezpečí, kdy rozhodnutí vzešlé z individuálního řízení by z praktického hlediska znamenalo dispozici se zájmy ostatních členů, kteří však nebyli účastni na tomto řízení, nebo by podstatně narušilo nebo znemožnilo schopnost ochrany jejich zájmů. Typicky jde o případy, kdy se hromadnou žalobou více věřitelů domáhá zaplacení svých pohledávek, které však svojí hodnotou převyšují majetkovou podstatu, ze které lze tyto nároky uspokojit (příčemž pokud by žalovali samostatně, pouze rychlejší z žalobců by byli na úkor těch pomalejších uspokojeni z omezených prostředků). O equitable class action jde tehdy, pokud odpůrce skupiny jednal nebo odmítl jednat na základě důvodů obecně použitelných na skupinu jako celek, takže z pohledu skupiny představuje požadované negatorní nebo určovací rozhodnutí vhodné řešení. Slouží jako nástroj proti porušování občanských práv (zejména pokud jde o diskriminaci). Posledním typem je damages class action, která má sloužit zejména k uplatňování hromadných nároků na náhradu

⁹⁸ Počet členů skupiny se v praxi různí, resp. dle literatury se pohybuje mezi 25 až 3 700 000 členy, viz WINTEROVÁ, Alena. Hromadné žaloby (procesualistický pohled), op. cit., s. 22.

⁹⁹ TICHÝ, Luboš. Procesní ochrana kolektivních zájmů – přehled řešení, op. cit., s. 55.

škody. Bude uplatněna tehdy, kdy právní či skutkové otázky společné pro celou skupinu převažují nad otázkami individuálními („predominance“) a kdy hromadná žaloba je lepším prostředkem než jiné dostupné metody rozhodnutí sporu („superiority“). Relevantními skutečnostmi, které soud v případě damages class action dále posuzuje, jsou jednak zájmy členů skupiny na individuálním uplatňování nároků, rozsah a povaha každého řízení, které již bylo členem skupiny ve věci zahájeno, dále vhodnost nebo nevhodnost koncentrace projednání nároků u konkrétního soudu a konečně možné obtíže při řízení o class action („manageability“).¹⁰⁰

Zatímco v případě damages class action se uplatní systém opt-out a členové skupiny mohou z řízení vystoupit (a za tímto účelem musí být dle čl. 23(c)(2)(B) FRCP o řízení informováni), řízení o ostatních typech class action jsou mandatorní, členové se z řízení vyloučit nemohou a rozhodnutí je závazné pro všechny. Zde není informování členů skupiny vyžadováno, soud však zástupci může tuto povinnost uložit.¹⁰¹ Členové skupiny jsou různě chráněni, aby řízení nebylo vedeno na jejich úkor (např. jsou vymezeny podmínky uzavření smíru nebo zpětvzetí žaloby).¹⁰² Pokud v rámci damages class action členové možnosti vystoupit využijí, nebudou rozsudkem ani smírem vázáni a mohou žalovat samostatně.¹⁰³

3.1.4 Zahájení a průběh řízení

Žalobcem se může stát každý člen skupiny (každá poškozená osoba na základě své věcné legitimace), vedle toho je ale připuštěna též spolková žalobní legitimace, a to tehdy, svědčí-li žalobní právo některému z členů spolku a zároveň předmět činnosti spolku odpovídá ochraně zájmů, jež jsou uplatňovány žalobou.¹⁰⁴ Po podání class action musí soud rozhodnout o její přípustnosti na základě splnění procesních podmínek (certifikace). V certifikačním usnesení soud informuje o podobě skupinového řízení, vymezí skupinu, předmět řízení, jmenuje advokáta skupiny a dále je oprávněn rozhodnout i o dalších procesních otázkách. Poté následuje vlastní řízení s jednáním

¹⁰⁰ BALARIN, Jan. *Kolektivní ochrana práv v civilním soudním řízení*, op. cit., s. 132-133.

¹⁰¹ Tamtéž, s. 133.

¹⁰² WINTEROVÁ, Alena. *Hromadné žaloby (procesualistický pohled)*, op. cit., s. 22.

¹⁰³ WINTEROVÁ, Alena, SMOLÍK, Petr. *Hromadné žaloby*, op. cit., s. 370.

¹⁰⁴ BALARIN, Jan. *Kolektivní ochrana práv v civilním soudním řízení*, op. cit., s. 131.

s množstvím dílčích specifík (např. řízení formou vzorových případů, mezitímní rozhodnutí o základu věci s navázáním na další miniprocesy, apod.), kdy jsou soudu dána široká oprávnění při jeho vedení. Významná většina class actions končí uzavřením smíru, které je stejně jako další dispoziční úkony (zpětvzetí žaloby, uznání tvrzení protistrany) podmíněno schválení soudem. Soud dispoziční úkon schválí po slyšení účastníků, pokud usoudí, že je úkon spravedlivý, rozumný a přiměřený. Je-li smír schválen, je závazný pro všechny členy skupiny (pokud nevystoupili z řízení). Totéž platí i o pravomocném rozsudku, dospěje-li řízení až do tohoto stádia, a to pro skupinu jak příznivého tak i nepříznivého.¹⁰⁵

3.1.5 Hodnocení

Úpravu americké class action hodnotím jako důmyslně propracovanou s přehledným členěním podmínek přípustnosti a typizací žalob. Jedná se o účinný nástroj pro uplatňování hromadných škod, jejichž jednotlivá hodnota může být velmi nízká, což je výhodné i z hlediska procesní ekonomie. Oceňuji neomezenost předmětu řízení, který dává class action široké pole působnosti, a mechanismus ochrany členů skupiny před libovůlí zástupce skupiny. Na druhé straně však s sebou tento koncept nese řadu rizik, která vyvstávají ze snahy přeměnit soudní spory ve výnosný obchod, vedoucí k přemrštěným ziskům advokátních kanceláří a likvidaci žalovaných podnikatelů.¹⁰⁶ O zneužití class action se hovoří zejména v kontextu tzv. „strike suits“, kdy advokát podává žalobu s mizivou nadějí na úspěch a přesto doufá, že okolnosti případu donutí žalovaného uzavřít smír.¹⁰⁷ A to zejména v důsledku institutu tzv. „pre-trial discovery“, který žalovanému ukládá povinnost na vlastní náklady vydat žalobci všechny informace a podklady, související s tvrzením žaloby.¹⁰⁸ Jak jsem již naznačil výše, tendencí americké legislativy poslední doby je omezit class action skrze jejich federalizaci a dále přísnějším vymezením pravidel pro jejich přijetí, což je vzhledem k její potenciální zneužitelnosti vhodné.

¹⁰⁵ Tamtéž, s. 134-136.

¹⁰⁶ ZOULÍK, František. Problematika hromadných žalob se zřetelem k českému právu, in TICHÝ, Luboš (ed.), *Procesní ochrana kolektivních zájmů*, Karolinum, Praha 2008 (AUC Iuridica 2005 (4)), s. 11.

¹⁰⁷ BALARIN, Jan. *Kolektivní ochrana práv v civilním soudním řízení*, op. cit., s. 98.

¹⁰⁸ TICHÝ, Luboš. *Procesní ochrana kolektivních zájmů – přehled řešení*, op. cit., s. 60.

3.2 Hromadná žaloba ve Švédsku (opt-in)

Švédský zákon o skupinovém řízení - Lagen om grupprättegång¹⁰⁹ (dále LG) vstoupil v účinnost dne 1. 1. 2003. Zákon se podobá americkému vzoru, avšak s těmi rozdíly, že zde se uplatní systém opt-in, a že švédské skupinové řízení má pouze aktivní podobu.¹¹⁰

3.2.1 Zahájení řízení, aktivní legitimace

Hromadnou – skupinovou žalobu (anglicky označenou jako group action) zde podává žalobce jako zástupce více osob (členů skupiny), kteří nejsou sami účastníky řízení, přesto pro ně podání žaloby má zákonný efekt. Na základě osoby žalobce zákon rozlišuje tři druhy žalob: soukromou skupinovou žalobu, kterou podává věcně legitimovaný subjekt (který je sám nositelem práva), dále žalobu spolkovou, k níž jsou oprávněny neziskové organizace založené za účelem ochrany spotřebitele nebo zaměstnanců. Třetím druhem je žaloba veřejná, kdy je řízení oprávněn zahájit veřejný orgán určený vládou, a to ve věcech vládou určených. Vládou jsou také stanoveny okresní soudy, které jsou k projednání skupinových žalob příslušné.¹¹¹

3.2.2 Předmět skupinového řízení

Předmět řízení se týká hlavně případů porušení kupních, nájemních a obdobných smluv, nároků na náhradu újmy na životním prostředí a zdržení se jednání porušujícího životní prostředí.¹¹² Zákonem není omezen obsah petitu, žalobami se tak lze domáhat i peněžitého plnění (náhrady škody).¹¹³

¹⁰⁹ Dostupný v anglickém jazyce z:
http://www.government.se/contentassets/ee615abb083742e88b9fd4fac8f82183/group-proceedings-act-2002_599.pdf.

¹¹⁰ BALARIN, Jan. *Kolektivní ochrana práv v civilním soudním řízení*, op. cit., s. 144.

¹¹¹ WINTEROVÁ, Alena. *Hromadné žaloby (procesualistický pohled)*, op. cit., s. 23.

¹¹² WINTEROVÁ, Alena, SMOLÍK, Petr. *Hromadné žaloby*, op. cit., s. 359.

¹¹³ ZOULÍK, František. *Problematika hromadných žalob se zřetelem k českému právu*, op. cit., s. 14.

3.2.3 Podmínky přípustnosti

Procesní podmínky jsou vymezeny v čl. 8 LG následovně: 1) žaloba se zakládá na okolnostech, jež jsou společné nebo obdobné povahy ve vztahu k nárokům členů skupiny, 2) skupinové řízení se nejeví jako nevhodné (neexistují podstatné odlišnosti základu nároků některých členů skupiny a ostatních nároků), 3) většina nároků uplatňovaných hromadnou žalobou nesmí být stejně dobře vymahatelná jednotlivými žalobami, 4) skupina musí být vhodně určena, pokud jde o její velikost, rozsah a další okolnosti a 5) žalobce je způsobilý k zastupování členů skupiny s ohledem na zájem ve věci, finanční možnosti a další okolnosti. Je-li podávána soukromá skupinová žaloba nebo žaloba spolková, žalobce musí být zastoupen advokátem. Na základě písemné žádosti žalobce je možné při splnění podmínek přeměnit již probíhající individuální řízení na řízení hromadné.¹¹⁴ Již v žalobě musí žalobce uvést jména a adresy všech členů skupiny, což je vzhledem k tomu, že tyto informace mnohdy žalobci nebudou známy, náročný požadavek.¹¹⁵

3.2.4 Průběh skupinového řízení

Zákon nepředepisuje zvláštní certifikační fázi řízení. Pokud soud po splnění podmínek žalobu připustí, vyrozumí o zahájení řízení členy skupiny a umožní jim do řízení vstoupit (opt-in). Jestliže člen skupiny v soudem určené lhůtě nezašle soudu písemné oznámení, že si přeje vstoupit do řízení, bude považován za vystoupivšího ze skupiny.¹¹⁶ Členové skupiny nejsou účastníky řízení, mají však určitá procesní práva (např. pokud je řízení zastaveno, soud dále na návrh člena pokračuje v řízení o jeho odděleném nároku, členové skupiny také mají samostatné odvolací právo, apod.).¹¹⁷ Žalobce je ze zákona povinen chránit zájmy všech členů skupiny, musí jim poskytovat informace o řízení a umožnit jim vyjádření v důležitých otázkách. Před uplynutím lhůty k opt-in je zúžení žaloby nebo její zpětvzetí možné bez dalšího, po uplynutí lhůty podléhá tento úkon souhlasu soudu, jenž přihlíží k vyjádření členů skupiny. Uzavření

¹¹⁴ WINTEROVÁ, Alena, SMOLÍK, Petr. Hromadné žaloby, op. cit., s. 368.

¹¹⁵ BALARIN, Jan. *Kolektivní ochrana práv v civilním soudním řízení*, op. cit., s. 145.

¹¹⁶ WINTEROVÁ, Alena, SMOLÍK, Petr. Hromadné žaloby, op. cit., s. 369.

¹¹⁷ WINTEROVÁ, Alena. Hromadné žaloby (procesualistický pohled), op. cit., s. 23.

smíru také vyžaduje souhlas soudu, přičemž ten bude udělen, pokud nediskriminuje některé z členů skupiny nebo není jinak zjevně nespravedlivý. Skupinový rozsudek se stane závazným pouze pro ty členy skupiny, kteří vstoupili do řízení. V otázce náhrady nákladů řízení úprava LG vychází z principu úspěchu ve věci, kdy náklady nahrazuje neúspěšná strana. Odpovědnost za tuto náhradu až na některé výjimky leží pouze na bedrech žalobce, nikoliv už na členech skupiny. Aby byl žalobce motivován nést riziko za celou skupinu, připouští zákon po přivolení soudu žalobci uzavřít s advokátem smlouvu o výsledkové odměně. Odměna pak bude uspokojena z celkového přisudku.¹¹⁸

3.2.5 Hodnocení

System opt-in uplatňovaný v rámci švédského skupinového řízení z jednoho pohledu umožňuje lepší ochranu procesních práv jednotlivých členů skupiny. Původní návrh zákona však předpokládal přijetí opt-out řízení. Možná právě konečné rozhodnutí o přijetí konvenčnějšího (a v počáteční fázi řízení náročnějšího) systému opt-in zapříčinilo, že každoročně dochází ve Švédsku k zahájení v průměru pouhých dvou hromadných sporů.¹¹⁹ Ačkoliv je opt-in řízení svým průběhem kontinentální právní kultuře bližší, je zřejmé, že jeho současné nastavení je v praxi málo použitelné.

3.3 Hromadná žaloba v Německu

Ačkoliv je v Německu kolektivní ochraně práv věnována na akademické půdě velká pozornost, k její úpravě přistupuje tamní zákonodárce zdrženlivě - pouze formou dílčích úprav.¹²⁰ Jako první byla přijata úprava reprezentativní žaloby v oblasti ochrany spotřebitele, dále žaloby akcionářské menšiny proti orgánům akciové společnosti. Žaloby neumožňovaly uplatnit nárok na náhradu škody, směřovaly pouze na zdržení se protiprávního jednání.¹²¹ Pokud jde o minoritní akcionáře, těm německé spolkové právo

¹¹⁸ BALARIN, Jan. *Kolektivní ochrana práv v civilním soudním řízení*, op. cit., s. 145-146.

¹¹⁹ LINDBLOM, Per Henrik. *Global class actions, National report: Group Litigation in Sweden, update paper*, Švédská národní zpráva, dodatek z listopadu 2008, s. 2 an. Dostupné z: http://globalclassactions.stanford.edu/sites/default/files/documents/Sweden_Update_paper_Nov%20-08.pdf.

¹²⁰ K historickému vývoji viz GOTTWALD, Petr. *Rozvoj systému kolektivní ochrany práv v Německu*, in TICHÝ, Luboš (ed.). *Procesní ochrana kolektivních zájmů*. Karolinum, Praha 2008. (AUC Iuridica 2005 (4)), s. 21 an.

¹²¹ WINTEROVÁ, Alena. *Hromadné žaloby (procesualistický pohled)*, op. cit., s. 23.

poskytlo ochranu v případě odpovědnosti orgánů obchodních společností podle § 147 zákona o akciové společnosti (AktG), ve znění zákona o integritě podniků a modernizaci práva ochrany proti právním úkonům (UMAG).¹²² Hromadné řízení o nárocích na odškodnění nebo doplatky minoritních akcionářů při přeměně obchodních společností pak bylo upraveno ve zvláštním spolkovém zákoně z roku 2003 (SpruchG).¹²³ Dosavadní zákony však upravovaly pouze řízení reprezentativní.

3.3.1 Vzorové řízení obecně

Určitý mezník znamenal až zákon o vzorovém řízení ve sporech z práva kapitálového trhu (Gesetz über Musterverfahren in kapitalmarktrechtlichen Streitigkeiten, dále KapMuG),¹²⁴ který nabyl účinnosti ke dni 1. 11. 2005. KapMuG přinesl neúplné skupinové řízení, v němž se koncentrují již zahájené individuální spory a jehož smyslem je jednotné projednání předběžných otázek. Po této fázi se skupinové řízení znovu rozdělí.¹²⁵ Nejde tedy o skupinovou žalobu na náhradu škody, ale o nástroj, který umožní ve vzorovém řízení zjistit společné sporné skutkové a právní otázky. KapMuG byl jako legislativní experiment přijat s omezenou dobou platnosti (původně na pět let) s tím, že pokud ji zákonodárce neprodlouží, zákon se automaticky ruší. Takto byla jeho platnost již dvakrát prodloužena a v současnosti je stanovena dnem 1. 11. 2020 (§ 28 KapMuG).

3.3.2 Předmět vzorového řízení

Působnost zákona je omezena na věci kapitálového trhu, konkrétně pak podle § 1 KapMuG na civilní spory, kde je uplatňován 1) nárok na náhradu škody vzniklé v důsledku lživé nebo zavádějící veřejné informace ve věcech kapitálového trhu nebo proto, že tato informace nebyla poskytnuta, 2) nárok na náhradu škody způsobené užitím lživých nebo zavádějících informací o veřejných kapitálových trzích nebo nepodáním vysvětlení ohledně lživé nebo zavádějící povaze informace o veřejných kapitálových trzích, anebo 3) nárok na plnění ze smlouvy, která je založena na nabídce

¹²² WINTEROVÁ, Alena, SMOLÍK, Petr. Hromadné žaloby, op. cit., s. 356.

¹²³ Tamtéž, s. 357.

¹²⁴ Dostupný v anglickém jazyce z: http://www.gesetze-im-internet.de/englisch_kapmug/index.html.

¹²⁵ BALARIN, Jan. *Kolektivní ochrana práv v civilním soudním řízení*, op. cit., s. 147.

učiněné dle zákona o nabývání podílů a převzetí (Wertpapiererwerbs-und Übernahmegesetz) z roku 2001. Zákonodárce novelou z roku 2012 zrušil restriktivní výklad přijatý Spolkovým soudním dvorem a rozšířil oblast působnosti zákona i na situace, kdy jsou informace související s kapitálovými trhy užívány při prodeji a distribuci finančních produktů. Proto lze KapMuG vztáhnout i na některé případy klamavých obchodních praktik bank a investičních poradců.¹²⁶

3.3.3 Zahájení vzorového řízení

Každý žalobce i žalovaný může v průběhu řízení ve věcech kapitálového trhu před soudem prvního stupně navrhnout provedení vzorového řízení před vrchním zemským soudem, a to za účelem jednotného zjištění existence skutkových předpokladů odůvodňujících nebo vyvracejících uplatněné nároky a vyjasnění některých právních otázek. Přípustný návrh je soudem zveřejněn v elektronickém rejstříku žalob.¹²⁷ Podle § 6 KapMuG pak procesní soud věc předá nadřízenému vrchnímu zemskému soudu, pokud je ve lhůtě šesti měsíců v rejstříku žalob zaznamenáno nejméně dalších devět obdobných návrhů. Rovněž samotné zahájení vzorového řízení se zveřejňuje v rejstříku žalob a jeho následkem je přerušeni všech probíhajících nebo nově zahájených řízení, jejichž rozhodnutí záleží na výsledku vzešlém ze vzorového řízení.

3.3.4 Průběh vzorového řízení

Vrchní zemský soud si vybere vzorový případ a vzorového žalobce podle svého uvážení a účastníky vzorového řízení se vedle vzorového žalobce a vzorového žalovaného stávají tzv. přizvané osoby, tedy účastníci původních řízení, kteří soudem vybráni nebyli.¹²⁸ Zákonodárce staví přizvané osoby do role vedlejších účastníků a zdánlivě elegantně tím řeší problém, kdy vzorové rozhodnutí váže všechny jeho účastníky a je třeba dostát ústavně zaručenému právu být slyšen. Přizvané osoby mají právo být přítomny na jednání a provádění důkazů a v zásadě mohou uplatnit vlastní

¹²⁶ BERT, Peter. *Class Actions in Germany: KapMuG Extended Until 2020 – Modest Change of Scope* [online]. [cit. 2015-11-10]. Dostupné z: <http://www.disputeresolutiongermany.com/2012/07/class-actions-in-germany-kapmug-extended-until-2020-modest-change-of-scope/>.

¹²⁷ GOTTWALD, Petr. Rozvoj systému kolektivní ochrany práv v Německu, op. cit., s. 29.

¹²⁸ BALARIN, Jan. *Kolektivní ochrana práv v civilním soudním řízení*, op. cit., s. 149.

obránné i útočné prostředky. Zákonodárce při tvorbě této konstrukce pravděpodobně předpokládal, že v řízení před vrchním zemským soudem bude jednat pouze vzorový žalobce a žalovaný, naopak přizvané osoby se budou chovat zdrženlivě. Řízení takto v ideálním případě může proběhnout, avšak nabydou-li přizvané osoby dojmu, že vzorový žalobce nepostupuje v jejich prospěch, do řízení se z titulu svého práva na spoluúčast mohou samy vložit (resp. prostřednictvím svých advokátů). K významnějšímu zjednodušení řízení v tomto směru tedy nedojde, jelikož se z právního hlediska nerozlišuje, zda je zúčastněná osoba stranou nebo přizvaným. Dochází pouze k přesunu vzorového řízení na vrchní zemský soud.¹²⁹

Dokazování se provádí ve vzorovém řízení a jeho výsledek je společně s rozhodnutím o sporné otázce konstatován na závěr této fáze řízení ve vzorovém usnesení. Vzorové usnesení je závazné pro prvoinstanční soudy, kde je po jeho předložení pokračováno v dříve přerušovaných řízeních, a v celém rozsahu zavazuje všechny zúčastněné, tedy i přizvané osoby (a to i pokud se vzorového řízení přímo neúčastnily nebo svou žalobu vzaly zpět). Zúčastnění mají možnost v individuálním řízení podat námitku vadného vedení řízení vzorovým žalobcem, ale pouze tehdy, pokud jako přizvané osoby zamýšlely uplatnit procesní úkony proti vůli žalobce ve vzorovém řízení.¹³⁰

Řízení končí vydáním individuálních rozsudků (založených na vzorovém usnesení). Náklady řízení jsou rovněž individuální, rozděleny jsou pouze pro vzorovou část řízení (jehož součástí však je i nákladné dokazování). Individuálně jsou přiznávány i odměny advokátů, ale zde nejsou zvýšeny pro vzorové řízení (ve prospěch advokáta vzorového žalobce).¹³¹

Možnost smírného vyřízení věci byla novelou zákona značně zpřístupněna, dříve byl smír přípustný pouze v případě souhlasu všech zúčastněných osob, což ve většině případů bylo nemožné. Nyní KapMuG připouští uzavření soudního smíru mezi

¹²⁹ MICKLITZ, Hans-W. Ochrana kolektivních zájmů v civilním procesu. In: TICHÝ, Luboš (ed.). *Procesní ochrana kolektivních zájmů*. Karolinum, Praha 2008. (AUC Iuridica 2005 (4)), s. 68.

¹³⁰ GOTTWALD, Petr. Rozvoj systému kolektivní ochrany práv v Německu, op. cit., s. 29-30.

¹³¹ WINTEROVÁ, A.: Hromadné žaloby (procesualistický pohled), op. cit., s. 23.

stranami, který bude zavazovat všechny zúčastněné, pokud se sami nevyloučí (opt-out).¹³²

3.3.5 Hodnocení

V německém vzorovém řízení se prolínají prvky řízení individuálního i skupinového, což může v některých případech představovat vhodný kompromis. Úprava byla pro svou byrokratičnost, zdoluhavost a některé další nedostatky kritizována,¹³³ proto došlo v rámci posledního prodloužení platnosti KapMuG k dílčím změnám (rozšíření oblasti působnosti zákona, zpřístupnění smírného řešení sporu, ale i ke změnám technického charakteru, které řízení zrychlily a učinily více efektivním).¹³⁴ Kolektivní ochrana práv se v evropské právní kultuře stále vyvíjí a právě kombinace individuálního rozhodnutí s hromadnou (vzorovou) částí řízení by v případě zobecnění působnosti mohla být inspirativním řešením.

¹³² BERT, Peter. *Class Actions in Germany: KapMuG Extended Until 2020 – Modest Change of Scope* [online]. [cit. 2015-11-10]. Dostupné z: <http://www.disputeresolutiongermany.com/2012/07/class-actions-in-germany-kapmug-extended-until-2020-modest-change-of-scope/>.

¹³³ GOTTWALD, Petr. Rozvoj systému kolektivní ochrany práv v Německu, op. cit., s. 30.

¹³⁴ BERT, Peter. *Class Actions in Germany: KapMuG Extended Until 2020 – Modest Change of Scope*, op. cit.

4 Česká právní úprava hromadných žalob

Komplexní úpravu hromadné žaloby české procesní právo dosud neobsahuje, o kolektivním řízení se v českém právním prostředí hovoří v kontextu ustanovení § 83 a § 159a zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád (dále OSŘ). Ustanovení § 83 odst. 2 OSŘ rozšiřuje pro výslovně jmenované oblasti překážku litispendence (překážka věci zahájené) a § 159a OSŘ rozšiřuje překážku rei iudicatae (překážka věci pravomocně rozsouzené) pro další žaloby jiných žalobců proti témuž žalovanému, požadujících z téhož jednání nebo stavu stejné nároky. Ustanovení § 159a odst. 2 OSŘ současně stanovuje, že výrok pravomocného rozsudku v těchto oblastech je závazný nejen pro účastníky řízení, ale i pro další osoby oprávněné proti žalovanému pro tytéž nároky z téhož jednání nebo stavu.¹³⁵ Jmenovanými oblastmi jsou negatorní a restituční nároky ve věcech nekalé soutěže, negatorní nároky ve věcech ochrany spotřebitele, náhrada škody nebo dorovnání výše protiplnění dle zákona o nabídkách převzetí a další věci, stanovené zvláštními právními předpisy.

Budu-li i nadále ctít zvolené členění hromadné žaloby na žalobu skupinovou a reprezentativní, nevyhnu se jistému zmatení. Typickou reprezentativní žalobní legitimaci by zakládala ustanovení § 2989 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (dále OZ), které dává možnost právnické osobě oprávněné hájit zájmy soutěžitelů nebo zákazníků domáhat se po rušiteli zdržení se nekalosoutěžního jednání nebo odstranění závadného stavu a dále ustanovení § 25 odst. 2 zákona č. 634/1992 Sb., o ochraně spotřebitele (dále ZOS), jež umožňuje podat negatorní žalobu ve věcech ochrany spotřebitele sdružení nebo profesní organizaci, které mají oprávněný zájem na ochraně spotřebitele, nebo subjektu uvedenému v seznamu oprávněných osob, a to pokud by nebylo zmíněných ustanovení OSŘ. Řešení zvolené OSŘ (rozšíření překážky litispendence a překážky rei iudicatae) neinklinuje k řízení reprezentativnímu, ale naopak ke skupinovému, protože „*umožňuje konat pouze jediné řízení pro celý okruh (skupinu) dotčených osob*“.¹³⁶ Přitom se však nerozlišuje, zda první žalobu podal

¹³⁵ WINTEROVÁ, Alena, SMOLÍK, Petr. Hromadné žaloby, in PAUKNEROVÁ, Monika, TOMÁŠEK, Michal. *Nové jevy v právu na počátku 21. století IV: proměny soukromého práva*, Karolinum, Praha 2009, s. 354.

¹³⁶ BALARIN, Jan, TICHÝ, Luboš. Kolektivní ochrana procesních práv v ČR: sen či skutečnost? (návrh

reprezentativní žalobce (právnícká osoba oprávněná hájit určité zájmy) nebo individuální věcně legitimovaná osoba.

4.1 Historie právní úpravy

Za přímé předchůdce současného znění § 83 odst. 2 a § 159a odst. 2 OSŘ jsou uváděna původní ustanovení § 54 odst. 2 zákona č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník (dále ObchZ) a § 17 zákona č. 63/1991 Sb., o ochraně hospodářské soutěže.¹³⁷ Jejich inspiračním zdrojem s určitostí bylo již ustanovení § 15 prvorepublikového zákona č. 111/1927 Sb. z. a n., proti nekalé soutěži, které v odst. 3 uvádělo, že další „žaloby zdržovací a odstraňovací proti téže osobě pro totéž jednání nekalé soutěže nejsou přípustny, jakmile byla věc u příslušného soudu zahájena nebo pravoplatně rozhodnuta.“ Ustanovení bylo již tehdy kritizováno (pro nedostatečné zajištění procesních práv, pro nemožnost potenciálního žalobce získat přehled o probíhajících řízeních nebo pro nemožnost zahájení řízení o výkonu rozhodnutí) a bylo vykládáno restriktivně.¹³⁸

Pokud jde o původní úpravu v obchodním zákoníku, ta v rámci ochrany před nekalou soutěží nepřipouštěla žaloby dalších oprávněných osob pro tytéž nároky z téhož jednání, pokud již bylo zahájeno řízení ve sporu o negatorním nebo restitučním nároku nebo bylo řízení pravomocně skončeno. Výslovně bylo dalším osobám ponecháno právo připojit se k zahájenému sporu jako vedlejší účastníci. Pravomocný rozsudek byl účinný nejen pro žalobce, ale i pro ostatní oprávněné. Zákon o ochraně hospodářské soutěže ustanovení formuloval stejně, jen s rozdílným předmětem ochrany. Zvláštností je, že ačkoliv měla obě ustanovení procesní povahu, byla zařazena v hmotněprávních předpisech, a to aniž by byla v OSŘ dále konkretizována.

S účinností k 1. lednu 2003 byl přijat zákon č. 151/2002, kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím soudního řádu správního, jenž jmenovaná ustanovení

právní úpravy a jeho odůvodnění). *Bulletin advokacie*. 2013, č. 3, s. 20.

¹³⁷ TICHÝ, Luboš. Procesní ochrana kolektivních zájmů – přehled řešení, in TICHÝ, Luboš (ed.). *Procesní ochrana kolektivních zájmů*. Karolinum, Praha 2008. (AUC Iuridica 2005 (4)), s. 48.

¹³⁸ BALARIN, Jan. *Kolektivní ochrana práv v civilním soudním řízení*. Praha: Centrum právní komparatistiky, Právnícká fakulta Univerzity Karlovy v Praze, 2011, s. 168.

přesunul do občanského soudního řádu pod § 83 a § 159a. Po novele již neobsahovala podstatnou pasáž o právech dalších osob „připojit se k zahájenému sporu podle obecných ustanovení jako vedlejší účastníci“, na což bylo pohlíženo jako na zhoršení právního postavení těch, kteří žalovat chtěli, ale žalovali pozdě (nestali se prvním žalobcem).¹³⁹

Prvotní znění § 83 odst. 2 OSŘ rozšiřovalo překážku litispendence ve věcech ochrany proti nekalé soutěži, ochrany práv spotřebitelů, přeměn obchodních společností a v dalších věcech stanovených zvláštními právními předpisy. Původní návrh zákona navíc počítal s rozšířením i na případy zdržení se používání obchodních podmínek, které jsou výrazně nevýhodné pro věřitele. Zákonem č. 104/2008 Sb., o nabídkách převzetí a změně některých dalších zákonů, byl výčet s účinností od 1. dubna 2008 doplněn o rozhodování ve věcech náhrady škody nebo dorovnání výše protiplnění anebo ve věcech přezkoumání protiplnění při výkupu účastnických cenných papírů. Naopak zákonem č. 293/2013 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony, byl zrušen bod týkající se přeměn obchodních společností. Důvodem byla skutečnost, že řízení ve věcech přeměn obchodních společností bylo, jakožto řízení nesporné, nově upraveno zákonem č. 292/2013, o zvláštních řízeních soudních, v rámci řízení o některých otázkách týkajících se právnických osob.¹⁴⁰

4.2 Platná právní úprava

V následující části práce nejprve stručně obecně popíši aplikaci překážky litispendence, resp. překážky rei iudicatae a poté budu další výklad strukturovat podle ustanovení § 83 odst. 2 OSŘ a 159a odst. 2 OSŘ. Na závěr se zaměřím na dílčí problémy, které z platné úpravy pramení, a pokusím se nabídnout jejich řešení.

¹³⁹ SMOLÍK, Petr. Hromadné žaloby - současnost a výhledy české právní úpravy, in DVOŘÁK, Jan, KINDL, Milan (eds.). *Pocita Martě Knappové k 80. narozeninám*. Praha: ASPI, 2005, s. 387.

¹⁴⁰ Důvodová zpráva k zákonu č. 293/2013 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony (ST 932/0), k bodu 67.

4.2.1 Lis pendens a res iudicata

Zákaz, aby v téže věci probíhala současně dvě a více řízení, je obecně vysloven v § 83 odst. 1 OSŘ a překážka věci pravomocně rozhodnuté, bránící tomu, aby věc, o níž bylo pravomocně rozhodnuto, byla znovu projednávána, je upravena v § 159a odst. 4 OSŘ. V obou případech jde o neodstranitelné procesní překážky, jejichž absence je podmínkou řízení. Dle § 103 OSŘ je soud zkoumá v průběhu řízení z úřední povinnosti, a pokud jejich přítomnost zjistí, zastaví řízení bez vydání rozhodnutí ve věci samé dle § 104 odst. 1 OSŘ.

Základním předpokladem pro vznik obou překážek je totožnost věci. Totožnost věci je v procesním právu definována totožností účastníků (žalobce i žalovaného) a totožností projednávané, resp. rozhodnuté věci (totožnost žalobního nároku i žalobního důvodu). Personální totožnost je zachována i tehdy, kdy v pozdějším řízení vystupují právní nástupci osob, které byly účastníky dřívějšího řízení (ať z důvodu univerzální nebo singulární sukcese). Žalobní (procesní) nárok je předmětem žaloby a žalobce jej formuluje v žalobním petitu. Pro dostatečnou individualizaci žaloby musí žalobce též vylíčit rozhodné skutečnosti, ze kterých svůj nárok vyvozuje, tj. musí konkretizovat, v čem spočívá protiprávní jednání nebo závadný stav. Jen v případě, že je nárok dalšího žalobce v podstatě shodný (ač nemusí být shodně formulován), jedná se o totožnost věci. Překážka nastane, je-li shodný i žalobní důvod, tedy hmotněprávní poměr, na němž žalobce zakládá svůj nárok.¹⁴¹

Jak jsem představil v úvodu kapitoly, tato obecná pravidla překážky litispendence a rei iudicatae jsou rozšířena ustanovením § 83 odst. 2 OSŘ, resp. § 159a odst. 2 OSŘ i pro případy zdržení se protiprávního jednání nebo odstranění závadného stavu ve věcech ochrany práv před nekalosoutěžním jednáním, zdržení se protiprávního jednání ve věcech ochrany práv spotřebitelů, ve věcech náhrady škody nebo dorovnání výše protiplnění dle zákona č. 104/2008 Sb., o nabídkách převzetí (dále ZNP) a v dalších věcech stanovených zvláštními právními předpisy, přičemž zde jde dle

¹⁴¹ WINTEROVÁ, Alena. Procesní důsledky skupinové žaloby v českém právu, in WINTEROVÁ, Alena, DVOŘÁK, Jan (eds.), *Pocta Jiřímu Švestkovi k 75. narozeninám*, Praha 2005, s. 349-350.

judikatury o věci určení neplatnosti veřejné dražby dle ustanovení § 24 a § 48 zákona č. 26/2000 Sb., o veřejných dražbách (dále ZVD).¹⁴²

Ke vzniku překážky litispendence dle § 83 odst. 2 OSŘ není na rozdíl od obecného pravidla vyžadována totožnost všech účastníků řízení. Totožnost žalovaného je také zde nutnou podmínkou pro vznik překážky, avšak ustanovení počítá s jinou osobou žalobce, jenž by se z téhož jednání nebo stavu domáhal totožného nároku.¹⁴³ Ustanovení tak brání dalším osobám, byť aktivně legitimovaným, k podání žaloby ve jmenovaných věcech poté, co první žalobce žalobu podal, resp. poté, co bylo zahájeno první řízení o stejném nároku.¹⁴⁴ A bylo-li v řízení pravomocně rozhodnuto, je na základě ustanovení § 159a odst. 2 OSŘ výrok rozsudku, kterým bylo v těchto věcech rozhodnuto, závazný nejen pro účastníky řízení, ale i pro další osoby oprávněné proti žalovanému pro tytéž nároky. Rozsudek tak dopadá i na všechny další potenciální žalobce.

4.2.2 Skupinové řízení ve věcech nekalé soutěže

Ustanovení § 83 odst. 2 písm. a) OSŘ předpokládá (ve spojení s § 159a odst. 2 OSŘ) skupinové řízení ve věcech nekalé soutěže. Demonstrativní výčet skutkových podstat, kdy se jedná o nekalou soutěž, je uveden v ustanovení § 2976 odst. 2 OZ a je jí zejména klamavá reklama, klamavé označení zboží a služeb, vyvolání nebezpečí záměny, parazitování na pověsti závodu, výrobku či služeb jiného soutěžitele, podplácení, zlehčování, srovnávací reklama, porušení obchodního tajemství, dotěrné obtěžování a ohrožení zdraví a životního prostředí. Pro jejich naplnění musí být splněny podmínky dané generální klauzulí v odst. 1 téhož ustanovení.

Osoba, jejíž právo bylo nekalou soutěží ohroženo nebo porušeno, tedy soutěžitel nebo spotřebitel, je aktivně věcně legitimována k podání negatorní nebo restituční

¹⁴² LICHOVNÍK, Tomáš in JIRSA, Jaromír, DOLEŽAL, Marek, VANČUROVÁ, Kateřina a kol. *Občanské soudní řízení: soudcovský komentář*. 1. vyd. Praha: Havlíček Brain Team, 2014, s. 37.

¹⁴³ WINTEROVÁ, Alena. Hromadné žaloby (procesualistický pohled). *Bulletin advokacie*. 2008, č. 10, s. 25.

¹⁴⁴ WINTEROVÁ, Alena, SMOLÍK, Petr. Hromadné žaloby, in PAUKNEROVÁ, Monika, TOMÁŠEK, Michal. *Nové jevy v právu na počátku 21. století IV: proměny soukromého práva*, Karolinum, Praha 2009, s. 354.

žaloby. Může se tak dle ustanovení § 2988 OZ po rušiteli (který je pasivně legitimován, jelikož se nekalé soutěže dopouští) domáhat jednak toho, aby se nekalé soutěže zdržel nebo aby odstranil závadný stav, na což se vztahují speciální procesní překážky. Dále žalobce může požadovat též přiměřené zadostiučinění, náhradu škody a vydání bezdůvodného obohacení, avšak na tato plnění překážky vzhledem ke znění § 83 odst. 2 písm. a) OSŘ nedopadají a případné soudní rozhodnutí se bude vztahovat jen na účastníky řízení. Přesto může mít na tato individuální řízení vliv i výsledek původního sporu (k tomu dále).

4.2.2.1 Problematika různorodé formulace uplatňovaných nároků

Různá šíře uplatňovaných nároků různými žalobci může znamenat problém: Je otázkou, zdali je možné rozšířenou překážku litispendence a rei iudicatae vztáhnout též na žaloby, které sice byly podány ze stejného právního důvodu, ale jimiž jsou uplatňovány jinak vymezené nároky. Tento problém pochopitelně nevystává nejen ve věcech nekalé soutěže, ale též ve věcech ochrany práv spotřebitelů dle § 83 odst. 2 písm. b) OSŘ.¹⁴⁵

A. Winterová k tomuto uvádí, že pro vznik procesních překážek musí být nároky v podstatě shodné, mohou ale být formulovány různě široce. Může se tak stát, že se první žalobce bude domáhat např. zdržení se protiprávního jednání a druhý vedle toho také odstranění závadného stavu (nebo naopak). Je-li uplatňovaný nárok žalobce druhého a dalšího v pořadí užší, než nárok žalobce prvního, soud řízení o druhé žalobě zastaví, jelikož se naň vztáhne procesní překážka. Výrok o negatorním, resp. restitučním nároku v pravomocném rozsudku nebude závazný pouze pro prvního žalobce, který byl účastníkem řízení, ale i pro žalobce druhého. V opačném případě, kdy bude druhý žalobce uplatňovat širší nárok proti témuž žalovanému, „*soud by měl obě žaloby spojit a příp. zastavit řízení jen v části týkající se zdržovacího, resp. odstraňovacího výroku,*“¹⁴⁶ a to na základě možnosti jen částečného zastavení řízení, kterou procesní právo dává. Na nároky z téhož jednání nebo stavu uplatněné druhým žalobcem

¹⁴⁵ Ve věcech ochrany práv spotřebitelů se však překážky vztahují pouze na nároky negatorní.

¹⁴⁶ WINTEROVÁ, Alena. Procesní důsledky skupinové žaloby v českém právu, op. cit., s. 351.

nad rámec zastaveného řízení se překážky nevztahují a soud o nich bude samostatně rozhodovat.¹⁴⁷

Žalobci je také umožněno obrátit se na soud se svým nárokem na přiměřené zadostiučinění nebo náhradu škody v rámci samostatné žaloby i poté, co bylo kvůli procesní překážce řízení o jeho zdržovací nebo odstraňovací žalobě zastaveno. Pokud tak učiní, bude pro tuto žalobu znamenat pravomocný rozsudek o negatorním nebo restitučním nároku, vzešlý z původního řízení prvního žalobce, závazně vyřešenou předběžnou otázkou.¹⁴⁸

Výklad J. Balarina v otázce formulačně různorodých nároků je poněkud přísnější. Uvádí, že „*logické by bylo směřovat výklad rozšířené překážky litispendence na základ věci (...). Znění § 83 odst. 2 OSŘ k tomu však nedává podklad.*“¹⁴⁹ Dále argumentuje požadavkem „stejných nároků“, který klade ustanovení § 83 odst. 2 OSŘ i. f., s tím, že je potřeba jej vykládat striktně. A to bez ohledu na důsledek, že překážka litispendence tak nedopadne na mnohé žaloby, které sice stojí na shodném skutkovém základě, ale jimiž jsou uplatňovány (byť nepatrně) odlišné nároky.¹⁵⁰ Je nutné si uvědomit, že konstrukce skupinového řízení dle OSŘ je velmi problematická, zejména z důvodu nedůsledné práce zákonodárce. Proto se domnívám, že je třeba omezit její aplikaci na minimum případů.

4.2.2.2 Spolková žalobní legitimace

Kromě aktivně věcně legitimovaných žalobců se může dle ustanovení § 2989 odst. 1 OZ domáhat po rušiteli, aby se zdržel nekalé soutěže nebo odstranil závadný stav, též právnická osoba oprávněná hájit zájmy soutěžitelů nebo zákazníků,¹⁵¹ což má posílit ochranu jejich práv. Zákon tak zakládá procesní legitimaci pro vymezené právnické osoby, čímž je pasuje do role reprezentativního žalobce, avšak žalobní

¹⁴⁷ Tamtéž, s. 351.

¹⁴⁸ Tamtéž, s. 350-351.

¹⁴⁹ BALARIN, Jan. *Kolektivní ochrana práv v civilním soudním řízení*. Praha: Centrum právní komparatistiky, Právnická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, 2011, s. 183.

¹⁵⁰ Tamtéž, s. 183.

¹⁵¹ Dříve jako právnická osoba oprávněná hájit zájmy soutěžitelů nebo spotřebitelů dle § 54 odst. 1 ObchZ.

legitimaci omezuje pouze na případy klamavé reklamy, klamavého označení zboží nebo služby, srovnávací reklamy, vyvolání nebezpečí záměny, dotěrného obtěžování a ohrožení zdraví nebo životního prostředí.

Jako reprezentativní žalobce se právnická osoba nemůže domáhat nároku na náhradu škody ani jiných pozitivních plnění ve prospěch individuálního subjektu, představuje totiž právní ochranu *“skupinového či dokonce veřejného zájmu na ukončení protiprávního jednání.”*¹⁵² Reprezentativní žalobce v řízení nezastupuje konkrétní dotčené osoby, jeho žalobní právo je na takových osobách nezávislé a k podání žaloby není vyžadován jejich souhlas.¹⁵³

Jak jsem již poznamenal výše, je nutné si uvědomit, že pro vznik procesních překážek není zákonem rozlišeno, zda první žalobu podá reprezentativní žalobce nebo dotčená osoba. Jestliže věcně legitimovaná osoba předstihne v podání žaloby procesně legitimovanou právnickou osobu, dopadnou na ni procesní překážky (a naopak). Překážka litispendence ale nebrání soutěžiteli, resp. spotřebiteli vstoupit do probíhajícího řízení jako další nebo vedlejší účastník (k tomu dále).

4.2.2.3 Přenesení důkazního břemene

Jistou nerovnost mezi žalobci zakládá ustanovení § 2989 odst. 2 OZ. Pokud negatorní nebo restituční žalobu podává spotřebitel ve věcech, ve kterých je žalobně legitimována též právnická osoba oprávněná hájit zájmy soutěžitelů nebo zákazníků,¹⁵⁴ dochází k přenesení důkazního břemene na žalovaného, tedy možného rušitele. Ten sám musí prokázat, že se nekalé soutěže nedopustil, resp. musí vyvrátit stanovenou právní domněnku, podle které k nekalé soutěži došlo.

Nerovnost spočívá ve výhodě, které se na rozdíl od spotřebitele nedostává žádnému jinému žalobci v obdobné situaci. Je-li žalobcem např. právnická osoba, bude ona muset dokazovat, že se žalovaný nekalosoutěžního jednání skutečně dopustil. Východiskem

¹⁵² SMOLÍK, Petr. Meze užití skupinové žaloby v českém civilním procesu - současnost a vyhlídky, in TICHÝ, Luboš (ed.). *Procesní ochrana kolektivních zájmů*. Karolinum, Praha 2008. (AUC Iuridica 2005 (4)), s. 108.

¹⁵³ WINTEROVÁ, Alena. Procesní důsledky skupinové žaloby v českém právu, op. cit., s. 353.

¹⁵⁴ Tzn. skutkové podstaty nekalé soutěže dle ustanovení § 2976 až 2981 a § 2987 OZ.

pro zákonné zvýhodnění spotřebitele v pozici žalobce je představa, že spotřebitel, jako slabší smluvní strana, nedisponuje žádnými nástroji, pomocí kterých by si důkazy mohl opatřit. A. Winterová tuto zjevnou nerovnost nepovažuje za správnou a upozorňuje též na neřešitelnost důkazní situace, bude-li podána společná žaloba spotřebitelem a oprávněnou právnickou osobou.¹⁵⁵

4.2.3 Skupinové řízení ve věcech ochrany práv spotřebitele

Ustanovení § 83 odst. 2 písm. b) OSŘ se týká skupinového řízení ve věcech ochrany práv spotřebitelů. Překážka litispendence nastává, pokud se další osoby domáhají, aby soud uložil stejnému žalovanému, typicky podnikateli, zdržení se stejného protiprávního jednání, jak již požadoval první žalobce v dříve zahájeném řízení. Pro vznik překážky se tedy musí jednat o žalobu negatorní. Podobně jako v případě ochrany proti nekalé soutěži překážka nedopadne na žaloby požadující pozitivní plnění, ale na rozdíl od ní zde ani na žaloby restituční.

Protiprávním jednáním je v této souvislosti myšleno porušování povinností podnikatelem, kterému jsou uloženy ve prospěch spotřebitele při prodeji výrobků či poskytování služeb vedle OZ především na základě ZOS. Zákon stanovuje poměrně široký okruh povinností, hlavně se jedná o „*tzv. obecné a zvláštní povinnosti při prodeji výrobků a poskytování služeb, zejména týkající se poctivosti prodeje, zákazu diskriminace spotřebitele, zákazu klamání spotřebitele a informačních povinností vůči spotřebiteli – zejména o cenových podmínkách.*“¹⁵⁶

4.2.3.1 Spolková žalobní legitimace

Ve věci ochrany práv spotřebitelů jsou dle ustanovení § 25 odst. 2 ZOS k podání návrhu na zahájení řízení u soudu o zdržení se protiprávního jednání procesně legitimovány dvě kategorie subjektů. Jednak jde o sdružení nebo profesní organizace, které mají na ochraně spotřebitele oprávněný zájem, což bylo do zákona implementováno na základě směrnice č. 98/27/ES o žalobách na zdržení se jednání

¹⁵⁵ WINTEROVÁ, Alena. Procesní důsledky skupinové žaloby v českém právu, op. cit., s. 355-356.

¹⁵⁶ SMOLÍK, Petr. Meze užití skupinové žaloby v českém civilním procesu - současnost a vyhlídka, op. cit., s. 109.

v oblasti ochrany zájmů spotřebitelů (dále SZZJ).¹⁵⁷ A dále jsou žalobně legitimovány všechny subjekty uvedené v seznamu osob oprávněných k podání žalob na zdržení se protiprávního jednání v oblasti ochrany práv spotřebitelů, a to včetně subjektů zahraničních.¹⁵⁸ Seznam subjektů je veden podle SZZJ Evropskou komisí a je zveřejňován v Úředním věstníku Evropské unie.

Spolková žalobní legitimace dle ZOS je omezena pouze na žaloby negatorní (na rozdíl od legitimace právnických osob oprávněných hájit zájmy soutěžitelů nebo zákazníků ve věcech ochrany proti nekalé soutěži, které mohou požadovat i odstranění závadného stavu), spolek tedy nemůže žalovat na náhradu škody pro jednotlivé spotřebitele, byť těm mohla být podnikatelem nemalá škoda způsobena. Žalobou je chráněn spíše veřejný zájem a lze ji označit za žalobu reprezentativní,¹⁵⁹ byť s výhradou, že vzhledem k ustanovení § 83 odst. 2 a § 159a odst. 2 OSŘ, která umožňují ve věci konat jen jediné řízení, se blíží pojetí skupinového řízení (viz výše).

Je na pováženou, že česká právní úprava neklade na („národní“) sdružení žádné speciální podmínky, kromě požadavku oprávněného zájmu. Úpravy zahraniční po spolcích obvykle vyžadují naplnit kvalifikovaná kritéria (např. doba trvání, počet členů, neziskovost) pro dosažení dostatečné míry reprezentativnosti. Proto by měl zákonodárce zvážit přijetí podrobnější úpravy procesní legitimace k podání reprezentativní žaloby.¹⁶⁰ To však současně s rozšířením spolkového žalobního práva na obecné úrovni všude tam, kde dochází k hromadnému porušování práv.

4.2.4 Skupinové řízení ve věcech obchodních společností

Ustanovení § 83 odst. 2 písm. c) OSŘ má bránit tomu, aby u soudu probíhalo více řízení ve věcech náhrady škody nebo dorovnání výše protiplnění podle ustanovení § 50 až § 52 ZNP anebo ve věcech přezkoumání protiplnění při výkupu účastnických

¹⁵⁷ Kodifikované znění: směrnice Evropského parlamentu a Rady č. 2009/22/ES.

¹⁵⁸ BALARIN, Jan, TICHÝ, Luboš. Kolektivní ochrana procesních práv v ČR: sen či skutečnost? (návrh právní úpravy a jeho odůvodnění). *Bulletin advokacie*. 2013, č. 3, s. 19, pozn. č. 15.

¹⁵⁹ SMOLÍK, Petr. Meze užití skupinové žaloby v českém civilním procesu - současnost a vyhlídka, op. cit., s. 109.

¹⁶⁰ WINTEROVÁ, Alena, SMOLÍK, Petr. Hromadné žaloby, in PAUKNEROVÁ, Monika, TOMÁŠEK, Michal. *Nové jevy v právu na počátku 21. století IV: proměny soukromého práva*, Karolinum, Praha 2009, s. 374.

cenných papírů,¹⁶¹ podle ustanovení § 390 zákona č. 90/2012 Sb., o obchodních společnostech a družstvech (zákon o obchodních korporacích, dále jen ZOK), v následující části práce proto popíši vybrané problémy související s tímto ustanovením. Závěrem této kapitoly nastíním některé nejasnosti ohledně ustanovení § 88 zákona č. 292/2013, o zvláštních řízeních soudních (dále ZŘS), které mj. rozšiřuje překážku litispendence ve věcech přeměn právnických osob.

4.2.4.1 Skupinové řízení ve věcech náhrady škody nebo dorovnání výše protiplnění a ve věcech přezkoumání protiplnění při výkupu účastnických cenných papírů

Konkrétní postup ve věcech náhrady škody stanoví ustanovení § 50 ZNP, podle kterého se mohou žalobou domáhat náhrady škody osoby, které byly vlastníky účastnických cenných papírů k poslednímu dni lhůty pro splnění nabídkové povinnosti, pokud navrhovatel, kterému vznikla nabídková povinnost, neučinil nabídku převzetí v zákonné lhůtě, a to do šesti měsíců od marného uplynutí lhůty. Poté, co je o takové žalobě zahájeno řízení, soud vyvěsí na své úřední desce oznámení o zahájení řízení a informuje Českou národní banku. Další oprávněné osoby mohou v subjektivní lhůtě tři měsíců od vyvěšení oznámení o zahájení prvního řízení podat vlastní žalobu pro nesplnění nabídkové povinnosti. Rozhodnutí soudu pak pro navrhovatele (žalovaného) bude co do základu přiznaného práva závazné nejen vůči prvnímu žalobci, ale i vůči ostatním osobám, které se domáhají náhrady škody způsobené porušením nabídkové povinnosti.

Nabízí se otázka, kdy (a jestli vůbec) může nastat překážka litispendence, když samotné ustanovení § 50 odst. 3 ZNP opravňuje v tříměsíční lhůtě další žalobce k podání žaloby. L. Drápal tuto situaci vysvětluje tak, že překážka vzniká právě po uplynutí této lhůty.¹⁶² Poskytnuté řešení ale není vyhovující, resp. není použitelné, a to vzhledem k tomu, že po uplynutí lhůty již žádná osoba není oprávněna k podání žaloby. „*Bud' platí, že další osoby mohou podat žalobu do 3 měsíců od vyvěšení*

¹⁶¹ Právo výkupu účastnických cenných papírů bylo označením pro tzv. squeeze-out dle ustanovení § 183i an. ObchZ, v OSŘ byl tento název ponechán, ačkoliv zákon o obchodních korporacích, kde je squeeze-out nově upraven, v tomto kontextu hovoří o nuceném přechodu účastnických cenných papírů.

¹⁶² DRÁPAL, Ljubomír in DRÁPAL, Ljubomír, BUREŠ, Jaroslav a kol. *Občanský soudní řád: komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 550-551.

oznámení (...), nebo platí, že další osoby žalovat nemohou (...), protože jim v tom brání překážka litispendence, event. dokonce překážka rei iudicatae.“¹⁶³ Z výše uvedeného je patrné, že ustanovení § 50 ZNP s rozšířenou překážkou litispendence nepočítá, ba naopak je s ní v rozporu.

Náhrady škody se podle § 51 ZNP může dále domáhat každý, kdo byl v době závaznosti nabídky převzetí vlastníkem účastnického cenného papíru cílové společnosti a komu byla tato škoda způsobena nesprávností či neúplností nabídky převzetí. Dle L. Drápala se zde bude postupovat obdobně jako v předchozím případě, tedy že zahájením řízení o první podané žalobě vznikne překážka litispendence pro další žaloby.¹⁶⁴ Ve svém závěru však nereflektuje skutečnost, že překážka nemůže vzniknout, pokud má současně platit požadavek § 51 odst. 2 písm. a) a b) ZNP na „*individuální posouzení subjektivních pohnutek či vědomosti žalobce*.“¹⁶⁵ Aplikační rozsah § 83 odst. 2 písm. c) OSŘ se obdobně vztahuje na ustanovení § 52 ZNP, které upravuje žalobu na dorovnání. Žalobce, jímž je příjemce nabídky převzetí (pokud byla výše protiplnění v nabídce převzetí stanovena v rozporu se ZNP), se může u soudu domáhat doplacení rozdílu (dorovnání) mezi protiplněním uvedeným v nabídce převzetí a protiplněním, na které má nárok.

Procesní úprava se dále týká postupu zvaného squeeze-out, tedy „vytěsnění“ minoritních akcionářů hlavním akcionářem (který vlastní min. 90% akcií společnosti)¹⁶⁶ z akciové společnosti, konkrétně pak sporů o adekvátní výši protiplnění (náhrady za toto vytěsnění).¹⁶⁷ Squeeze-out je upraven jako nucený přechod účastnických cenných papírů v ustanoveních § 375 až § 394 ZOK. Klíčovým je zejména ustanovení § 390 ZOK, které upravuje postup uplatnění práva na jinou výši protiplnění.¹⁶⁸ Základním

¹⁶³ WINTEROVÁ, Alena, SMOLÍK, Petr. Hromadné žaloby, op. cit., s. 374.

¹⁶⁴ DRÁPAL, Ljubomír in DRÁPAL, Ljubomír, BUREŠ, Jaroslav a kol. *Občanský soudní řád: komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 551.

¹⁶⁵ WINTEROVÁ, Alena, SMOLÍK, Petr. Hromadné žaloby, op. cit., s. 374.

¹⁶⁶ Dle § 375 ZOK „*vlastní ve společnosti akcie, a) jejichž souhrnná jmenovitá hodnota činí alespoň 90 % základního kapitálu společnosti, na něž byly vydány akcie s hlasovacími právy, a b) s nimiž je spojen alespoň 90% podíl na hlasovacích právech ve společnosti*“.

¹⁶⁷ LICHOVNÍK, Tomáš in JIRSA, Jaromír a kol. *Občanské soudní řízení: soudcovský komentář*. 1. vyd. Praha: Havlíček Brain Team, 2014, s. 36.

¹⁶⁸ Ustanovení § 390 ZOK vykazuje terminologické nejasnosti, když na různých místech užívá různých pojmů, tj. „*právo na dorovnání*“ a „*právo na jinou výši protiplnění*“, a dále možnost „*domáhat se práva*

nástrojem ochrany práv minoritních akcionářů je právo na soudní přezkum výše protiplnění a na eventuální dorovnání rozdílu mezi výší protiplnění, které bylo určeno valnou hromadou, a jeho přiměřenou výší.¹⁶⁹

Ještě předtím, než mohou dosavadní vlastníci účastnických cenných papírů¹⁷⁰ podat návrh na zahájení řízení o určení jiné výše protiplnění u soudu, musí uplatnit právo na dorovnání u hlavního akcionáře, a to až po splatnosti protiplnění, v tříměsíční prekluzivní lhůtě ode dne zveřejnění zápisu usnesení valné hromady v obchodním rejstříku. Jedná se o jednu z mnoha změn oproti předchozí úpravě, která byla obsažena v ustanovení § 183k ObchZ. Zde pochopitelně není prostor pro podrobné srovnání těchto úprav, považují ale za potřebné na některé odlišnosti (kvůli otázce platnosti předchozích judikatorních závěrů) poukázat.

Ustanovení § 183k ObchZ dávalo vlastníkům účastnických cenných papírů již od okamžiku obdržení pozvánky na valnou hromadu možnost požádat soud o přezkoumání přiměřenosti protiplnění. Nejvyšší soud ve věci 29 Cdo 4712/2007¹⁷¹ toto právo vyložil jako „*právo na to, aby soud určil výši protiplnění na jednu akcii, aniž by bylo nutné žalovat na plnění.*“¹⁷² Zdá se však, že v souvislosti s právní úpravou dle ZOK se znovu otevírá otázka (ne)přípustnosti určovací žaloby: Nově mohou dosavadní

na dorovnání“, „*dovolávat se práva na dovolání“* a „*soud může přiznat právo na dorovnání“*, nezdá se však, že by různé užití pojmů bylo důvodné, k tomu viz ZIMA, Petr. *Terminologické a jiné problémy nuceného přechodu akcií - k § 390 ZOK* [online]. [cit. 2015-06-03]. Dostupné z: <https://www.obczan.cz/clanky/terminologicke-a-jine-problemy-nuceného-prechodu-akcii-k-ss-390-zok>.

¹⁶⁹ ŠUK, Petr in ŠTENGLOVÁ, Ivana, HAVEL, Bohumil a kol. *Zákon o obchodních korporacích: komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 588.

¹⁷⁰ Zákonné označení oprávněných osob jako vlastníků účastnických cenných papírů v § 390 ZOK je nepřesné, neboť po squeeze-outu již vlastníky cenných papírů nejsou, podobně pojem hlavní akcionář není zcela namístě, jelikož v této fázi je akcionářem jediným, viz ŠPAČKOVÁ, Michala. Žaloba na přezkoumání přiměřenosti protiplnění za nucený výkup účastnických cenných papírů po rekodifikaci. *Právní rozhledy*. 2014, 11/2014, s. 387, pozn. č. 3.

¹⁷¹ Nejvyšší soud se zde zabýval zejména otázkou, zdali má petit návrhu podaného na základě ustanovení § 183k ObchZ znít na plnění, nebo též na určení. Znění odst. 3 citovaného ustanovení svědčilo pro návrh znějící na plnění, naopak ve prospěch petitu na určení bylo argumentováno např. tím, že lhůta pro podání návrhu uplyne dříve, než navrhovatelé vznikne právo na výplatu protiplnění (před jeho splatností), a dále tím, že minoritní akcionář nemá dostatečné informace pro přesné vyčíslení doplatku na všechny své akcie. S ohledem na rozporuplnost právní úpravy soud rozhodl, že ustanovení § 183k ObchZ umožňuje minoritnímu akcionáři domáhat se zaplacení (doplacení) protiplnění v přiměřené výši, ale též domáhat se určení výše přiměřeného protiplnění, přičemž v jednom řízení ob stojí vedle sebe i návrhy více navrhovatelů s různým petitem.

¹⁷² ZIMA, Petr. *Terminologické a jiné problémy nuceného přechodu akcií - k § 390 ZOK* [online]. [cit. 2015-06-03]. Dostupné z: <https://www.obczan.cz/clanky/terminologicke-a-jine-problemy-nuceného-prechodu-akcii-k-ss-390-zok>.

vlastníci uplatnit právo na dorovnání až po jeho splatnosti, čímž opadl hlavní důvod, proč byl určovací návrh Nejvyšším soudem připuštěn. Návrh podle § 390 odst. 3 ZOK je tedy dle názoru P. Šuka návrhem na plnění.¹⁷³ P. Zima k tomuto závěru vyjadřuje pochybnosti (zejména v terminologické rovině), a dále uvádí, že „*přiznání práva na jinou výši protiplnění na jednu akcii nelze vyjádřit jinak než určovacím výrokem,*“¹⁷⁴ přičemž důsledkem je opět nejistota žalobce, jak má žalobní návrh formulovat.

Dále je třeba položit si otázku, jakým způsobem vykládat překážku litispendence a závaznost rozsudku ve věcech podle § 390 odst. 3 ZOK, ale též podle § 50 a 52 ZNP, pokud jsou žaloby formulované různě (jednou na určení, podruhé na plnění, a to zpravidla v rozdílné výši). P. Zima uvádí, že pro vznik překážky litispendence podle § 83 odst. 2 OSŘ není vyžadována úplná totožnost předmětu řízení¹⁷⁵ a ustanovení se tak aplikuje např. i tehdy, kdy další žalobci uplatňují rozdílnou výši nároků na základě jejich individuální situace (podle počtu akcií ve společnosti apod.).¹⁷⁶

J. Balarin klade větší důraz na požadavek „stejných nároků“ a odmítá jeho extenzivní výklad. Připouští sice, že úmyslem zákonodárce nejspíš bylo rozšířit překážku litispendence a závaznost rozsudku jen co do základu věci, dále však uvádí, že to ze znění OSŘ nevyplývá. Z tohoto hlediska je situace jasná v případě více žalob znějících na totožné určení, nicméně již není zřejmé, jak může určovací žaloba představovat překážku pro žalobu na plnění, resp. jak může žaloba na plnění znemožnit řízení o jiné žalobě na plnění (vzhledem k rozdílné výši nároku, byť se stejným základem).¹⁷⁷ J. Balarin se neztotožňuje s myšlenkou, že by měl soud zastavit řízení podle § 104 OSŘ jen co do základu věci, a to kvůli fatálním následkům, které by mohl tento postup přinést dalším žalobcům.¹⁷⁸ Restriktivní výklad J. Balarina ve svém důsledku téměř zabrání aplikaci ustanovení § 83 odst. 2 a 159a OSŘ, což jistě nebylo

¹⁷³ ŠUK, Petr in ŠTENGLOVÁ, Ivana, HAVEL, Bohumil a kol. *Zákon o obchodních korporacích: komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 590.

¹⁷⁴ ZIMA, Petr. *Terminologické a jiné problémy nuceného přechodu akcií - k § 390 ZOK*, op. cit.

¹⁷⁵ P. Zima vychází z premisy, že procesní nárok je dán předmětem (žalobní návrh) a základem, jenž je tvořen právně relevantními skutečnostmi.

¹⁷⁶ ZIMA, Petr. Skupinové žaloby a české právo. *Právní fórum*, 2007, roč. 2007, č. 3, s. 94.

¹⁷⁷ BALARIN, Jan. *Kolektivní ochrana práv v civilním soudním řízení*. Praha: Centrum právní komparatistiky, Právnická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, 2011, 179.

¹⁷⁸ Tamtéž, s. 177.

záměrem zákonodárce. Přesto je podle mého názoru třeba tuto nešťastnou konstrukci užívat nanejvýš uvážlivě, a to kvůli problémům, které s sebou přináší (a které dále popíši), zejména pak pro možný rozpor s právem na spravedlivý proces.

4.2.4.2 *Judikатурní závěry*

Odpověď na otázku, jakým způsobem (a zda vůbec) aplikovat v těchto věcech překážku litispendence dle § 83 odst. 2 OSŘ, dává do určité míry judikatura.

Především Ústavní soud ve svém nálezu sp. zn. IV. ÚS 1106/08, který se týkal věci přezkoumání přiměřenosti výše dorovnání pro minoritní akcionáře při přeměnách obchodních společností (dle tehdy platného ustanovení § 220k odst. 5 ObchZ), judikoval, že „z hlediska ústavní konformity postupu soudu v řízení je zcela nepřijatelné, aby subjekt, o jehož práva a povinnosti reálně v řízení jde, byl zbaven možnosti se jej účastnit a tím plně těžit z práv náležejících účastníku řízení.“ Vymezil se tím vůči dosavadní praxi obecných soudů, které rozšířenou překážku litispendence hojně využívaly, a tento postup shledal za rozporný s právem na soudní ochranu dle čl. 36 odst. 1 LZPS, resp. s právem na spravedlivý proces, které je s ním spjato. Zásada *audiatur et altera pars*¹⁷⁹ (a tedy ani princip kontradiktorního řízení, který předpokládá, že každá procesní strana má dostat příležitost nejen k předložení důkazů na podporu vlastních tvrzení, ale též vyjádřit se ke všem okolnostem a k protistranou navrženým důkazům) nebude naplněna v situaci, kdy sám žalobce není účastníkem řízení, jehož průběhu může jen pasivně přihlížet, přičemž výsledek pro něj bude závazný. Ústavní soud dále označil nabízený možný výklad zásady hospodárnosti v tom smyslu, že postačí vést soudní řízení pouze s jedním navrhovatelem, jelikož vést řízení se všemi je neekonomické, za absurdní. Pokud má být o základu nároků všech minoritních akcionářů rozhodnuto v jediném řízení, jak požaduje ObchZ, a má-li zároveň být zachován princip kontradiktornosti řízení, je nutné ústavně konformním výkladem citovaného ustanovení dospět k závěru, „že o všech návrzích akcionářů (...) se vede jedno společné řízení, jehož účastníky jsou *ex lege* všichni menšinoví akcionáři,

¹⁷⁹ Budiž vyslechnuta i druhá strana.

kteří podají příslušnou žalobu až do okamžiku pravomocného ukončení nejdříve zahájeného řízení.“

Dále je třeba stručně představit usnesení Nejvyššího soudu ze dne 10. 4. 2008, sp. zn. 29 Odo 1019/2006,¹⁸⁰ které se týká řízení o doplacení rozdílu mezi cenou akcií uvedenou v nabídce převzetí a přiměřenou cenou ve smyslu § 183c odst. 5 ObchZ (v tehdejší znění), jemuž dnes odpovídá § 52 ZNP. Nejvyšší soud uvádí, že pokud byl návrh dle uvedeného ustanovení „*podán akcionářem poté, kdy již bylo návrhem jiného akcionáře řízení ve věci stejné nabídky převzetí zahájeno, ale dříve, než je pravomocně skončeno, je nutno tento další návrh považovat za přistoupení k prvnímu řízení.*“ Řízení o později podaném návrhu tedy nemá být zastaveno z důvodu překážky litispendence.¹⁸¹ Nejvyšší soud zdůrazňuje, že je nutné umožnit i pozdějším navrhovatelům účast v prvním řízení: Pokud § 183c odst. 5 ObchZ předvídá jen jediné řízení, ve kterém bude vyřešen základ nároků všech dotčených osob, tak pouze v případě, kdy se další navrhovatelé stanou účastníky prvního řízení, budou mít možnost plně uplatnit svá procesní práva (včetně práva vyjádřit se k návrhům na důkazy a ke všem důkazům, které byly provedeny dle § 123 OSŘ).

Nejvyšší soud též konstatuje, že dané řízení je řízením nesporným,¹⁸² a proto nepřipadá v úvahu vedlejší intervence dle § 93 OSŘ, jelikož ta je přípustná pouze v řízení sporném. Okruh účastníků je vymezen tehdejším ustanovením § 94 odst. 1 OSŘ na navrhovatele a ty, o jejichž právech nebo povinnostech má být v řízení jednáno (tzv. třetí definice účastníků). Vzhledem k tomu, že o všech podaných návrzích se vede jedno

¹⁸⁰ Ke shodnému závěru dospěl Nejvyšší soud v usnesení sp. zn. 29 Cdo 4712/2007 ve věcech určení přiměřené výše protiplnění, resp. zaplacení protiplnění v požadované výši dle § 183k ObchZ; dále v usnesení sp. zn. 29 Cdo 4918/2009, kde Nejvyšší soud doplnil, že pro přistoupení do řízení je nutné návrh podat ve stanovené lhůtě dle § 183k odst. 1 ObchZ; a dále též v usnesení sp. zn. 29 Cdo 3856/2010.

¹⁸¹ Nejvyšší soud se neztotožnil s názorem soudu odvolacího (podle kterého je § 183c odst. 5 ObchZ zvláštním právním předpisem dle ustanovení § 83 odst. 2 písm. d) OSŘ, jež rozšiřuje překážku věci zahájené na další věci stanovené zvláštním právním předpisem), jelikož v citovaném ustanovení ObchZ neshledal žádnou zvláštní úpravu litispendence. Proto na něj nedopadá ani ustanovení § 159a odst. 2 věty první OSŘ. Naopak § 183c odst. 5 ObchZ je dle názoru Nejvyššího soudu zvláštním právním předpisem dle ustanovení § 159a odst. 2 věty druhé OSŘ, ze kterého plyne, že výrok pravomocného rozsudku je v tomto případě závazný co do základu přiznaného práva (tj. rozdíl mezi cenou uvedenou v nabídce převzetí a přiměřenou cenou) pro navrhovatele vůči ostatním osobám, které přijaly nabídku převzetí. Účelem takto rozšířené překážky rei iudicatae má být koncentrace provádění důkazů do jediného řízení (z důvodu procesní ekonomie a z důvodu předcházení různým rozhodnutím o výši přiměřené ceny).

¹⁸² Podle tehdy platných ustanovení § 200e odst. 1 ve spojení s § 9 odst. 3 písm. g) OSŘ.

společné řízení, jak vyplývá přímo ze zákona, soud nerozhoduje o spojení věcí dle § 112 OSŘ ani o přibrání dalšího účastníka do řízení dle § 94 odst. 3 OSŘ.

Z dnešního pohledu se poněkud problematicky může jevit skutečnost, že Nejvyšší soud vyvodil neexistenci překážky litispendence mj. přímo z ustanovení § 83 odst. 2 OSŘ. Na rozdíl od tehdejšího znění citovaného ustanovení OSŘ, ustanovení v platném znění totiž pod písm. c) výslovně rozšiřuje překážku litispendence též ve věcech náhrady škody nebo dorovnání výše protiplnění anebo ve věcech přezkoumání protiplnění při výkupu účastnických cenných papírů. Řešení tohoto problému obstojně podává Nejvyšší soud v usnesení sp. zn. 29 Cdo 3856/2010 ve věci přezkoumání přiměřenosti protiplnění podle ustanovení § 183k (jemuž je dnes do jisté míry analogem ustanovení § 390 ZOK), ve kterém s odkazem na závěry učiněné již v dřívějších usneseních Nejvyššího soudu¹⁸³ a v nálezu Ústavního soudu (sp. zn. IV. ÚS 1106/08) uvádí, že na těchto není důvod nic měnit ani poté, co byl k 1. dubnu 2008 rozšířen výčet věcí, na něž se vztahuje rozšířená překážka litispendence. Ustanovení § 83 odst. 2 písm. c)¹⁸⁴ sice nově brání i tomu, aby u soudu probíhalo jiné (další) řízení o přezkoumání přiměřenosti téhož protiplnění, ale jestliže jsou další návrhy akcionáři podány včas, jsou považovány za přistoupení k již zahájenému prvnímu řízení a žádné další řízení tedy neprobíhá.

Lze tedy uzavřít, že dosavadní judikatura zařazovala řízení o dorovnání výše protiplnění a přezkoumání přiměřenosti protiplnění mezi řízení nesporná. Nespornou povahu řízení soudy vyvozovaly z tehdejšího ustanovení § 200e odst. 1 OSŘ, které výslovně řadilo řízení dle § 9 odst. 3 písm. g) OSŘ¹⁸⁵ mezi řízení o některých otázkách obchodních společností, družstev a jiných právnických osob. Tato řízení byla na základě ustanovení § 120 odst. 2 OSŘ začleněna mezi řízení, která jsou ovládána zásadou

¹⁸³ Zejména sp. zn. 29 Odo 1019/2006, sp. zn. 29 Cdo 4712/2007, sp. zn. 29 Cdo 4918/2009.

¹⁸⁴ V tehdejšímu znění písm. d).

¹⁸⁵ „Řízení ve sporech z právních vztahů mezi obchodními společnostmi (družstvy) a jejich zakladateli (společníky nebo členy), jakož i mezi společníky (členy nebo zakladateli) navzájem, jde-li o vztahy týkající se účasti na společnosti (členského vztahu v družstvu), o vztahy z nabídky převzetí nebo z nesplnění nabídkové povinnosti, o vztahy z výkupu účastnických cenných papírů, o vztahy ze smluv, jimiž se převádí podíl společníka (členská práva a povinnosti), a o vztahy související se zvýšením základního jmění (přistoupením společníka nebo člena), není-li dána příslušnost podle písmena b)“.

vyšetřovací, jež se užívá v nesporných řízeních.¹⁸⁶ Okruh účastníků byl vzhledem k § 200e odst. 3 OSŘ stanoven v ustanovení § 94 odst. 1 OSŘ (tzv. třetí definice účastníků). Účastníci zde neměli povahu procesních stran (stran sporu), nebyli proto vymezeni jako žalobce a žalovaný a nevztahovaly se na ně tedy ani další ustanovení (zejména přistoupení účastníka dle § 92 OSŘ a vedlejší účastenství dle § 93 OSŘ).¹⁸⁷ Soudy za této situace ve jmenovaných věcech neaplikovaly rozšířenou překážku litispendence, ale každý další návrh, podaný poté, co již bylo v téže věci řízení zahájeno, ale dříve, než bylo toto řízení pravomocně ukončeno, považovaly za přistoupení k dříve zahájenému řízení ex lege.

4.2.4.3 *Situace po rekodifikaci soukromého práva*

Poté, co byla civilní procesní úprava rozdělena k 1. 1. 2014 do dvou kodexů, je nutné počítat se spornou povahou řízení ve věcech podle § 83 odst. 2 písm. c) OSŘ. Zatímco do nového zákona o zvláštních řízeních soudních byla zařazena nesporná a zvláštní řízení, jejichž taxativní výčet podává § 2 ZŘS, z OSŘ se stal zákon upravující pouze řízení sporná.¹⁸⁸

Důvod, proč řízení uvedená v § 9 odst. 3 písm. g) OSŘ (účinného do 31. 12. 2013) nejsou jmenována v ZŘS a mají být považována za řízení sporná, vyplývá z materiálního hlediska řízení, neboť se většinou jedná o spor dvou stran (společnosti a společníka, nebo dvou společníků navzájem), což je odlišuje od ostatních řízení o některých otázkách týkajících se právnických osob, která v ZŘS upravena jsou.¹⁸⁹ Se změnou povahy řízení se pojí i změna vymezení účastníků, kterými budou žalobce a žalovaný podle § 90 OSŘ (tzv. první definice účastníků). S ohledem na výše uvedené vyvstává otázka, zdali je stále možné uplatnit popsané judikatorní závěry, nebo zdali se na později podaný návrh bude muset aplikovat překážka litispendence.

¹⁸⁶ ŠPAČKOVÁ, Michala. Žaloba na přezkoumání přiměřenosti protiplnění za nucený výkup účastnických cenných papírů po rekodifikaci. *Právní rozhledy*. 2014, 11/2014, s. 388.

¹⁸⁷ WINTEROVÁ, Alena a kol. *Civilní právo procesní. 6. aktualizované a doplněné vydání*. Praha: Linde, 2011, s. 360.

¹⁸⁸ ŠPAČKOVÁ, Michala. Žaloba na přezkoumání přiměřenosti protiplnění za nucený výkup účastnických cenných papírů po rekodifikaci, op. cit., s. 389.

¹⁸⁹ Důvodová zpráva k zákonu o zvláštních řízeních soudních (ST 931/0).

Zaměřím-li se dále na návrh na přezkoumání přiměřenosti protiplnění a zaplacení dorovnaní podle § 390 odst. 3 ZOK, dle názoru autorů komentáře k ZOK se závěry formulované Nejvyšším soudem v usneseních sp. zn. 29 Cdo 4712/2007, sp. zn. 29 Cdo 4918/2009 a sp. zn. 29 Cdo 3856/2010, podle kterých je nutno další návrh považovat za přistoupení k prvnímu řízení, uplatní i nadále.¹⁹⁰ Podobně T. Lichovník v komentáři k OSŘ uvádí, že průběh v praxi je dnes takový, že se na soud se svojí žalobou obrátí mnoho vytěsněných akcionářů, avšak do rejstříku se jako samostatná věc zapíše pouze návrh prvního z nich. Pozdější návrhy jsou považovány za „přistoupení dalších účastníků ze zákona k nejdříve zahájené věci, o němž se ovšem nerozhoduje a dokonce ani soud nevydává usnesení o spojení věci podle ustanovení § 112.“¹⁹¹ V důsledku právního vakua, které v otázce přistoupení účastníků vzniká, nelze hodnotit tento stav jako uspokojivý.

M. Špačková zastává názor opačný, tedy že k přistoupení dalšího návrhu k prvnímu řízení nedojde, a to vzhledem k tomu, že „soud již není povinen (a ani oprávněn) kdykoliv během řízení zkoumat, zda se jej účastní ti, o jejichž právech a povinnostech má být jednáno.“¹⁹² Zároveň je z důvodu překážky litispendence dle § 83 odst. 2 písm. c) OSŘ vyloučeno, aby bylo vedeno několik souběžných řízení. Pokud tedy nedojde k přistoupení dalšího účastníka dle § 92 odst. 1 OSŘ, k vedlejší intervenci dle § 93 OSŘ nebo pokud soud nepřistoupí ke spojení věci dle § 112 OSŘ, budou řízení o později podaných návrzích zastavena.¹⁹³

Názor autorky však nezohledňuje závěry vyslovené Ústavním soudem ve věci sp. zn. IV. ÚS 1106/08, a také, jak uvádí P. Zima ve své reakci na autorčin článek, „nereflektuje přesah přezkumného řízení i na práva dalších osob, než je jednotlivý konkrétní žalobce.“¹⁹⁴ Jestliže soud nemusí zkoumat, zda podal žalobu ještě někdo další

¹⁹⁰ ŠTENGLOVÁ, Ivana, HAVEL, Bohumil a kol. *Zákon o obchodních korporacích: komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 590.

¹⁹¹ LICHOVNÍK, Tomáš in JIRSA, Jaromír a kol. *Občanské soudní řízení: soudcovský komentář*, op. cit., s. 37.

¹⁹² ŠPAČKOVÁ, Michala. Žaloba na přezkoumání přiměřenosti protiplnění za nucený výkup účastnických cenných papírů po rekodifikaci, op. cit., s. 391.

¹⁹³ Tamtéž, s. 391.

¹⁹⁴ ZIMA, Petr. Ještě jednou k žalobám na přezkoumání přiměřenosti protiplnění za nucený výkup účastnických cenných papírů po rekodifikaci. *Právní rozhledy*. 2014, 23-24/2014, s. 842.

a nedojde-li ke spojení věcí, důsledkem můžou být dvě různá rozhodnutí vydaná různými soudci ohledně výše doplatku,¹⁹⁵ což je jistě problematické.

Se zřetelem na výše uvedené, zejména pak vzhledem k závěrům Ústavního soudu, se domnívám, že i nadále mají být později podané návrhy ve věcech přezkoumání přiměřenosti protiplnění a zaplacení dorovnání považovány za přistoupení k prvnímu řízení (dokud v tomto není pravomocně rozhodnuto) a k jejich projednání ve společném řízení.

4.2.4.4 Ke společnému zástupci

Je zřejmé, že klasické sporné řízení vedené podle OSŘ není pro řízení o žalobách o přezkoumání přiměřenosti protiplnění a zaplacení dorovnání podle § 390 odst. 3 ZOK zcela vhodné. Toho si je vědom i zákonodárce, který nastínil v rámci důvodové zprávy potřebu speciální procesní úpravy, když uvedl, že ZOK „*nezavádí zvýšenou procesní ochranu, resp. regulaci po vzoru německého práva, nikoliv však proto, že by ji odmítal, ale proto, že reguluje hmotné právo a nikoliv procesní - věcně by taková úprava tedy měla být obsažena v kodexu civilního procesu.*“¹⁹⁶ Do ZŘS však tyto spory zařazeny nebyly a ani jiná speciální úprava nebyla přijata, a to přesto, že se jedná o specifický druh řízení (především kvůli závaznosti rozhodnutí co do základu přiznaného práva i vůči pasivním bývalým akcionářům). Zvláštní německý zákon Spruchverfahrgesetz by přitom představoval řešení této problematické situace, neboť poskytuje ochranu i ostatním (nežalujícím) akcionářům, a to především prostřednictvím institutu společného zástupce (který je jím soudem ustanoven), ale též prostřednictvím důsledné úpravy zveřejňování informací o soudním sporu a jeho výsledku.¹⁹⁷

Ostatně institut společného zástupce byl znám i českému právu, neboť byl upraven v § 131 ObchZ (od novely provedené zákonem č. 370/2000 Sb. účinné od 1. 1. 2001 do účinnosti novely provedené zákonem č. 501/2001 Sb., tj do 31. 12. 2001) v souvislosti s řízením o neplatnosti usnesení valné hromady. Společný zástupce byl soudem ustanoven z řad advokátů k ochraně práv akcionářů, kteří nepodali žalobu,

¹⁹⁵ Tamtéž, s. 842.

¹⁹⁶ Důvodová zpráva k zákonu č 90/2012 Sb. o obchodních společnostech a družstvech (ST 363/0).

¹⁹⁷ ZIMA, Petr. *Terminologické a jiné problémy nuceného přechodu akcií - k § 390 ZOK*, op. cit.

pokud žalobce vzal žalobu zpět. Akcionáři se však nestávali účastníky řízení a společný zástupce měl právní postavení jejich zákonného zástupce. Zákonodárce se tehdy nejspíš nechal inspirovat rakouskou úpravou institutu společného zástupce ve věcech přeměn obchodních společností, tu ale převzal neúplně a nesystémově. Rakouský zákon totiž umožňoval dalším žalobcům přistoupit k již zahájenému prvnímu řízení. Společný zástupce pak zastupoval všechny ostatní oprávněné osoby, které žalobu nepodaly.¹⁹⁸ U nás se údajně institut společného zástupce neosvědčil, ačkoliv k tomuto závěru se dospělo dříve, než začalo být ustanovení intenzivněji používáno. Dnes je s řízením o vyslovení neplatnosti rozhodnutí orgánu právnické osoby obligatorně spojeno každé další takové řízení (viz dále).

4.2.4.5 Řízení o některých otázkách týkajících se právnických osob

Jak bylo naznačeno výše, na rozdíl od řízení ve věcech náhrady škody nebo dorovnání výše protiplnění podle ZNP anebo ve věcech přezkoumání výše protiplnění vypláceného na základě nuceného přechodu účastnických cenných papírů, byla úprava řízení o některých otázkách obchodních společností, družstev a jiných právnických osob, jakožto řízení nesporných, přesunuta z § 200e OSŘ (účinného do 31. 12. 2013) do zákona o zvláštních řízení soudních.

Ustanovení § 2 ZŘS uvádí ve svém výčtu řízení o některých otázkách týkajících se právnických osob¹⁹⁹ a svěřenského fondu pod písm. e) a dále je upravuje v hlavě sedmé (§ 85 an. ZŘS). Jak uvádí důvodová zpráva k § 3 ZŘS, který vymezuje věcnou příslušnost soudů, byla pro řízení podle odst. 2 písm. a) tohoto ustanovení zvolena zobecňující definice (statusové věci právnických osob), jež sjednocuje úpravu dosavadního § 9 odst. 3 písm. a) až f), v) a w) OSŘ.^{200,201} Mezi řízení ve statusových věcech tak spadá množství řízení, které se týkají samotné existence (základních znaků

¹⁹⁸ ZIMA, Petr. K tzv. hromadným žalobám. *Právní rozhledy*. 2003, 4/2003, s. 178-182.

¹⁹⁹ Tzn. obchodní společnosti, družstva, obecně prospěšné společnosti, nadace, nadační fond a státní podnik.

²⁰⁰ Důvodová zpráva k zákonu č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních (ST 931/0).

²⁰¹ Vzájemné spory mezi společníky, dříve zahrnuté v § 9 odst. 3 písm. g) OSŘ, výčet v důvodové zprávě neobsahuje.

fungování) a zániku právnických osob.²⁰² V této práci není místo na rozbor jednotlivých otázek, které z aplikace ZŘS na některá řízení ve věcech právnických osob vyvstávají.²⁰³ Zaměřím se pouze na ustanovení § 88 ZŘS, které řeší situace, kdy by mělo být v uvedených věcech vedeno více řízení mezi tímž žalovaným a různými žalobci o téže věci, přičemž se v závislosti na hmotněprávní úpravě nabízí možnost další řízení zastavit pro překážku litispendence, nebo další řízení spojit s prvním k řízení společnému.

Ustanovení § 88 (odst. 2 až 4) ukládá obligatorní zákonné spojení řízení o vyslovení neplatnosti rozhodnutí orgánu právnické osoby s každým dalším řízením o neplatnosti totožného rozhodnutí, dále ukládá spojení řízení ve věci zneužití hlasovacího práva v soukromé korporaci k újmě celku s každým dalším řízením o zneužití hlasovacího práva, které se týká téhož případu, a taktéž bude toto řízení spojeno s řízením o vyslovení neplatnosti rozhodnutí orgánu soukromé korporace, pokud je tvrzeným důvodem neplatnosti stejný případ zneužití hlasovacího práva (nehledě na to, zda oba návrhy podaly různé osoby – ke spojení řízení dojde na základě téhož skutkového stavu).²⁰⁴

Naopak podle ustanovení § 88 odst. 1 ZŘS první zahájené řízení ve věci přeměny právnické osoby brání tomu, aby u soudu probíhalo proti témuž odpůrci další řízení o návrzích jiných navrhovatelů požadujících ve věci téže přeměny právnické osoby totéž. Je zřejmé, že byla konstrukce rozšířené litispendence ve věcech přeměn obchodních společností zákonodárcem přenesena z § 83 odst. 2 písm. c) OSŘ (ve znění do 31. 12. 2013) do citovaného ustanovení ZŘS, a to včetně podmínky „*stanoví-li tak jiný právní předpis.*“ Interpretace původního ustanovení OSŘ nebyla zcela jasná a ani současná úprava do situace jasno nevnaší. Předně jde právě o výklad podmínky, že aplikaci překážky musí stanovit jiný právní předpis, která však neupřesňuje, co má tento předpis stanovit. Pomocí restriktivního výkladu, jenž by měl být v případě zákonných

²⁰² ŠPAČKOVÁ, Michala. Žaloba na přezkoumání přiměřenosti protiplnění za nucený výkup účastnických cenných papírů po rekonstrukci. *Právní rozhledy*. 2014, 11/2014, s. 390.

²⁰³ K tomu např. ZAHRADNÍKOVÁ, Radka. Aplikace zákona o zvláštních řízeních soudních na některá řízení ve věcech obchodních korporací. *Jurisprudence*. 2014, roč. 2014, č. 5, s. 34-42.

²⁰⁴ SVOBODA, Karel, TLÁŠKOVÁ, Šárka a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 176.

výjimka používán, lze dojít k závěru, že by jiný právní předpis měl sám u konkrétního ustanovení stanovit, že se na něj rozšířená překážka litispendence vztahuje. To značně omezí obecně vymezený okruh věcí (přeměny právnických osob), na které se překážka bude aplikovat.²⁰⁵

Zřejmý není ani důvod, proč byla překážka do ZŘS přejata a do citovaného ustanovení zařazena. Důvodová zpráva uvádí, že ustanovení týkající se překážky zahájeného řízení ve věcech přeměn právnických osob je reakcí na § 53 odst. 2 zákona č. 125/2008 Sb., o přeměnách obchodních společností a družstev (dále ZPřem).^{206,207} Podle tohoto ustanovení ZPřem jsou však s návrhem na vyslovení neplatnosti projektu přeměny spojeny ke společnému řízení návrhy ostatních oprávněných osob, týkající se téhož projektu přeměny, a taktéž jsou s tímto návrhem spojeny návrhy všech oprávněných osob na vyslovení neplatnosti rozhodnutí o schválení přeměny, pokud je důvodem neplatnosti rozhodnutí o schválení přeměny neplatnost projektu přeměny. Žádné další argumenty důvodová zpráva neobsahuje, takže namísto odpovědi na otázku, proč zákonodárce v ZŘS zvolil úpravu překážky litispendence, s tímto poněkud koliduje. V těchto situacích (i vzhledem k odkazu na ZPřem jakožto na zvláštní právní předpis) by mělo docházet k projednání návrhů ve společném řízení.²⁰⁸ Postup, kdy jsou další návrhy považovány za přistoupení k prvnímu řízení, není ve svém důsledku s ustanovením § 88 odst. 1 ZŘS v rozporu, neboť (jak bylo uvedeno výše) žádné další řízení už neprobíhá.

Pokud jde o překážku rei iudicatae, platí, že bylo-li o statusové věci právnické osoby rozhodnuto kladně, je takové rozhodnutí závazné vůči všem (a rozhodnutí zároveň vytváří překážku věci pravomocně rozhodnuté pro další případná řízení o téže věci). Naopak zamítavé meritorní rozhodnutí se vztahuje pouze na účastníky předmětného řízení. Současně je třeba mít na paměti, že možnost spojení věcí do společného řízení nezamezí případům, kdy bude o podaném návrhu jedné

²⁰⁵ WINTEROVÁ, Alena. Hromadné žaloby (procesualistický pohled), op. cit., s. 26.

²⁰⁶ Důvodová zpráva k zákonu č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních (ST 931/0).

²⁰⁷ Přeměnou se z hlediska ZPřem rozumí fúze společnosti nebo družstva, rozdělení společnosti nebo družstva, převod jmění na společníka, změna právní formy a přeshraniční přemístění sídla (§ 1 odst. 2 ZPřem).

²⁰⁸ SVOBODA, Karel, TLÁŠKOVÁ, Šárka a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář*, op. cit., s. 175.

z oprávněných osob rozhodnuto dříve, než jiná oprávněná osoba podá svůj (byť včasný) návrh.²⁰⁹

4.2.5 Skupinové řízení v dalších věcech stanovených zvláštními právními předpisy (řízení o neplatnost veřejné dražby)

Ustanovení § 83 odst. 2 písm. d) OSŘ obsahuje pouze obecnou formulaci, jež rozšiřuje překážku litispendence v dalších věcech stanovených zvláštními právními předpisy. Dle judikatury představuje takový zvláštní právní předpis ustanovení § 24 a § 48 ZVD, resp. řízení o neplatnosti veřejné (dobrovolné a nedobrovolné) dražby.²¹⁰

Nejvyšší soud v usnesení sp. zn. 21 Cdo 1002/2005 uvedl, že § 83 odst. 2 písm. d) OSŘ „brání tomu, aby ve věci určení neplatnosti veřejné dražby probíhala u soudu proti témuž žalovanému (stejným žalovaným) další řízení o žalobě jiných žalobců o určení neplatnosti stejné veřejné dražby, vycházející z téhož stavu jako dříve zahájené řízení.“ To je problematické především z toho důvodu, že ZVD nikde nestanoví, že by se měla uplatnit rozšířená překážka litispendence, jak samo ustanovení § 83 odst. 2 písm. d) OSŘ požaduje.²¹¹ Požadavek, aby byla aplikace litispendence stanovena zvláštním právním předpisem, je přitom třeba vykládat restriktivně, proto by měla být překážka upravena v samotném předpisu, nebo by měl předpis alespoň odkazovat na § 83 odst. 2 OSŘ.^{212,213} Podle mého názoru tudíž nemělo být toto řízení pod ustanovení rozšiřující překážku litispendence vůbec podřazeno.

I přes jmenovaný nedostatek Nejvyšší soud v usnesení sp. zn. 21 Cdo 5310/2008 předchozí judikatorní závěr uznává, ale zároveň uvádí, že v řízení o určení veřejné (nedobrovolné) dražby podle § 48 odst. 3, 4 a 5 ZVD nastane překážka litispendence ve smyslu § 83 odst. 2 písm. d) OSŘ pouze tehdy „*jde-li v pozdějším řízení o neplatnost stejné veřejné nedobrovolné dražby a účastní-li se všech (původního a pozdějších) řízení vždy navrhovatel dražby, vlastník nebo nositel jiného práva k předmětu dražby,*

²⁰⁹ Tamtéž, s. 175.

²¹⁰ LICHOVNÍK, Tomáš in JIRSA, Jaromír a kol. *Občanské soudní řízení: soudcovský komentář*, op. cit., s. 37.

²¹¹ BALARIN, Jan. *Kolektivní ochrana práv v civilním soudním řízení*, op. cit., s. 173, pozn. 23.

²¹² Tamtéž, s. 178.

²¹³ Srov. usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Odo 1019/2006.

*dražebník a vydražitel.*²¹⁴ Nejvyšší soud se tak snaží zmenšit dopad překážky litispendence a zmírnit důsledky předchozího výkladu.²¹⁵ Ze změny právního názoru Nejvyššího soudu je patrná tendence nekomplikovat si řízení, nekonzistentní závěry však vedou k podlamování právní jistoty, což také nelze hodnotit kladně.

4.3 Dílčí problémy platné úpravy

V následující kapitole představím několik problémů, které vyvstávají z konstrukce ustanovení § 83 odst. 2 a § 159a odst. 2 OSŘ, především z faktu, že tato ustanovení společně tvoří určitý druh mandatorního skupinového řízení. Členy skupiny se bez přivolení stávají všechny osoby oprávněné proti žalovanému pro tytéž nároky z téhož jednání nebo stavu, nemají ale možnost ze skupiny vystoupit a budou vázány výrokem rozsudku vzešlého z řízení, kterého se nezúčastnily (a to nezávisle na tom, zda podaly žalobu jako druhou a další v pořadí, kterou postihla některá z procesních překážek, nebo tyto osoby o probíhajícím prvním řízení vůbec nevěděly). Na závěr kapitoly popíši prozatímní řešení této nešťastné situace, ve které někteří autoři spatřují kolizi s právem na spravedlivý proces.

4.3.1 Postavení prvního žalobce

Skupinové řízení je zahájeno žalobcem, jehož žaloba dorazila k soudu jako první. První žalobce se tak stává nepochybným účastníkem řízení a jeho procesní postavení je tím zaručeno. Zahájení řízení však vytvoří překážku litispendence pro žaloby dalších žalobců a účinky rozhodnutí, vzešlého z takového řízení, se vztáhnou i na další subjekty, které žalobu ani nemusely podat. Výsledkem této konstrukce je zcela specifický systém „the one and only“ (přístupující k systémům opt-in a opt-out,

²¹⁴ Z judikatury vyplývá, že řízení o vyslovení neplatnosti veřejné nedobrovolné dražby podle ustanovení § 48 odst. 3, 4 a 5 ZVD se musí účastnit (jako žalobci, nebo jako žalovaní) navrhovatel dražby, vlastník nebo nositel jiného práva k předmětu dražby, dražebník a vydražitel (v opačném případě bude žaloba pro nedostatek věcné legitimace zamítnuta). Na straně žalované je nutno tyto účastníky považovat za nerozlučné společníky ve smyslu ustanovení § 91 odst. 2 OSŘ, z čehož plyne, že za "téhož žalovaného" musí být ve smyslu § 83 odst. 2 písm. d) OSŘ považovány všechny osoby, které se řízení musí účastnit z hlediska věcné legitimace.

²¹⁵ BALARIN, Jan. *Kolektivní ochrana práv v civilním soudním řízení*, op. cit., s. 173, pozn. 23.

fungujícím v cizích právních úpravách), kdy pouze první žalobce může ovlivnit průběh a výsledek řízení.²¹⁶

S tím souvisí hned několik problémů. Žalobce většinou vůbec neví (a ani není povinen vědět), že důsledky „jeho“ řízení dopadnou i na další subjekty. Soud o této skutečnosti (jelikož ani on sám si jí nemusí být vědom) nevydává žádné usnesení, kterým by žalobě dal zvláštní statut žaloby hromadné, resp. řízení jako skupinového. Takový statut by bylo vhodné žalobě přidělit buď od počátku ze zákona, nebo později po splnění podmínek právě rozhodnutím soudu.²¹⁷ Avšak i kdyby žalobce o dopadu žaloby věděl, neexistuje žádný mechanismus, který by ho nutil k řádnému vedení řízení ve prospěch třetích osob; za vedení řízení nenese žádnou právní odpovědnost. Hypoteticky tak není vyloučeno, že dojde k dohodě prvního žalobce a žalovaného (k tíži třetích osob), jelikož zákon neposkytuje žádnou záruku, že žalobce nezneužije svého postavení.²¹⁸

4.3.2 Postavení třetích osob (členů skupiny)

Jak bylo řečeno, postavení třetích osob (tj. členů skupiny odlišných od žalobce) je podstatně horší. V první řadě se musí členové skupiny potýkat s úplným informačním deficitem. Soud ani první žalobce jim nejsou povinni poskytovat žádnou (veřejnou nebo individuální) informaci o zahájení řízení, jeho průběhu, ale ani o jeho výsledku.²¹⁹ Další žalobci se tak dozví, že je (bylo) o jejich věci řízení vedeno až v okamžiku, kdy je řízení o jejich žalobě zastaveno pro překážku litispendence nebo rei iudicatae. V závislosti na tom, pro kterou z překážek bylo řízení o žalobě dalšího žalobce zastaveno, lze rozlišit jeho procesní možnosti.

V případě překážky litispendence řízení o žalobě prvního žalobce stále probíhá. Další žalobce může do dříve zahájeného sporného řízení vstoupit podle ustanovení § 93 OSŘ jako vedlejší účastník (vedlejší intervent), čímž se připojí k prvnímu žalobci.

²¹⁶ SMOLÍK, Petr. Meze užití skupinové žaloby v českém civilním procesu - současnost a vyhlídka, op. cit., s. 110.

²¹⁷ WINTEROVÁ, Alena, SMOLÍK, Petr. Hromadné žaloby, op. cit., s. 373.

²¹⁸ ZIMA, Petr. Skupinové žaloby a české právo, op. cit., s. 97.

²¹⁹ Tamtéž, s. 97.

Ustanovením vyžadovaný právní zájem na výsledku řízení je evidentní a intervent do řízení vstoupí z vlastního podnětu pouze oznámením soudu, který toto bere na vědomí. O přípustnosti vedlejšího účastenství by soud rozhodoval jedině na návrh původního účastníka. Postavení vedlejšího interventa ale není plnohodnotné.²²⁰ Může se sice vyjadřovat k věci a navrhopvat důkazy jako účastník, nemůže ale činit dispoziční úkony.²²¹

Druhou možností dalšího žalobce je vstoupit do řízení jako další účastník podle ustanovení § 92 odst. 1 OSŘ. Účelem institutu je sice napravení nedostatku věcné legitimace původních účastníků, aby nedošlo k zamítnutí žaloby,²²² citované ustanovení však není formulováno takto striktně. Vstoupením do řízení subjekt získá postavení hlavního účastníka se všemi jeho právy (včetně možnosti podávat opravné prostředky). Může k němu dojít především tehdy, je-li prvním žalobcem právnická osoba oprávněná chránit zájmy soutěžitelů nebo spotřebitelů podle § 2989 odst. 1 OZ a § 25 odst. 2 ZOS.²²³ V ostatních případech může přistoupení narazit na problém, kterým je jeho podmíněnost návrhem prvního žalobce, o jehož motivaci k takovému kroku lze pochybovat. Ani tento institut tedy nelze považovat za dostatečný nástroj ochrany práva na spravedlivý proces, právě vzhledem k libovůli prvního žalobce.²²⁴

Aplikace překážky litispendence dle § 83 odst. 2 OSŘ vede k tomu, že každému dalšímu žalobci, tj. aktivnímu nositeli hmotněprávního oprávnění, je odepřeno právo vést řízení, ač jedná ve smyslu zásady *vigilantibus iuris skripta sunt*. Přestože svoji žalobu podá žalobce ve lhůtě, bude řízení o ní zastaveno jen z toho důvodu, že byl jiný žalobce rychlejší²²⁵ a jeho další procesní možnosti jsou značně omezené. Pokud je ale řízení o další žalobě zastaveno pro překážku *rei iudicatae*, je jeho postavení ještě horší.

Bylo-li již o žalobě prvního žalobce pravomocně rozhodnuto, je výrok rozsudku závazný i pro žalobce dalšího, a jestliže ten není s výsledkem řízení spokojen, nemá

²²⁰ WINTEROVÁ, Alena. Procesní důsledky skupinové žaloby v českém právu, op. cit., s. 352.

²²¹ WINTEROVÁ, Alena, MACKOVÁ Alena a kol. *Civilní právo procesní. První část – Řízení nalézací*, op. cit., s. 148.

²²² Tamtéž, s. 144.

²²³ WINTEROVÁ, Alena. Procesní důsledky skupinové žaloby v českém právu, op. cit., s. 352.

²²⁴ ZIMA, Petr. Skupinové žaloby a české právo, op. cit., s. 97.

²²⁵ Tamtéž, s. 96.

žádnou možnost, jak ho zvrátit, neboť mimořádné opravné prostředky v této situaci podat nelze (žalobu na obnovu řízení a žalobu pro zmatečnost by mohl podat podle § 231 odst. 1 OSŘ jen z pozice vedlejšího účastníka, dovolání pak v žádném případě). I v případě zamítavého rozsudku, který dle teorie taktéž vytváří procesní překážku, je dalšímu subjektu znemožněno soudně se domáhat práva bez toho, aby dostal možnost se ve věci vyjádřit.²²⁶ Ustanovení § 159a odst. 2 OSŘ rozšiřuje závaznost rozsudku pro všechny oprávněné osoby, tzn. i pro ty, které žádnou žalobu vůbec nepodaly a zároveň vůbec nemusely o zahájení řízení a výsledku sporu vědět. Řízení přitom může být ukončeno dříve, než uplyne třetím osobám (promlčecí či prekluzivní) lhůta k výkonu žalobního práva a ty tak budou vázány rozsudkem vzešlým z řízení, kterého se neúčastnily, ale stále v době, kdy mohly žalovat.²²⁷ Tím dochází k zásahu do práva na soudní ochranu a práva na spravedlivý proces, která jsou zaručena Listinou.²²⁸ Ustanovení § 159a odst. 2 OSŘ je pravděpodobně rovněž v rozporu s čl. 6 odst. 1 Evropské úmluvy o lidských právech (dále EÚLP), který každému dává právo na to, aby jeho záležitost byla spravedlivě projednána nezávislým a nestranným soudem a taktéž vyžaduje, aby každá ze stran měla možnost seznámit se s každým předloženým dokladem nebo návrhem a měla možnost se k němu vyjádřit. Jelikož citované ustanovení rozšiřuje závaznost rozsudku nehledě na to, zda dostaly možnosti třetí osoby vyjádřit se ve věci, nemůže být požadavkům kladeným EÚLP vyhověno.²²⁹

4.3.3 Výkon rozhodnutí (exekuce)

S výkonem rozhodnutí, resp. exekucí přistupuje další problematická otázka, a to kdo z rozsudkem zavázaných osob je oprávněn k jeho vedení.

Rozsudek na plnění představuje (na rozdíl od rozsudku určovacího nebo konstitutivního) způsobilý exekuční titul, a jestliže žalovaný dobrovolně nesplní v rozsudku uloženou povinnost, může první žalobce, v jehož prospěch rozsudek zní, vést jeho výkon. Z toho mohou profitovat i ostatní členové skupiny, kteří se řízení

²²⁶ WINTEROVÁ, Alena. Procesní důsledky skupinové žaloby v českém právu, op. cit., s. 352.

²²⁷ ZIMA, Petr. Skupinové žaloby a české právo, op. cit., s. 96.

²²⁸ Srov. náleží Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 1106/08.

²²⁹ RECHBERGER, Thomas. Hromadné žaloby v českém a rakouském právu. *Jurisprudence*. 2007, č. 1, s. 33.

neúčastnili. Nastíněná otázka však míří na situaci, kdy se první žalobce z různých důvodů rozhodne k výkonu rozhodnutí (exekuci) nepřistoupit, tedy zda jsou k výkonu oprávněny i další osoby, pro které je rozsudek podle § 159a odst. 2 OSŘ taktéž závazný. Aby mohl být napraven protiprávní stav, bylo by jistě záhodno, aby i tyto osoby byly oprávněny výkon vést. České procesní právo však dalším osobám zřejmě takovou možnost nedává, jelikož rozsudek nezní v jejich prospěch, proto pro ně nepředstavuje exekuční titul a nemohou se tedy domáhat jeho splnění. Jakoukoliv snahu soudu přezkoumávat, jestli je navrhovatel výkonu (či exekuce) oprávněnou osobou pro tytéž nároky z téhož jednání nebo stavu na základě cizího titulu, nelze očekávat.²³⁰ Vynucení splnění uložené povinnosti tak podléhá ochotě a schopnostem prvního žalobce a další rozsudkem vázané osoby výkon nemohou ovlivnit, což nelze považovat za vhodné řešení.

4.3.4 Ústavně konformní aplikace

Z výše uvedeného je patrné, že ustanovení § 83 odst. 2 a § 159a odst. 2 OSŘ jsou nejen velmi problematická, v některých ohledech dokonce způsobují nesoulad s právem na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 Listiny.²³¹ Platné procesní předpisy přitom uspokojivé řešení nastíněných problémů nenabízejí. Přesto lze vytyčit určitý postup, založený na bezvýhradné participaci třetích osob na řízení. K jeho aplikaci sice první žalobce není nucen a nebude motivován ani žádným prospěchem, dodržení postupu by však zmíněný nesoulad odstranilo.

Nejprve první žalobce musí informovat dotčené třetí osoby o zahájení řízení, a to formou veřejné vyhlášky nebo adresně. Dále je nutné umožnit těmto osobám v případě jejich zájmu přistoupení do řízení - ideálně podle § 92 odst. 1 OSŘ nebo alespoň v podobě vedlejší intervence podle § 93 OSŘ. V druhém případě je třeba na žalobce klást další požadavky týkající se vedení řízení, jež by mělo být vedeno ve shodě s vedlejšími účastníky s ohledem na jejich zájmy (žalobce např. nesmí bez svolení vzít žalobu zpět nebo uzavřít se žalovaným smír). Po skončení řízení je nutné informovat

²³⁰ WINTEROVÁ, Alena. Hromadné žaloby (procesualistický pohled), op. cit., s. 26-27.

²³¹ BALARIN, Jan, TICHÝ, Luboš. Kolektivní ochrana procesních práv v ČR: sen či skutečnost?, op. cit., s. 19.

o jeho výsledku všechny dotčené osoby (stejnou formou jako o zahájení řízení). Výkon rozhodnutí pak musí být žalobcem veden, pokud to bude důvodně požadovat kterákoliv z rozsudkem zavázaných osob.²³²

Bylo by naivní předpokládat, že první žalobce popsané požadavky bude vždy plnit dobrovolně, jiné ústavně konformní řešení však platná úprava nenabízí. Určitým řešením, avšak zcela jistě ne definitivním, by přitom mohlo být stanovení podmínky, že pokud první žalobce uvedené požadavky nesplní, bude pravomocný rozsudek závazný pouze pro něj.

²³² BALARIN, Jan. *Kolektivní ochrana práv v civilním soudním řízení*, op. cit., s. 185.

5 Hromadná žaloba de lege ferenda

5.1 Návrh zákona o skupinovém občanském soudním řízení

V reakci na neutěšený stav kolektivní ochrany práv v České republice přichází J. Balarin a L. Tichý s návrhem komplexní úpravy skupinového řízení v podobě „návrhu zákona o skupinovém občanském soudním řízení“ (dále Návrh nebo NZSOSŘ).^{233,234} Uplatnění skupinového řízení zde není taxativně vymezeno pro určité oblasti, naopak je připuštěno ve všech případech, kde vznikají hromadné nároky (zejména v oblastech ochrany spotřebitelů, zaměstnanců, životního prostředí, ve věcech investičních instrumentů, ale také v případech hromadných škod na zdraví).²³⁵ To považuji za jednu z mnoha výhod, které s sebou Návrh přináší, a také proto jej v následující části práce stručně popíšu a zhodnotím.

Skupinové řízení se zahajuje návrhem označeným jako skupinová žaloba (§ 26 odst. 1 NZSOSŘ), který musí nad rámec obecných náležitostí obsahovat i další skutečnosti, jež odůvodňují skupinové řízení (§ 27 NZSOSŘ). Skupinovou žalobu může podat kterýkoliv ze členů skupiny, tedy jednak věcně legitimovaný nositel práva, ale také osoby oprávněné k ochraně práv, typicky spolky v rámci své neziskové činnosti směřující k ochraně práv, jež jsou předmětem skupinového řízení, dále pak státní zastupitelství a v určitých případech i Úřad pro zastupování státu ve věcech majetkových. Je otázkou, zdali by z pohledu subjektivního práva nepostačovalo svěřit aktivní legitimaci pouze prvním dvěma kategoriím subjektů. Návrh předpokládá skupinové řízení nejen v podobě aktivní, kdy skupina stojí na žalující straně, ale též pasivní, pokud skupina stojí na straně žalované (§ 8 NZSOSŘ). Věcně příslušné jsou okresní a krajské soudy, mezi které je agenda rozvržena na základě tradičních kritérií. Zároveň je vysloven požadavek na určitou specializaci okresních soudů, kdy pouze

²³³ Nejedná se o návrh zákona v legislativním slova smyslu, ale pouze o odborný návrh možného řešení, tj. pracovní materiál, který neprošel žádným připomínkovým řízením. Ačkoliv Návrhu nebyla na akademické půdě věnována velká pozornost, považuji za vhodné se jím v této kapitole krátce zabývat.

²³⁴ BALARIN, Jan, TICHÝ, Luboš. Kolektivní ochrana procesních práv v ČR: sen či skutečnost? (návrh právní úpravy a jeho odůvodnění). *Bulletin advokacie*. 2013, č. 3, s. 23.

²³⁵ Tamtéž, s. 24.

jmenovaným je dána pravomoc vést skupinové řízení (§ 5 NZSOSŘ).²³⁶ Vzhledem k specifické povaze řízení je jistě vhodné vybrat jako příslušné jen některé soudy, kladu si však otázku, zdali by nebylo výhodnější agendu svěřit pouze krajským soudům (jako v případě insolvenčního řízení) s ohledem na vyšší potřebu kvalifikace soudců. Odpověď by poskytla až případná praxe, ze které by bylo možné vysledovat četnost užívání skupinové žaloby a nápor na soudy.

Návrh rozlišuje dva typy skupinového řízení podle způsobu vymezení okruhu členů skupiny jakožto účastníků řízení. Důraz je kladen na tzv. jednoduché skupinové řízení, které počítá s mechanismem opt-in, tedy s dobrovolným vstupem členů skupiny do řízení v soudem stanovené opční lhůtě. Na návrh žalobce může soud rozhodnout, že se uplatní mechanismus opt-out a žaloba tak automaticky obsáhne všechny potenciální členy skupiny, kteří se budou řízení účastnit, pokud z něj v opční lhůtě nevystoupí. Druhý typ je nazván jako souborné skupinové řízení a bude mít místo hlavně v případech rozptýlených nároků nízké hodnoty, kterých by se většina členů skupiny sama nedomáhala (§ 25 NZSOSŘ). Skloubení obou mechanismů hodnotím velmi kladně, vzhledem k evropské tradici individuálního civilního procesu se jeví jako přijatelnější systém opt-in, avšak nelze opomíjet ani výhody mechanismu opt-out. Bude-li soud volit možnost opt-out zodpovědně, nelze Návrhu vytknout ani absenci určité maximální hranice výše individuálního nároku pro přípustnost tohoto mechanismu.

Průběh skupinového řízení je rozdělen do dvou fází oddělených certifikací. Cílem první fáze (před certifikací), která je vedena jen mezi žalobcem a žalovaným, je vydání certifikačního usnesení, jímž soud rozhodne o přípustnosti skupinového řízení v případě, kdy shledá splněné procesní podmínky (§ 30 NZSOSŘ). Těmi jsou minimální počet členů skupiny (zde deset členů), homogennost jejich nároků, vhodnost skupinového řízení z hlediska jeho účelu ochrany kolektivních práv a možnost stanovení kvalifikovaného zástupce skupiny (§ 24 NZSOSŘ). Jedná se o obvyklé podmínky, které jsou vyžadovány v zahraničních právních úpravách. Soud v certifikačním usnesení dále vymezí skupinu a předmět řízení, ustanoví zástupce

²³⁶ Podobně je věcná příslušnost nastavena např. v rámci švédského skupinového řízení.

skupiny, stanoví opční lhůtu a rozhodne i o dalších otázkách vedení řízení (§ 30 NZSOSŘ). Vzhledem k povinnostem, které plynou z výkonu funkce zástupce skupiny, spočívajících v odborné ochraně práv a oprávněných zájmů členů skupiny, zejména v komunikaci se členy skupiny a jejich informování o průběhu řízení, účasti při projednávání věci a součinnosti se soudem (§ 18 NZSOSŘ), musí zástupce splňovat požadavky na něj kladené. Kromě identifikace zájmů se zájmy skupiny bude soud při jmenování zástupce přihlížet k jeho zkušenostem, odbornému zázemí, či zdrojům, které může zástupce poskytnout, přičemž poslední trojici požadavků může za zástupce skupiny suplovat jeho advokát (§ 19 NZSOSŘ), kterým beztak musí být ve skupinovém řízení povinně zastoupen (§ 20 NZSOSŘ). Proti certifikačnímu usnesení lze podat odvolání a následné rozhodnutí soudu napadnout dovoláním (§ 32 NZSOSŘ). Posouzení splnění procesních podmínek (včetně jeho přezkumu) je z hlediska hospodárnosti řízení žádoucí provést předtím, než řízení získá hromadný rozměr, čímž se také zamezí případům, kdy odvolací soud až po pracovním dokazování zruší meritorní rozsudek jen pro nesplnění podmínek řízení.

Ve druhé fázi řízení (po certifikaci) soud informuje členy skupiny o konání řízení a vyzve je, aby ve lhůtě do řízení vstoupili, resp. z něj vystoupili. Vyrozumívání členů skupiny soud může nařídít žalobci nebo zástupci skupiny, kteří tak budou činit v případě všech významných skutečností, a to buď prostřednictvím hromadných sdělovacích prostředků (např. v tisku), prostřednictvím sítě elektronických komunikací (za účelem informování o průběhu skupinového řízení je vhodné spravovat speciální webovou stránku), nebo ideálně individuálním zasláním písemnosti na známé adresy, bude-li toto možné (§ 40 NZSOSŘ). Vedle toho Návrh počítá též se zřízením veřejného rejstříku skupinových řízení pod správou Ministerstva spravedlnosti, kde by soudy zveřejňovaly podstatné údaje související s řízením (§ 58 NZSOSŘ), a to podobně jako v případě insolvenčního rejstříku. Po uplynutí opční lhůty soud projedná meritum věci. Vedle obvyklé role arbitra má soud též úlohu dohlédací, kdy za účelem zajištění řádného průběhu řízení provádí dohled nad výkonem funkce zástupce skupiny a bdí nad právy členů skupiny (§ 38 NZSOSŘ). S tím souvisí požadavek, aby dispoziční úkony zástupce skupiny (zpětvzetí nebo změna skupinové žaloby, uzavření smíru, apod.) podléhaly schválení soudem (§ 39 NZSOSŘ).

Pokud je skupinovou žalobou požadováno peněžité plnění, je v Návrhu dovedně vyřešen též problém rozdělení případného přísudku mezi členy skupiny. Soud jednak může rozhodnout mezitímním rozsudkem o základu věci a až následně posoudit individuální nároky dotčených účastníků (§ 44 NZSOSŘ). V případě kladného mezitímního rozsudku lze přitom důvodně očekávat, že po nabytí právní moci žalovaný upřednostní uzavření smíru před dalším projednáváním individuálních sporů, což významně zrychlí vymáhání práva. Druhá varianta opravňuje soud rozhodnout skupinovým rozsudkem o svěrenském plnění, kdy žalovanému uloží odvést přísudek do svěrenského fondu, jenž bude přímo tímto rozsudkem zřízen. Individuální nároky členů skupiny pak mohou být následně uspokojovány výplatou poměrné části přísudku jednotlivým členům. Alternativně může soud stanovit i jiný způsob použití přísudku ve prospěch skupiny, např. jeho poskytnutí veřejně prospěšným právníkům osobám (§ 45 NZSOSŘ). Tento postup lze předpokládat zejména tehdy, kdy jsou jednotlivé nároky členů skupiny velmi nízké.

Náklady skupinového řízení je povinen platit v první fázi žalobce nebo žalovaný a ve druhé fázi zástupce skupiny, a to včetně záloh za celou skupinu (§ 52 NZSOSŘ). Návrh však připouští výjimku, když dává soudu možnost uložit jako podmínku účasti v řízení členům skupiny zaplacení určité zálohy na náklady skupinového řízení (§ 53 NZSOSŘ), přičemž soud takto bude nejspíše rozhodovat, pokud budou vstupovat do řízení členové s nároky vyšší individuální hodnoty. Je zřejmé, že většinou náklady řízení ponese zástupce skupiny, kterého je třeba k přijetí této úlohy náležitě motivovat. Proto Návrh přichází s tím, že opravňuje soud k přiznání přiměřené odměny pro zástupce skupiny, pokud zástupce výrazně napomohl k vítězství skupiny ve sporu. Tato odměna je limitována výší jedné čtvrtiny přísudku (§ 56 NZSOSŘ), což bude v některých případech představovat významnou částku, která bude jednak plnit motivační funkci, ale též zamezí případnému vzniku bezdůvodného obohacení na straně členů skupiny na úkor zástupce.

Za největší přínos Návrhu považuji efektivní kombinaci řízení opt-in, které je kontinentální právní kultuře poněkud bližší, a řízení opt-out, použitelného ve výjimečných případech velmi difúzních nároků. Kladně též hodnotím řešení otázky rozdělení přísudku mezi členy skupiny a pravomoc soudu přiznat zástupci skupiny

značnou odměnu. Jako nedostatek nicméně z hlediska motivace vnímám absenci stanovení minimální výše této odměny nebo odměny za výhodně uzavřený smír. Celkově se jedná o velmi ambiciózní návrh, který však bohužel s největší pravděpodobností zůstane jen na papíře. Je třeba si uvědomit, že byl publikován již v roce 2013, tedy před rozdělením civilní procesní úpravy, přičemž o včlenění textu návrhu do ZŘS nebylo uvažováno a jeho zakomponování do OSŘ je pro značnou specifičnost řízení nemyslitelné. Zbývá varianta samostatného zákona a s ní i otázka, zdali je vhodné dále štěpit již teď rozdělenou procesní úpravu, když občanské právo hmotné je obsaženo v jediném kodexu.

5.2 Úvahy de lege ferenda

V jednotlivých částech práce jsem již naznačil, kudy by se mohl český zákonodárce při řešení neutěšeného stavu kolektivního prosazování práv ubírat. V této kapitole tyto úvahy shrnu a případně rozšířím. V zásadě jsou možné dvě varianty, které nutně nemusí, ale mohou fungovat vedle sebe. První varianta přináší rozšíření aktivní procesní legitimace, tedy zavedení obecného spolkového žalobního práva v rámci reprezentativního řízení. Varianta druhá je poněkud progresivnější a počítá s přijetím komplexní úpravy skupinového řízení. V obou případech je však nezbytné zrušit ustanovení § 83 odst. 2 a § 159a odst. 2, a to bez náhrady (z důvodů výše uvedených).

5.2.1 Obecné spolkové žalobní právo

Jak bylo popsáno v páté kapitole, česká právní úprava ve věcech nekalé soutěže a ochrany spotřebitele procesně legitimuje k podání reprezentativní žaloby některé právnické osoby. Ačkoliv reprezentativní řízení neumožňuje vydobytí individuálního plnění a jeho předmět je obvykle omezen na negatorní a restituční nároky (popř. odčerpání neoprávněně nabytého zisku pomocí skimming-off žalob), představuje vhodný mechanismus k ochraně práv širokého kolektivu osob, kde individuální postup není účinný.

Navrhuji proto rozšíření spolkového žalobního práva, a to alespoň pro oblast pracovního práva a práva životního prostředí (vedle spotřebitelského a soutěžního práva), kde je ochrana kolektivních práv dosud suplována právem veřejným (např.

Státní úřad inspekce práce), v ideálním případě však zavedení obecného spolkového žalobního práva. Spolky by mohly žalovat všude tam, kde dochází k hromadnému porušování práv.

S tím souvisí i zpřísnění kritérií, která musí spolek pro výkon procesní legitimace k reprezentativní žalobě splnit. Důvodem tohoto opatření je snaha zamezit zneužívání žalobního práva a zároveň zajištění dostatečné míry reprezentativnosti spolku. Konkrétně by se jednalo o požadavky neziskovosti spolku, určité doby jeho existence nebo minimálního počtu členů.

V neposlední řadě je třeba řešit otázku financování těchto spolků, a to z hlediska žalobní motivace. Tím nemyslím pouze podporu z veřejných dotačních programů, ale též možnost ponechat si případný odčerpaný zisk k další aktivitě spolku.

5.2.2 Komplexní úprava skupinového řízení

Největším přínosem druhé varianty, skupinového řízení, je bezpochyby možnost dosažení individuálního peněžitého plnění jako náhrady škody, což vedle své reparační funkce může působit na potenciální škůdce i preventivně. Jelikož rozhodnutí vzešlé ze skupinového řízení je pro členy skupiny závazné, je nutné k jeho úpravě přistupovat velmi zodpovědně – tak, aby byly naplněny všechny standardy práva na spravedlivý proces. Je třeba zdůraznit i zvláštní roli soudu, který se musí po procesní stránce starat o zájmy členů skupiny (hlavně pokud jde o schvalování dispozičních úkonů). Vzhledem k tomu, že skupinová žaloba je nejuniverzálnějším nástrojem k uplatňování kolektivních práv, použitelným všude tam, kde vznikají hromadné nároky, doporučuji přijetí právě této varianty.

Mezi koncepční otázky, jež je potřeba řešit, v první řadě patří otázka aktivní legitimace ke skupinové žalobě. Vedle věcně legitimovaných členů skupiny, kteří by za účelem podání skupinové žaloby měli být zastoupeni advokátem, by podle mne měly být k zahájení řízení oprávněny i spolky, které sledují ochranu dotčených zájmů. Z praktických důvodů se zasazují i o to, aby existovala možnost na žádost žalobce překlasifikovat na skupinové řízení i již zahájená individuální řízení, pokud je hromadný rozměr řízení zjištěn až dodatečně a zároveň pokud jsou splněny podmínky

přípustnosti žaloby. Značná specifická skupinového řízení vyžaduje stanovit zvláštní věcnou příslušnost jen některých soudů. Nabízejí se přitom dvě možná řešení, buď bude agenda svěřena vybraným okresním soudům např. nařízením vlády (Švédsko), nebo budou za účelem vedení skupinového řízení povolány krajské soudy, podobně jako v případě insolvenčního řízení (německé vzorové řízení probíhá u vrchního zemského soudu). Až případná soudní praxe by vzhledem k četnosti skupinových řízení a náporu na soudy ukázala, zda je vybrané řešení vyhovující.

Ztotožňuji se s názorem, že je účelné potvrdit zvláštní status skupinového řízení certifikačním usnesením (USA), které jednak deklaruje splnění procesních podmínek, ale slouží též ke jmenování vhodného zástupce skupiny. U podmínek přípustnosti žaloby nacházím inspiraci u americké class action, zejména pokud jde o počet členů skupiny, homogenost jejich nároků nebo způsobilost zástupce skupiny. Nepovažuji za smysluplné stanovovat minimální či maximální počet členů skupiny – splnění této podmínky by mělo být na úvaze soudu v konkrétním případě. Hlavní výhodou certifikace je možnost okamžitého instančního přezkumu v rámci odvolacího i dovolacího řízení, což podporuje právní jistotu, ale přispívá i k procesní ekonomii.

Zahájení řízení a jeho průběh doporučuji evidovat podobně, jako je tomu u insolvenčního rejstříku v rámci insolvenčního řízení, tedy na internetových stránkách spravovaných Ministerstvem spravedlnosti. Současně by po úspěšné certifikaci mělo být povinností zástupce skupiny informovat ostatní členy o zahájeném řízení a vyzvat je k přihlášení svých nároků v určené lhůtě. Forma této výzvy by záležela na předpokládaném počtu členů skupiny (v případě malého počtu si lze představit individuálně zasílané zprávy, v případě velmi širokého okruhu osob by postačovalo neadresné sdělení, např. inzerce v novinách).

Dále je nutné zamyslet se nad volbou mezi mechanismy opt-in a opt-out. Oba modely mají své výhody, ale žádný z nich není dokonalý. Konvenčnější model opt-in je s evropskou právní kulturou snáze slučitelný, neboť řízení se vždy účastní pouze ti členové, kteří se výslovně přihlásili, naopak opt-out řízení je (navzdory jisté kontroverzi) podstatně účinnější v případech difúzních škod. Z toho důvodu pozitivně hodnotím řešení nabízené NZSOSŘ, tedy skloubení obou mechanismů s tím, že výchozím je řízení opt-in a ve výjimečných případech velmi difúzních škod ho soud

na návrh žalobce může „překlopit“ na řízení opt-out. Poučení si lze vzít ze švédské úpravy opt-in řízení, která klade na žalobce zbytečně náročné požadavky (již v žalobě musí uvést jména a adresy všech členů skupiny), což je patrně důvod nevalného užívání skupinových žalob.

Po uplynutí stanovené lhůty soud projedná meritum věci. Pokud bude uplatňováno peněžité plnění, jako možná varianta se nabízí rozdělení řízení do dvou fází, jak je známo z německého zákona KapMuG. Po skončení vzorové části řízení, ze které vzejde rozhodnutí o sporné otázce (v podstatě tedy mezitímní rozsudek o společném základu věci), se opět naváže na dříve přerušená individuální řízení, kde je poté vydáno individuální rozhodnutí o výši plnění. Dvoufázovost řízení však zeslabuje hromadný charakter řízení a zřejmě zvyšuje jeho náklady i délku. Proto nabízím i druhou variantu, odčerpání přísudku od žalovaného do svěřenského fondu, odkud může být dále poměrně vyplácen na základě přihlášených pohledávek (inspiraci hledám u insolvenčního řízení). Jelikož jsou obě varianty ve skupinovém řízení použitelné, bylo by škoda některou z nich předem zavrhnout. Na soudu by měla být volba, která z nich je pro daný případ účinnější.

Poslední problematickou otázkou, které bych se rád krátce věnoval, je žalobní motivace žalobce (resp. zástupce skupiny). Jak jsem uvedl výše, i jinak zdařilá úprava může bez hospodářské motivace zůstat bez odezvy. Naopak je třeba se vyvarovat situace známé z USA, kde si velké advokátní kanceláře postavily své podnikání na podávání class actions (byť s malou nadějí na úspěch). Navrhuji tudíž, aby byla zástupci skupiny stanovena minimální a maximální výše odměny z přísudku, na kterou bude mít v případě úspěchu ve sporu nárok. Zároveň doporučuji tuto odměnu zástupci přiznat i tehdy, uzavře-li výhodný smír.

Závěr

V následujících řádcích bych rád rekapituloval nejdůležitější zjištěné poznatky a vyvodil z nich patřičné závěry. Již v úvodu práce jsem vyjádřil opodstatněnou obavu, že v moderní globalizované společnosti přestává být výlučné individualistické pojetí civilního procesu dostatečně účinné, a to zejména vzhledem ke standardizaci postupů v důsledku rozvoje komunikačních technologií, kdy shodné nároky ze shodného právního důvodu vznikají široké skupině osob. Vhodným prostředkem sloužícím ke kolektivní ochraně soukromých práv v civilním soudním řízení se proto stávají hromadné žaloby.

Institut jako takový se dá definovat jen velmi obtížně, neboť existuje v mnoha různých variantách. Obecně lze však tvrdit, že hromadná žaloba je žalobou skupiny osob, jež je podávána prostřednictvím kolektivního zástupce, který vede spor a je účastníkem řízení ve prospěch celé skupiny. Smyslem hromadných žalob je jednak zajištění procesní ekonomie díky úspoře nákladů a odbřemenění soudů v důsledku jednotného postupu, dále posílení spravedlnosti zamezením nežádoucích rozporných rozhodnutí ve stejných situacích či překonání problému racionální apatie. V neposlední řadě nelze opomíjet ani pozitivní působení na podniky činné na trhu v podobě odstrašujícího účinku hromadné žaloby a s tím související tržně-regulační funkci.²³⁷

Existuje množství různých členění hromadných žalob. Nejčastější je rozlišování na žaloby soukromé, spolkové a veřejné, a z jiného úhlu pohledu na skupinové a reprezentativní. Pro svůj výklad jsem zvolil druhý způsob z důvodu vysoké míry obecnosti tohoto členění. Skupinová žaloba je nejuniverzálnějším nástrojem ochrany kolektivních práv. Aktivně legitimován k žalobě je kterýkoliv z možných subjektů (nositel práva, spolek i veřejný orgán) a předmětem řízení může být vedle negatorních a restitučních nároků i náhrada škody v podobě individuálního plnění. K podání reprezentativní žaloby jsou procesně legitimovány spolky a veřejné orgány, které se v řízení jakožto reprezentativní žalobci domáhají po žalovaném zdržení se protiprávního

²³⁷ MICKLITZ, Hans-W. Ochrana kolektivních zájmů v civilním procesu, in TICHÝ, Luboš (ed.). *Procesní ochrana kolektivních zájmů*. Karolinum, Praha 2008. (AUC Iuridica 2005 (4)), s. 70.

jednání nebo odstranění závadného stavu (popř. odčerpání neoprávněně nabytého prospěchu pomocí *skimming-off* žalob). Na rozdíl od skupinového řízení se osoby, jejichž práva jsou předmětem sporu v řízení reprezentativním, řízení neúčastní a rozhodnutí je proto nezavazuje (a neznamená pro ně exekuční titul).

Vzhledem k nesporným výhodám, které s sebou kolektivní vymáhání práv přináší, je téma hromadných žalob v posledních desetiletích široce diskutováno jak odbornou veřejností, tak i zákonodárnými sbory v mnoha státech, ale i na poli Evropské unie (zejména pokud jde o spotřebitelské právo). Asi nejznámějším příkladem je americká *class action* – žaloba, jíž jsou u soudu uplatňována práva statisíců až miliónů poškozených. Skupinové řízení využívá model *opt-out* se všemi jeho klady (hlavně vymahatelnost difúzních nároků) i zápory (např. nemožnost člena skupiny vystoupit z řízení, pokud se o probíhajícím řízení nedozví). Přestože je americké úpravě vytýkána snadná zneužitelnost *class action* (v důsledku *pre-trial discovery*), jedná se o úpravu propracovanou a vysoce efektivní, která slouží jako zdroj inspirace kolektivního procesu v dalších státech.

V práci jsem se dále zabýval švédskou úpravou skupinového *opt-in* řízení. Pomocí tohoto mechanismu je procesní strana vymezena individuálně, členy skupiny se stávají pouze vstoupivší osoby. Jako takové je řízení *opt-in* více přijatelné v evropské právní kultuře, založené na individualistickém pojetí procesu. Největší nevýhodou švédského zákona o skupinovém řízení jsem spatřil ve zbytečně náročném požadavku, který je při zahajování řízení na žalobce kladen, a tedy že již v žalobě musí uvést jména a adresy všech členů skupiny.

Poslední zkoumanou zahraniční právní úpravou byl německý zákon o vzorovém řízení ve sporech z práva kapitálového trhu. Zde zákonodárce zajímavým způsobem skloubil hromadný a individuální charakter řízení tak, že ve vzorové části řízení je rozhodováno pouze o společném základu věci a konečný rozsudek vychází z navazujících individuálních sporů, čímž je vytvořen vhodný kompromis. Jelikož byla poslední novelizací odstraněna většina dříve vytýkaných vad, považuji německou úpravu vzorového řízení za velmi zdařilou.

Po stručném rozboru některých zahraničních právních úprav jsem přikročil ke stěžejní části práce – k analýze platné úpravy hromadné žaloby v českém procesním právu. Komplexní úpravu hromadné žaloby procesní právo dosud neobsahuje, existence kolektivního řízení se v českém právním prostředí dovozuje z ustanovení § 83 odst. 2 a § 159a odst. 2 občanského soudního řádu, které rozšiřují překážku litispendence a rei iudicatae ve věcech nekalé soutěže, ochrany spotřebitele a v některých korporátních věcech. O zjevné nevhodnosti tohoto řešení svědčí i názorový nesoulad mezi odbornou veřejností. Autoři A. Winterová a P. Smolík v citovaných příspěvcích zastávají stanovisko, že se o hromadné žaloby jedná, a to přes všechny výhrady, které ve vztahu k této konstrukci uvádějí (především nedefinovatelnost skupiny, špatné postavení dalších žalobců či nedostatečná informovanost vůči členům skupiny).²³⁸ P. Zima se s tímto závěrem neztotožňuje a uvádí, že se jedná pouze o zvláštní formu překážky litispendence a překážky rei iudicatae s tím, že je nutné urychleně přistoupit k novelizaci, neboť tato konstrukce neposkytuje oprávněným osobám dostatečné záruky ve smyslu práva na spravedlivý proces.²³⁹ Já v práci vycházím z názoru, že přes všechny zmíněné vady (a přes to, že není ani zdaleka naplněn smysl hromadných žalob tak, jak byl vymezen), se o hromadnou žalobu, resp. hromadné řízení jedná. A to zkrátka z toho důvodu, aby se mohly dostavit následky, jež jsou touto konstrukcí předpokládány.

V práci jsem mnohokrát zdůraznil, že současná právní úprava hromadných žalob je nevyhovující a pravděpodobně i protiústavní. Namísto posilování spravedlnosti, ustanovení § 83 odst. 2 a § 159a odst. 2 pouze chrání žalovaného před opakovaným projednáváním žalob dalších žalobců domáhajících se z téhož jednání nebo stavu shodných nároků, což ve svém důsledku vytváří mandatorní skupinové řízení. Ve svých úvahách jsem se proto vyslovil pro zrušení citovaných ustanovení, současně se zavedením obecného spolkového žalobního práva (jehož základ je již v hmotněprávní úpravě položen ve věcech nekalé soutěže a ochrany spotřebitele) nebo s přijetím komplexní úpravy skupinového řízení.

²³⁸ Srov. WINTEROVÁ, Alena, SMOLÍK, Petr. Hromadné žaloby, in PAUKNEROVÁ, Monika, TOMÁŠEK, Michal. *Nové jevy v právu na počátku 21. století IV: proměny soukromého práva*, Karolinum, Praha 2009, s. 373.

²³⁹ ZIMA, Petr. Skupinové žaloby a české právo. *Právní fórum*. 2007, roč. 2007, č. 3, s. 97.

Na závěr bych rád vyjádřil přání, aby se podle vzoru zahraničních úprav staly hromadné žaloby standardní součástí i českého civilního procesu, neboť možnosti jejich využití zde existují.

Seznam zkratek

AktG	Aktiengesetz (Německo)
EÚLP	Evropská úmluva o lidských právech
FRCP	Federal Rules of Civil Procedure (USA)
KapMuG	Kapitalanleger-Musterverfahrensgesetz (Německo)
LG	Lagen om grupprättegång (Švédsko)
LZPS	Listina základních práv a svobod
NZSOSŘ	„Návrh zákona o skupinovém občanském soudním řízení“
ObchZ	Obchodní zákoník
OSŘ	Občanský soudní řád
OZ	Občanský zákoník
SpruchG	Spruchverfahrensgesetz (Německo)
SŽZJ	Směrnice o žalobách na zdržení se jednání v oblasti ochrany zájmů spotřebitelů
UMAG	Gesetz zur Unternehmensintegrität und Modernisierung des Anfechtungsrechts (Německo)
ZNP	Zákon o nabídkách převzetí
ZOK	Zákon o obchodních společnostech a družstvech (zákon o obchodních korporacích)
ZOS	Zákon o ochraně spotřebitele
ZPřem	Zákon o přeměnách obchodních společností a družstev
ZŘS	Zákon o zvláštních řízeních soudních
ZVD	Zákon o veřejných dražbách

Použitá literatura

Monografie, sborníky a odborné články

BALARIN, Jan. *Kolektivní ochrana práv v civilním soudním řízení*. Praha: Centrum právní komparatistiky, Právnická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, 2011, 239 s.

BALARIN, Jan, TICHÝ, Luboš. Kolektivní ochrana procesních práv v ČR: sen či skutečnost? (návrh právní úpravy a jeho odůvodnění). *Bulletin advokacie*. 2013, č. 3, s. 17-25.

BERT, Peter. *Class Actions in Germany: KapMuG Extended Until 2020 – Modest Change of Scope* [online]. [cit. 2015-11-10]. Dostupné z: <http://www.disputeresolutiongermany.com/2012/07/class-actions-in-germany-kapmug-extended-until-2020-modest-change-of-scope/>.

GOTTWALD, Petr. Rozvoj systému kolektivní ochrany práv v Německu, in TICHÝ, Luboš (ed.). *Procesní ochrana kolektivních zájmů*. Karolinum, Praha 2008. (AUC Iuridica 2005 (4)), s. 21-32.

LINDBLOM, Per Henrik. *Global class actions, National report: Group Litigation in Sweden, update paper*, Švédská národní zpráva, dodatek z listopadu 2008, Dostupné z: http://globalclassactions.stanford.edu/sites/default/files/documents/Sweden_Update_paper_Nov%20-08.pdf.

MICKLITZ, Hans-W. Ochrana kolektivních zájmů v civilním procesu, in TICHÝ, Luboš (ed.). *Procesní ochrana kolektivních zájmů*. Karolinum, Praha 2008. (AUC Iuridica 2005 (4)), s. 65-82.

RECHBERGER, Thomas. Hromadné žaloby v českém a rakouském právu. *Jurisprudence*. 2007, č. 1, s. 31-36.

SMOLÍK, Petr. Hromadné žaloby - současnost a výhledy české právní úpravy, in DVOŘÁK, Jan, KINDL, Milan (eds.). *Pocta Martě Knappové k 80. narozeninám*. Praha: ASPI, 2005, s. 381-402.

SMOLÍK, Petr. Meze užití skupinové žaloby v českém civilním procesu - současnost a vyhlídky, in TICHÝ, Luboš (ed.). *Procesní ochrana kolektivních zájmů*. Karolinum, Praha 2008. (AUC Iuridica 2005 (4)), s. 105-122.

ŠPAČKOVÁ, Michala. Žaloba na přezkoumání přiměřenosti protiplnění za nucený výkup účastnických cenných papírů po rekodifikaci. *Právní rozhledy*. 2014, 11/2014, s. 386-394.

TICHÝ, Luboš. Procesní ochrana kolektivních zájmů – přehled řešení, in TICHÝ, Luboš (ed.). *Procesní ochrana kolektivních zájmů*. Karolinum, Praha 2008. (AUC Iuridica 2005 (4)), s. 35-64.

VAN DEN BERGH, Roger. Private Enforcement of European Competition Law and the Persisting Collective Action Problem. *Maastrich Journal of European and Comparative Law*. 2013, roč. 20, č. 1, s. 12-34.

WINTEROVÁ, Alena. Hromadné žaloby (procesualistický pohled). *Bulletin advokacie*. 2008, č. 10, s. 21-27.

WINTEROVÁ, Alena. Procesní důsledky skupinové žaloby v českém právu, in WINTEROVÁ, Alena, DVOŘÁK, Jan (eds.), *Pocta Jiřímu Švestkovi k 75. narozeninám*, Praha 2005, s. 347-356.

WINTEROVÁ, Alena, SMOLÍK, Petr. Hromadné žaloby, in PAUKNEROVÁ, Monika, TOMÁŠEK, Michal. *Nové jevy v právu na počátku 21. století IV: proměny soukromého práva*, Karolinum, Praha 2009, s. 353-374.

ZAHRADNÍKOVÁ, Radka. Aplikace zákona o zvláštních řízeních soudních na některá řízení ve věcech obchodních korporací. *Jurisprudence*. 2014, roč. 2014, č. 5, s. 34-42.

ZIMA, Petr. Ještě jednou k žalobám na přezkoumání přiměřenosti protiplnění za nucený výkup účastnických cenných papírů po rekonstrukci. *Právní rozhledy*. 2014, roč. 2014, č. 23-24, s. 841-843.

ZIMA, Petr. K tzv. hromadným žalobám. *Právní rozhledy*. 2003, roč. 2003, č. 4, s. 178-182.

ZIMA, Petr. Skupinové žaloby a české právo. *Právní fórum*. 2007, roč. 2007, č. 3, s. 94-97.

ZIMA, Petr. *Terminologické a jiné problémy nuceného přechodu akcií - k § 390 ZOK* [online]. [cit. 2015-06-03]. Dostupné z: <https://www.obczan.cz/clanky/terminologicke-a-jine-problemy-nuceneho-prechodu-akcii-k-ss-390-zok>.

ZOULÍK, František. Problematika hromadných žalob se zřetelem k českému právu, in TICHÝ, Luboš (ed.), *Procesní ochrana kolektivních zájmů*, Karolinum, Praha 2008 (AUC Iuridica 2005 (4)), s. 11-19.

Komentáře a vysokoškolské učebnice

DRÁPAL, Ljubomír, BUREŠ, Jaroslav a kol. *Občanský soudní řád: komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, 1579 s.

JIRSA, Jaromír, DOLEŽAL, Marek, VANČUROVÁ, Kateřina a kol. *Občanské soudní řízení: soudcovský komentář*. 1. vyd. Praha: Havlíček Brain Team, 2014, 601 s.

ŠTENGLOVÁ, Ivana, HAVEL, Bohumil a kol. *Zákon o obchodních korporacích: komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, 994 s.

SVOBODA, Karel, TLÁŠKOVÁ, Šárka a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2015, 1054 s.

WINTEROVÁ, Alena a kol. *Civilní právo procesní. 6. aktualizované a doplněné vydání*. Praha: Linde, 2011, 712 s.

WINTEROVÁ, Alena, MACKOVÁ Alena a kol. *Civilní právo procesní. První část – Řízení nalézací*. Praha: Linde, 2014, 624 s.

Soudní rozhodnutí

Nález Ústavního soudu ze dne 10. 3. 2009, sp. zn. IV. ÚS 1106/08-1.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 11. 2005, sp. zn. 21 Cdo 1002/2005.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 10. 4. 2008, sp. zn. 29 Odo 1019/2006.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 16. 12. 2009, sp. zn. 29 Cdo 4712/2007.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. 2. 2010, sp. zn. 21 Cdo 5310/2008.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. 9. 2010, sp. zn. 29 Cdo 4918/2009.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 10. 2010, sp. zn. 29 Cdo 3856/2010."

Webové zdroje (on-line informační báze)

CLEF (Consumer Law Enforcement Forum) Glossary, dostupný z: http://www.cojef-project.eu/IMG/pdf/d_CLEFfinalguidelines_76647.pdf.

Důvodové zprávy

Důvodová zpráva k zákonu č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních (ST 931/0).

Důvodová zpráva k zákonu č. 293/2013 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony (ST 932/0).

Důvodová zpráva k zákonu č 90/2012 Sb. o obchodních společnostech a družstvech (ST 363/0).

Resumé

Hromadné žaloby v českém procesním právu

Předkládaná práce pojednává o problematice hromadných žalob, tedy nástroje sloužícího ke kolektivní ochraně soukromých práv v civilním soudním řízení. Cílem práce je analyzovat tento procesní institut, poukázat na nedostatky současné právní úpravy a navrhnout jejich přijatelné řešení.

Práce je rozdělena do tří relativně samostatných částí. V první části se zabývám teoretickými východisky (včetně stručného nastínění historického vývoje) a základními pojmy. Dále nabízím nejjobecnější členění prostředků kolektivního prosazování práv na skupinovou žalobu a reprezentativní žalobu. Ve druhé části se věnuji platné právní úpravě hromadných žalob v některých zahraničních právních řádech. Konkrétně se jedná o úpravu americké class action, kde je uplatňováno opt-out řízení (kdy členové skupiny, kteří se svou účastí nesouhlasí, mají možnost z řízení vystoupit), dále o švédskou skupinovou žalobu, která zakládá opt-in skupinové řízení (nároky je třeba jednotlivě přihlašovat) a na závěr o německé vzorové řízení v záležitostech kapitálového trhu, jež představuje kompromis mezi individuálním a hromadným řízením. Třetí a zároveň stěžejní část je věnována rozboru české platné právní úpravy hromadné žaloby, respektive zhodnocení úpravy kolektivního řízení a úvahám de lege ferenda.

Ačkoliv v zahraničních právních řádech bývá hromadné řízení jedním z nejkomplicovanějších procesních institutů, v českém procesním právu jej dovozujeme pouze interpretačně. Dovožujeme tak z ustanovení § 83 odst. 2 a § 159a odst. 2 občanského soudního řádu, která rozšiřují překážku litispendence a rei iudicatae ve věcech nekalé soutěže, ochrany spotřebitele a v některých korporátních věcech. Tuto konstrukci podrobuji kritice z pohledu práva na spravedlivý proces, neboť ve skupinovém řízení, které tato zakládá, nemají členové skupiny možnost participace vůbec, nebo jen velmi omezeně. V závěru práce proto navrhuji legislativní změny k odstranění popsaného závadného stavu, které by v tomto směru mohly přispět k modernizaci civilního procesu.

Summary

Group actions in Czech procedural law

The thesis deals with an issue of group actions, which is a legal instrument of collective protection of private rights in civil proceedings. The aim of this thesis is to analyze this procedural institute, to point out shortcomings of current legislation and to propose its acceptable solution.

The thesis is divided into three relatively independent sections. The first section focuses on theoretical basis (including a brief outline of the historical development) and defines basic terminology used in the thesis. Then it describes the most general division of the collective enforcement mechanisms into a group action and a representative action. The second section concentrates on legislative schemes of group actions in certain foreign jurisdictions. Specifically, it deals with a legal conception of class action in the legal system of the USA, where it is applied as a kind of an opt-out group proceedings (group members, who does not agree with adjudication of their claims, may opt-out), then it deals with opt-in group proceedings in Sweden (group members can be required to enter the suit individually) and finally it describes a German model proceedings in capital market disputes, which represents a compromise between individual and collective proceedings. The third section is dedicated to analyse of current legislation of group actions in the Czech Republic, particularly the evaluation of the current legislation of the collective proceedings and consideration of the conclusions *de lege ferenda*.

Although in foreign jurisdictions the group proceedings are one of the most complicated procedural institutes, in the Czech procedural law it is deduced only by interpretation. Current provisions of the Czech Civil Procedure Code (§ 83(2) and § 159a(2)) create collective procedure by extending the *res judicata* and *lis alibi pendens* in the fields of unfair competition, consumer protection and corporate matters. I criticize this model of group proceedings, because it does not meet the requirements of due-process standards (group members are very limited in options of participations in the suits). In conclusion of this thesis I recommend some drafts of changes to remove described defective parts of current legislation, which could contribute to modernizing the civil procedure.

Klíčová slova

Hromadná žaloba, skupinová žaloba

Keywords

Group action, class action